

VÄRSKE RÕHK

TALVINE
MÄNDA

SAMMA
KARTAN

SARAH
SÄRAV

Sünni Tõraste

ARABIA
VIHIK

INTERJUU
VOOTELE
RUUSMAAGA

SILMA NRGAS
MAAREN KEMGROST

METTE MARI
KALJAS KRISTEL
ALGVEREST

Ester Jürmann
Abdell Gibrainist

ILLUSTRATSIOONID
LIISI GRÜNBERG

TALVIKE MÄNDLA

*

Siis, kui me kaevud on kuivad,
kui metsadest saanud on stepid,
siis tuleb üks noor ja tugev mees
ja vaatab ringi veski sees
ja otsustab: miskit sünnib veel säästa.
Ilmaveski labad hakkavad teisipidi käima.
Tuul muudab suunda,
jõgi hakkab vastuvoolu ujuma.
Jälle tulevad vihmad, tulevad
vananaistesuved ja jaaniheinad.
Enne me ei liiguta küll lillegi.

*

Unustasin end vetevoolu vahtima,
aina istusin, silmad punnis peas,
uurisin-puurisin kalamaime,
konnakudu ja vetikaid.
Elu jäi maha pilli ja palla,
voodilina triikimata,
koerad-lehmad söötmata,
hein kasvas üle põllu ja puusa,
kuuri najal rooste läks vana vikat.

*

Lihtsalt olla, lihtsalt lasta
juhtuda, ajamata taga liigset lihtsust,
sõnnikuhargiga ummisjalu,
sõjakisaga, terve karja sõjarditega,
võib-olla ongi just nii lihtne, kui kõlab.
Jaht meelitab, võitlus ahvatleb,
juba eemal haistan vere lõhna.
Lihtsa olemise rõõm ei jookse eest.
Ise jooksen tast mööda,
pea kohal kullast harpuun,
lõukoerad kannul,
kunagi võtmata üles lihtsuse jälge.

*

Su õlal istub
vana pime sõjalind.
Tema silmad on välja nokitud,
suled sagris.
Aga tal on teadmine,
kuhupoole peab minema,
et sõda sinuni ei jõuaks.
Kuhupoole peab minema,
et tuleks õnn ja armastus
ja ob-la-dii ja ob-la-daa,
kõik muu;
ja kuhupoole peab minema,
et sinu kodu jääks alles,
et oleks, kuhu tagasi pöörduda,
et sa teaksid,
kuhu tagasi pöörduda.

*

Varbaidpidi jääkülmast veest
otsime jahutust.

Me ümber ei ole pilliroogu,
kus peita end lõõsa eest.

Õhk on veniv ja paks nagu mesi,
vajume sisse, välja ei saa,
võib-olla jäämegi siia koos –
mina, sina ja karastav vesi.

Kas teadsid, et kunagi elasid siin
tepitud telkides pered.
Siis liikusid jälle edasi,
kaasas lapsed ja märapiim.

Nende juured on maa küljest valla,
taevani kõrguvad,
nad liiguvad üle steppide,
mitte ainult üles ja alla.

Viskan lameda kivi vette,
su unenäost äratan.
Eks meiegi juuretult rändame,
mõeldes korraga päeva vaid ette.

SIIM TÕNISTE

MIDAGI EI PEA RÄÄKIMA

ONU

Jalutasin ema ja õega lasteaeda. Üheksakümnendate, kojameesteta tänavate, mudase pargi, keldripoodide ja pandimajade, aastakümneid pügamata pargipuude, lõpetamata jäänud väljakaevamiste ja hoovidest otsekate tegemise Kadriorus. Kõndides jäi jalatsite alla koristamata lehekõdu, mis muutus talla all klombiks. See tegi libedamaks tee ja tuju, pehmendas hommi-kusi samme.

Aga. Siis, kui finiš paistis – enne kui lasteaed ja sealsed tädid emalt vastutuse võtsid –, vaatasin uudishimust ja harjumusest vasakule ühe kitsa pruuni puumaja aknasse. Seal elas üks mees. Onu, kui oleksin emale teda seletanud. Esimest korda märkas teda tegelikult hoopis mu õde. Sel esimesel korral, mida ma ei mäleta. Tema nime ma ei tea. Ise ma seda talle ei pannud ja kindlasti ei küsinud ka kunagi, mis mees see onu on. Ei emalt, ei vanaemalt.

Õel oli lühikene mälu või lihtsalt polnud huvi. Mina olin aga omadega sees, sest ... jaa, mulle see mees meeldis. Mulle meeldis vaadata tema heledasse tuppa. Mulle meeldis vaadata teda. Ja mulle meeldisid tema sõbrad. Nad olid mitmekesi ja mitut moodi nii sõbralikult toasoojaks tuksuvaks massiks kokku sulanud. Minu meelest oli tal nii palju sõpru ja nad olid tal külas tihti just siis, kui hommikuti lasteaeda jõudsimel. Mulle nii meeldis see, et kõik teised roomasid tööle ja kooli ja lasteaeda algava päeva eest ruttu peitu, ülesandeid lahendama, aga tema ja ta sõbrad mitte – nad mõtlesid vist maailmast teistmoodi.

See tuba oli pigem veranda ja seda maja ka enam ei ole. Vist. Aga seda meest, kas on veel? Vist. Sest ... vana ta ei olnud. Kindlasti mitte! Ta tegi mõnikord akna peal suitsu ja vaatas eikuhugi. Ta polnud mingi suitsetav vanamees. Ja kord, kui ta ...

Ei, kindlasti ei olnud ta vana, vaid hoopis noor ja suur, tugev ja ilus ... Seda tean ma kindlalt, sest tookord – ja ainult tookord, ainult korra – nägi

ta mind ja lehvitas ja vaatas mulle silma ja naeratas. Sel päeval ma ei söönud koos teiste lastega hommikust, vaid rõõmustasin. Omaette.

Hiljem küll jäin vaatajaks ainult mina, tema tegi omi asju. Mind ei juhtunud ta enam märkama. Kuid alati, kui lasteaiast lahutas mind veel vaid üks hetk, jäin veidi kauemaks kui hetkeks vasakule vaatama. Nii alati. Nii kooliminekuks.

AURAHAN

See mees käib spordiklubis, sest ta teab, et terves kehas on terve vaim ja et siis on, mida hoida. Peale selle teab ta, et seal saab panna naisi tegema selliseid asju, mida nad ehk niikuinii teeks, aga mitte enne kohvi ja jalutuskäiku või autosõitu mere äärde või ooperi vaatamist või kolme kuni viit kokteili. Seal piisab lihastest ja higist, metallivillidest peopesadel ja elastannist spordiriietest.

Reeglid on seal lihtsamad. Hantlid on rasked ja naised on lahkemad, noh ... mehed ka. Sest nemadki on kuulnud spordiklubide ja naiste ja ehk teistegi kohta. See teeb neist vennad, kes teavad täpselt, kus on 20-kilose sangpommi koht: 16- ja 24-kilose sangpommi vahel. Teiste omasuguste juures, ees või taga. Just nagu on ette nähtud. Nagu peab.

See mees ja teised mehed, temasarnased, on need, kes valvavad, et sa rinnalt surudes enda aadamaõuna kangiga ei lõmastaks. Nad valvavad pingi kohal ja neil on päris lühikesed püksid.

Nad seisavad nii lähedal, et tunned läbi pükste ja spordipesu kubemehigi tuttavat lõhna. Just nagu mingit auasja, vängelõhnalist medalit, mis on saadud vähevormunud lihaste vastu võideldud lahingute eest ning antud neile, kes teavad seda usaldust ja lähedust. Seda võimalust haarata saatusel ... kõrist. Nad seisavad nii lähedal, et näha on peenikest puru nende ihul jalakarvade vahel. Mõnikord välgatab püksisäärest võrk. Selliste pükste all pesu ei kanta. Kõik on koos, kus vaja, ka ilma pesuta.

Varasemate kokkulepeteta, sõnu vahetamata teab see mees ja teised temasarnased, millal on käes leiliviskamise hetk ning mil ükski teadmatu ei eksi duššide poolt tulles lolli peaga leiliauru raisku laskma. Selleks ei pea pilkugi tõstma. Kes teab, see teab. Elus on jätud piisavalt pilke heitmata ja neid poole pealt ära peidetud. Eks see õpeta.

Üldse, midagi ei pea rääkima. Kõik on sõnadetagi selge. Spordiklubi saunas, sulgemise eel, kui võib julgelt leili loopida. Kui võõraid sauna juurde ei tule.

LAAGER

„Ma tunnen, et olin 13-aastane kauem kui kaksteist kuud. Kui mitte kehalt, siis vaimult. Kuigi, ega mu kehagi osanud end alati selgesti väljendada. Aastaid ei mõistnud me teineteist. Panustamisest ja kasulõikamisest oli meil näiteks kardinaalselt erinev arusaam. Ühel hetkel mõistsin siiski, et mu ettekujutused kehast tulenesid harimatusest. Kes rauda ei tõsta, sel muskel ei kasva. Nüüd saame kehaga väga hästi läbi. Arvan, et sõprus on sõlmitud jäädavalt. Kas ma eksin, eks seda näitab aeg. Aga ma ei hakanud sellest rääkima, eks. Või vähemalt ma ei tahtnud sellest pihta hakata,” võttis ta jutu kokku ja lonksas vahuveini. Ta asetas pooltühja pokaali väga ettevaatlikult tagasi lauale. Paistis, et ta ei osanud mu silmist midagi välja lugeda ja jätkas jutustamist: „Tunnen, et olin 13-aastane kauem kui kaksteist kuud. Kui mitte järjest, siis sel aastaajal ja selles kohas küll, suvest suvesse. Buss keeras maanteelt maha kärbseseene juures. See oli selline seenekujuline varjualune, mille alt marjulised või siis pigem seenelised vihma eest kaitset said otsida. Ma ei näinud selle all kunagi kedagi. Sealt edasi viis mere äärde kruusatee, mis paistis olevat igal aastal täiesti erisuguse pikkusega. Igal aastal oli buss liiga suur või juht liiga väsinud, et mereäärse võsa ja kidurate kadakate vahele manööverdama mahtuda. Lapsed võtsid pambud ja söömata jäänud krõpsupakid selga ning jooksid viimased paarsada meetrit laagri peahooneni. Keegi ei kurtanud ega oleks seda teinud ka siis, kui matk oleks olnud pikem.

Õhus oli solidaarsust. Kõik plaanid olid teel juba tehtud. Laagrilised jagati majadesse ja laagrilised jagasid end ise ümber. Nii oli alati tehtud ja seda võis. Aga ainult siis, kui keegi ei läinud järelevaatajatele kurtma, et neile muudatused ei meeldi. Peaaegu alati sai pillimised juba eos maha surutud. Mõnikord jõu ja ähvardustega. Keegi ei taha endale sipelgaid voodisse. Või hullemgi veel, meremuda voodilinadele. Seda jagus. See oli just õiget värvi ja määris hästi. Vähestel kordadel tuli siiski diplomaatia käiku lasta ja kasvatajad mängu tuua. Siis õppisingi ära vabandust palumise ja selle võimu. Relv, mille oskuslikul kasutamisel saab enda poole

painutada neid, kes ise korra või rohkem vabandust palumata on jätnud ja seda meelest ära ei saa.”

Nautisin iga ta sõna ja tundsin, et hindan teda sel hetkel nii väga. Ta vaatas mulle silma ja limpsas keelega üle kuivade huulte.

„Tahad sa veel juua?” küsisin veidi moonutatud häälel, saamata isegi aru, kelle moodi proovisin kõlada. „Kapis on terve pudel veel, kas teen lahti?”

Ta noogutas. Tõin kinnise pudeli ja korgitseri ning istusin kohale tagasi. Korgitser tegi kiuks-kiuks-kiuks, kui selle korki keerasin. See oli just selline vahuvein, mille avamiseks oli korgitseri tarvis. Tõmbasin korgi ettevaatlikult pudelisuult, kuid soe vahukas pritsis sellest hoolimata igale poole. Tõin lapi, puhastasin laua ja põrandad ning valasin lõpuks vanuveini pokaalidesse.

„Kuhu sa nüüd jäidki?” oleksin tahtnud möödaminnes visata ja vestlust jätkata. Ta oli vahepeal telefoni kadunud ja mul oli vaja tema tähelepanu püüda. Aga ütlesin hoopis: „Räägi veel! See nii meeldib mulle.” Mu kõht tõmbus selle peale kokku, et nii nõmedalt ütlesin. Mina olin selles ruumis see kolmeteistkümnenda aastane. Ta märkas mu libastumist, kuid ei teinud sellest välja. Tundsin sellest suurt rahuldust. Ta jätkas: „Ma käisin selles laagris mitu-mitu aastat. Samade lastega, kes olid iga suvi pikemaks kasvanud. Või rinnad kasvanud. Või karvad sinna, kus neid varem ei olnud. Tegelikult ei mäleta ma kedagi väga eredalt. Näiteks ei mäleta seda tüdrukut, kellega esimese suudluse kirja sain. Kuiva kinnise suu suudluse, mis kestis üks, kaks, kolm ja pool mannetut sekundit ning milles polnud midagi. Suurema laengu saab siis, kui kummipalli vastu varrukast hõõruda ja see juuste kohale tõsta. Ega sel tüdrukul palju valikuid polnud. Teised kuivade huultega 13-aastased olid kuumemad kutid juba ära võtnud. Mina olin vastuvõetav materjal. Sel suvel olid mulle lõpuks jalakarvad kasvanud. Ja tead, kõige kummalisem oli, et mingil hetkel võttis lodevuse rasvakiht mu rinnal sellise vormi, nagu oleksid mul rinnalihased. Või siis toimus mu ajus mingi lülitus ja hakkasin endale meeldima.”

„Seda on näha!” plärtsatsin ma. Kahjuks omaenda häälega. Ta noogutas ja tühjendas peaaegu servani täidetud pokaali ühe suure sõõmuga. Nagu ta poleks kordagi neelanud. Helitult kadus jook sügavale kõrri. „Niiviisi tegema õppisin palju hiljem,” ütles ta, „laagris panime hoopis iirisekomme võidu peale suhu. Kes rohkem sai, see võitis ja sai hiiglasliku iirisetõmbi vaikides alla kugistada.” Uurisin, miks mitte hoopis kummikomme, ja itsitasin nalja peale, mida polnud veel teinudki. Siiski suutsin end koguda

ja moodustada lihtlause: „Iiristega tundub sitaks jöhker!” Leppisin peas faktiga, et järelikult ma täna lihtsalt väljendangi end sääraselt. Nii on, pole mõtet selle vastu võidelda.

Ta paljastas naeratuseks ülahambad, valas endale veini juurde ja alustas uuesti rääkimist: „Kummikommid olid selleks liiga kallid. Seda Kalevi iiriseprahti oli lastel lademetes. Seda sai odavalt kaasa pakkida. Laagrivaluutana olid need nagu punased sendid. Aga see selleks. Ma tegelikult ju ikkagi hakkasin rääkima hoopis ühest teisest asjast. Seal oli ööbimine sätitud nii, et lapsed elasid nelja kaupa pisikestes majades. Maju oli kahekümne ringis. Osa lapsi elas eemal suures majas, kus oli diskosaal. Nemad ei puutunud asjasse, sest neil oli majas oma peldik. Väikeste majade elanikud jagasid võsaga ümbritsetud hämarat käimlakompleksi. Seal oli tüdrukute pool ja poiste pool. Igas kabiinis oli lehtrikujuline pott. Väljast valge, seest aga mitte nii väga. Peldikupaber oli rullide kaupa lae alla nõõri peale tõmmatud. See pidi tagama nende hügieeni, sest põrand kippus enamasti kusiseks muutuma. Kui need polnud nõõril, siis ilmselgelt said nad olla ainult põrandal. Lihtne lahendus, aga töökindel ainult siis, kui ei sadanud. Käimlate katused olid pigem tinglikud.” Ta rüüpas pokaalist ja võttis tossud jalast ning pani need kenasti kõrvuti oma tooli juurde.

„Palju parem,” lausus ta varvastele. Laud meie vahel oli klaasist ja ma tundsin ta sokkide haisu. Ta nägi, et tunnen seda, pidas hetkeks endaga nõu ja pani sokkides jalad lauanurgale, ise tahapoole nõjatudes ning mind altkulmu naeratusega seirates. Tundsin endas värinat.

Ta jätkas: „Igatahes ei meeldinud mulle seal eriti käia. Kui oli tarvis kusta, sai seda teha põhimõtteliselt igal pool. Aga no eks mõnikord pidi sinna ikka minema. Ja ma mäletan mõningaid sealseid hetki nii selgesti, et olen enda käest küsinud: miks on nende suvede kõige eredamad mälestused seotud just selle käimlaga? See ei saa olla juhuslik. Midagi sellist pole kunagi juhuslik, ega?”

Vastasin agaralt, et arvan juhuslikkuse olevat paljudele sobiv variant. Ta imestas: „Väga huvitav mõte, kuidas nii?” Täpsustasin, et kui keegi tahab uskuda juhuslikkusesse, siis on asi põhimõtteliselt otsustatud ja rohkem selle peale mõtlema ei pea. Ta vaatas mind lahkelt ja sisistas läbi hammaste ning jätkas siis kõnelemist: „Mind tabab siiski ühel hetkel teadmine nende hetkede olulisusest. Võib-olla on nii, et ma juba tean, aga ei näe seda veel.” Ta tõusis toolilt ja palus end vabandada, sest peab ennast värskendama. Tema äraolekul vaatasin lähemalt ta jalgatseid, mis olid tooli kõrvale maha

jäänud. Need tossud olid tehtud suurtele jalgadele. Panin käe ühe tossu sisse. See oli soe ja niiske.

„Ma mõtlesin, et ...” alustas ta eemalt üle toa ja tuli otsejoones minu poole. Ta oli sokid jalast võtnud.

„Ma pesin jalad ära, kraanikausis,” ütles ta särades. „Märkasid, et sa panid ... tundsid seda. Need tossud on vanad ja räpased.”

Tahad, ma annan sulle puhtad sokid? mõtlesin ma ja täpselt nii ka ütlesin. Tundsin end järsku kindlamalt. Vastuse ootamise asemel läksin ja tõin paari valgeid spordisokke. Ta võttis need vastu. Sokke jalga ajades muutus tema toon tõsisemaks: „Tegelikult on üks kord, mida mäletan kõige paremini. Olin hilja öhtul käimlas ja kuulsin, et keegi siseneb kõrvalkabiini. Ma ei saanud hääle järgi aru, kes see on. Ta kõhatas, tervitas siis paari sõnaga oma peenist ja asus soristama. Kui sorin lõppes, hakkas hää l rääkima sõnu, mis vaevu lauseteks kokku said. Ta rääkis iseendaga, kinnitas, et teeb õige otsuse. Siis hakkas ta seina kraapima. Ma ei saanud üldse aru, mis toimub!”

„Kas selles loos hakkab keegi sind kirvega taga ajama?” pistsin vaimutsevalt vahele.

„Ei.” Ta ei olnud mu sõnadest üldse kõigutatud. „Üldsegi mitte. Surmasid ei olnud. Lapsed rääkisid õudusjutte küll, aga neid ei uskunud keegi.”

Nõustusin kärsitult ja tõmbasin loo uuesti käima: „Olgu. Tundmatu mees kraapis seina. Mis edasi sai?”

„Mõne aja pärast sain aru, et see on vist taskunuga, millega teisel pool seina toimetatakse. Olin vait ja ootasin. Kui tundmatu lahkus, proovisin piiluda, milline ta välja näeb, aga oli liiga pime.” Ta jättis vestlusesse ruumi pinge kasvamiseks ja jätkas peale pausi: „Ja kui ma läksin vaatama ...”

„Ja mis edasi?!” pomisesin enda ette. Tundsin, et olukord hakkab mu jaoks liiga dramaatiliseks muutuma. Tegelikult tahtsin öelda, et ta poleks pidanud jalgu pesema. Kuigi mu sokid passisid talle hästi. Ta vaatas mind teeseldud rangusega ja lõpetas mõtte: „Kui vaatama läksin, siis leidsin, et ta oli noaga seinale kraapinud ühe lause.” Tema hää muutus süngemaks ning ta kirjutas nimetissõrmega midagi enda ette lauale ja veeris sellest siis sõnahaaval lause kokku: „Ma tunnen end kui kommipoes, aga mul on soolase isu.” Vaatasime teineteisele silma ja kaalusime öeldut. Ta jätkas: „Ma mõtlesin selle peale terve öö. Hommikuse ujumamineku asemel käisin majast majja. Lootsin leida midagi, mis paljastaks mulle salapärase kirjutaja isiku. Ma ei leidnud midagi.”

Katkestasin teda jälle: „Kas midagi juhtus veel?” Olin täiesti närviliseks muutunud.

„Ei,” vastas ta unistades, „veetsin terve ülejäänud laagri mõistatades, aga tulutult.”

Vestlus jäi soiku. Ma ei osanud midagi arvata. Ma ei saanud aru, mis ja miks oli juhtunud. Ta rüüpas juba järgmist pokaalitäit ja vahtis telefoni. Mulle tundus, et ta kahetseb. Valasin endale viimase tilga vahuveini ning jalutasin pokaaliga akna alla ja tagasi lauani. Ta toksis ekraanil.

„Võib-olla leiad ta ühel päeval oma *feed*’ist,” kommenteerisin punkti-panevalt ta tegevust. Ta vaatas mulle hetkeks otsa ja vastas: „Jah, võib-olla.”

Läksin oma tuppa ja heitsin voodisse. Olin täiesti liikumatu, kuni jäin magama. Unes nägin, et kraabin taskunoaga suvelaagri käimla seinale sõnu, rida rea haaval:

Kahelt kehalt,
katmata.
Katteta ei jagata
lubadusi kohtuda
homme uuesti.

Kaasa,
katteks kehale,
koju võid mind võtta.
Kaasaks võtta pole vaja.
Piisab kehast,
täiesti!

AUTORIST: SIIM TÕNISTE (32)

Tegeled kaasaegse tantsuga. Öeldakse, et tantsija mõtleb kehaga. Mida see sinu arvates tähendab?

Tõsijutt. Õppisin koreograafiks ja lavastajaks ning olen kooli lõpetamisest saati ses vallas vabakutselisena töötanud. Mul on väga vedanud, et olen saanud teha palju põnevat ja eriilmelist tööd tantsija ja etendajana, aga ka lavastaja, koreograafi ja liikumisjuhina.

Mis puutub kehaga mõtlemisse, siis olen nõus: tantsija mõtleb kindlasti kehaga. Veelgi enam, ta ka tunneb ja tahab kehaga. Samas sooviks ma kohe vastu küsida: kes siis kehaga ei mõtleks? Ma ei kujuta eriti hästi ette olukorda, kus mu keha ja aju oleks teineteisest lahutatud. Loomulikult tuleb ette, et nad ei oska või ei taha teineteist kuulata, aga siiani on koostöö toiminud. Üks toetab teist ja vastupidi.

Kui rääkida spetsiifiliselt näiteks suure hulga liigutuste meeldejätmisest ja taasesitamisest, siis kindlasti on eelis neil, kes on pikemalt vastava distsipliiniga tegelenud. Harjutamine teeb alati osavamaks. Kõiges. Kui aga rääkida säärasest mõtlemisest, mis toimub täiesti ilma pea osaluseta, siis jah, ma arvan, et tean, mis tunne see on, ent paberile seda ei jäädvusta. Usun, et selline mõtlemine tuleb läbi ainult selles hetkes, milles see eksisteerib ja milles seda saab pealt vaadata. Veelgi etem oleks, kui sellega saaks kaasa liikuda. Liikuvad kehad räägivad üksteisele hoopis muud kui passiivsetele pealtvaatajatele.

Kuidas see erineb kirjutamisprotsessiga kaasnevast mõtlemisest, mis kipub sageli olema üsna kehatu?

Kirjutamine on minu jaoks olnud pikalt justkui toetav distsipliin, mis on kuulunud mu loomingu juurde, ent pole väga iseseisvalt tähelepanu tahtnud. Nüüd on mu suhtumine kirjutamisse kuidagi muutunud. Võib-olla, et need ongi need mõtted, mis keha kui meediumi kaudu kaduma lähevad või liialt abstraktseks muutuvad. Täiesti teine teema on kehalisuse (või keha mõtete) paberile panemine siis, kui neile on peas tähendus antud. Mulle meeldib väga lugeda ja panna ka ise kirja kehade sõnadesse tõlgitud mõtteid. Neis on alati mõnus annus kõhklust, et kas ma sain endast ikka õigesti aru.

foto: Helina Kõrm

SARAH SÄRAV

Muru ja murul

opositsioonis on nii tühi
minu isa ostis 10 kilo kanasitta
ja naelkingad
panime kõik need jalga
isa armastab muru
ja ainult muru
talle meeldib muru
meil oli valus
sokke polnud jalas
aga muru sai ilus
kõik tulid, vaatasid ja kiitsid
ütlesid, et see on täpselt see õige
täpselt seda õiget tooni
ma arvan, et nad ei valetanud ka
muru peal polnud ju mitte midagi peale meie
nad nägid kõike
me olime jälle teistest kõrgemal
olime ju naelte peal
muru oli aga tühi
nii et kõik nägid kõiki juuri
ainult mitte neid, mis olid meie all
naelte vahel, noh
aga need olid vist ka natukene teist tooni

mitte nii ilusad silmale ja välisilmale
aga isa oli õnnelik
isa oli rahul
nii olime ka meie õnnelikud ja rahul
kui talv tuli, panime muru klaaskupli alla
kõik käisid vaatamas
siis sõtkusime kupli all ja lehvitasime pealtvaatajatele
isa piletit ei küsinud kelleltki
ta oli lahke mees
ta ütles, et tahab ikka anda ja jagada
ta õpetas, et ärge olge iial kitsid
ikka tuleb anda, kui midagi anda on
ja kui ei ole, siis tuleb väetada seni, kuni midagi on
anda, ma mõtlen
sest tema neljast tütrest ja murust ei saa kunagi koalitsiooni litsid
elagu opositsioon
nunc est bibendum!

Kanaarilinnu murdunud varvas

Ja ma veeretan end palmipuude vahelt merre

Et

rohkem avokaadosid mahuks mu kerre

...

Soolane vesi söövitab mu keele

Või

on mu keel katki suudlemisest võõraste meestega

...

Võta mind palun tagasi

Sest

oled mu aus kodumaa

...

„” (jutumärkide arv ühes tsitaadis)

EV001

Kuulaja

kuule

ole lahke ja liiguta pead paar tolli põhja

ma olen kuulanud liiga palju raadiot, et pidada dialoogi

sule silmad, ümise viisi

ma juhtisin 3 : 0, kui sain aru, et sa ei mängi tennist

ma juhtisin 5 : 0, kui taipasin, et sa ei mängi üldse mitte midagi

ma ei tunne su pille

tulin siia võitma

aga mängu tulem ei ole võit

tulid siia lõikama

olid algusest peale plaanis

Nime valimine

Aнна

Diana

Isabell

Desiree

Aino

See tüdruk oli nii oss, et isegi ta rasedustest näitas kolme triipu

Tabamata ime

Ostsin klaveri –

ei mängi

Ostsin akrüülid –

ei värvi

...

nüüd hoopis kolmeks loen:

Reiu rist

Kose rist

Vabaduse rist

nägin sind eile Selveris vist

Ron miel

katsume teineteise silmi ka siis kui juba teist nädalat paistab klaas läbi

sest pole väga vahet

k u n a

teise kümnendi kriisi lävelt paistavad kõik kanalisatsiooniaugud põrgu akendena

Pühaviha

Su isa vihkab sind

Su ema vihkab sind

Su vanaema vihkab sind

See tüüp, kes täna Maarjamäel koppa juhtis ja kellele tee peale ette jäid,
vihkab sind

Su eks vihkab sind

Su õppenõustaja vihkab sind

See piff, kes sind täna trammis Kadriorust Koplini jõllitas, vihkab sind

Vihka vastu

Viha on püha ja paavst käis ka just siin

Katkuvihkude assamblee

Roimar luusib
fraater karjub
varesele valu
harakale tulumaksuvabadus
blondeerida vesinikuga veri
lakkuda tald
kraabime hoopis kanna
seome vihu katkust ja näljast
leina leivast
piiratuse piiritusest
vits tuleb jäme
vits tuleb aus

higiga higi välja
nälg nälja kanda
kas põlved on juba pehmed?
kas küünarnukikonts on juba valge?

koristada mädanev haav
hing kipitab
purgatooriumi suitsukangas
silm kipitab
hommikukaar nuuskab
torud külmuvad
kauka jumal lehvitab
mu arm, mu arm, mu arm
kas seepi saaks
ära raiska talongi
ja pista oma plekktaskusse see oma ammu kustunud koni

aii, kõrvetasin keele sousti
miski jäi ette
tüür on katki
tulgem ometi kokku
ehitame vaimule koja
valgendame paberi, komponeerime miniatuuri

kõigile oma sedel!
joosta võidu
kaotajal maksta sõit
rong see sõitis tsuhh-tsuhh-tsuhh
kividest, ma palun teid, eemaldada muld

koorijuhi leiva eest vaarisa kolju
nutulaulu üheksakümne esimene vaatus
kaeberütmi kaheksateistkümnes sümfoonia
mais otsime üles šablooni
märgime märgi
jätame plaani
lõhume trepi
lökkame tanki
Narva kultuuripealinnaks!
pisarad kivil, higi pigis
aeg kapslis, meie plindris
nokk sirbi alla
paneel krohvi kanda
kurat
varrukast jäin ilma
pääsuke murdis tiiva
täistunnuudised
krussis varbad
kinniseotud maks
märg liimipaber
kasutamata kirjamark
kõigile kaloss!
kõigile ühine lomp!

vargamäe veed jooksevad
s i d e l õ p p

2 kuud hiljem: mündid tulid müüki: balti õed ühendatud patsidega. seisin 5 tundi
külmaga sabas. kinkisin mündi
sulle

AVE
TAAVET

AADU SALADUS

VANADUS EI OLE MEELAKKUMINE

I

Palatit täitis üksmeelne norin.

Norina polüfooniati liigendas üksnes raskepärase emailitud äratuskella tiksumine. Väikesele öökapiile reformvoodi kõrval oli asetatud ka kandineline hambaproteeside klaas.

Äkki avanes palati uks sünge kääksatusega. Avanes täpselt paari sõrme jagu, nii et sealt mahtus sisse pressima väike õhkörn liblikas. Tiibade plaksudes tegi ta kiire tiiru magavate vanameeste kohal ja maandus siis otsustavalt hambaklaasi äärelle, justkui oleks see kõige hurmavama lõhnaga täidetud õiekarikas.

Valdur, tundes õhu liikumist, avas rähmased vanainimesesilmad ja pilgutas neid ootamatut imet silmates sama kiiresti kui liblikas tiibu.

Ta ajas end ägiseses pisut istukile ja vaatas seda liblikat lähemalt.

Samal ajal sügas ta oma võidunud maika kaelusest paljastuvat karvutut rinda.

„Missul on seal,” küsis teine unesegane ätt, kes oli kõrvalvoodis samuti ärganud. Küllap Valduri voodi kägina peale. Sest no olgem ausad, need voodid olid siin palatis ikka arusaamatult lähestikku paigutatud. Suisa homoerootiliselt kohe, mõtles Valdur pahameelega.

„Liblikašhh,” kähises Valdur pisut hingetult ja hammaste puudumisest tuleneva susinaga.

Samal ajal kääksatas uks veel kord.

Valdur ja tema voodinaaber Voldemar naelutasid pilgud uksele.

Linki painutamata astus selle vahelt sisse vikerkaar. Siuuhh! Otse ukse ülemisest piidast põrandale viis ta tee.

Nüüd oli juba terve palat alarmeeritud. Voodivedrude kägina, kõhina, rõhatuste ja haiglasusside sahina saatel olid end istukile ajanud tosin vanameest (sest see oli siiski sooliselt segmenteeritud raviastutus) ning pööranud oma vesised silmad looduse imele.

Koridorist kostis veel millegi lähenemist.

See kõlas äravahetamiseni sarnaselt pisikeste kiirete kabjakeste klõbinaga linoleumil.

Veel enne, kui Ants, endine hobusetalitaja Luunja sovhoosis, jõudis selle mõtte välja käia, paiskus uks avali ning sealt vajus vanameeste peale terve laviin hädust, lahkust ja värvirõõmu.

Mida kõike seal oli!

Vikerkaari ja pisikesi kuldkollaseid tibusid. Lillesülemeid ja šokolaade. Pisikesi rõõmsameelseid ponisid ja pehmeid karumõmme. Räimi tomatid ja Teekonna kompvekke. Rõngassaiu ja tähesära. Lepatriinusid ja pilvetupsupehmeid lambaid. Seebimulle ja pühapäevaste pannkookide lõhna.

Järgnes tants ja trall ja tagaajamine.

Igaüks neist püüdis pihkudesse, kopsudesse, neelu ja makku tõmmata nii palju sära, headust ja maailma pehmust, kui veel jõudis. Sest kõigel heal ja ilusal siin ilmas on kord ots.

Sedapuhku saabus ots kolme sünge kujuna, kes õlg õla kõrval ukseavasse rivistusid.

Kolm arsti, kelle näol ei olnud naljaraasugi ja kellel oli täiesti suva lepatriinudest, isegi kui need väikesed armsad loomakesed otse nende siledaks raseeritud lõua peale maandusid. Nende pahaseid sõõrmeid ja ninatiibu ei pannud heldima õhus heljuv pannkoogilõhn ega sirutunud ka nende nahkseid arstipaunu hoidvad käed kompvekkide järele.

Selle asemel seirasid arstide mornid silmad vilkalt askeldavaid vanamehi ja nende otsaesised tõmbusid kortsu.

„Nonii,” ütles üks neist.

Ja selle noniiga oligi kõik öeldud.

Vikerkaar tõmmati kärke käeliigutusega alla nagu aegunud jõulukau-nistus ja pakiti punnitavasse nahkkohvrisse.

Lambad löödi samuti portfelli luku taha, kust edaspidi ainult summutatud määgimist kostis.

Valduri klaasiveerele maandunud liblikas sai aga sutsu tagumikku, mispeale ta oma hõrgu lavendlivärvi kaotas ja abitu musta tombuna tohtrihärra käte vahele lebama jäi.

Viis minutit askeldamist ja arstid koondusid taas ukseavasse. Nende taskud, kotid ja portfellid olid punnis.

Üks arstionudest tõstis näpu, viibutas seda keelavalt vanameeste poole ja nõkutas pead. Seejärel sulgus uks pauguga ning jättis higist ja õnnest leemendavad, kuid arusaamatut kurbust täis tudid keskpõrandale seisma.

Ilmselt kõige koledam, trööstitum ja vaimuvaesem koht selles raviasutuses oli ikkagi söökla.

Pikad metalljalgadel lauad võidunud vakstu all. Pidevalt õhus hõljuv mannapudruhais, millel oli salapärane võime kinnitada end ükskõik mis toidu külge (mannapudrulõhnalised kanakoivad, seljanka ja kapsapirukad – sellest polnud pääsu). Ja need seinad! Supipaja aurust alati pisut niisked ja leemendavad seinad, mis meenutasid subtroopilist džunglit taandatuna ühele tasapinnale ja kahele värvitoonile: valkjashallile ja haiglarohelisele. Kuski selle džungli sügavustes oli luuk, millest varitsesid vanureid sööklatäide kurjalt hiilgavad silmad.

Oli neljapäev.

Söögiks oli kalasupp.

Uhhhaa.

Sööklaraadios mängis saade „Õnnesoovid eakatele”, mida haigla asukatele ikka taustaks lasti ning mis oli nende ainuke side välismaailma ja massimeediaga.

... soovivad tervist, elujõudu ja päikest päevadesse arve-plaanindustehnikumi 1953. aastal lõpetanud. Maie Kullerkuppu õnnitleb juubeli puhul ja soovib jõudu-jaksu edaspidiseks seltsing Orissaare Eakad. Uno Salaveele soovivad palju õnne, tugevat tervist ja reipust Keila Pensionäride Ühendus ja endised töökaaslased gaasimajandist ...

Ehkki kõigil vanuritel lauas oli toiduga raskusi – kellel oli supp õrna suu jaoks liiga tuline saanud, kellel külmaks ja kallerdunuks jäänud, kel turritasid kasina leemekese vahelt teravad kalaluud, kellel venis leem tõkatina lusika küljest alla –, oli nende seas üks, kes erines kaaslastest õnnetu oleku ja ahta vibaliku kehaehituse poolest. Tema siilipea oli ammu valkjashall, ent poisikeselik soeng andis talle kõrgest east hoolimata mingi noorusliku, otse lapseliku ilme. Seda muljet rõhutasid suured kohkunud silmad, mis pendeldasid anuvalt kalasupi, sööklaluugi ja oma lauakaaslaste vahet, kes suurema või väiksema isuga siiski toidu kallale olid asunud.

Jälgides kaaslaste lurinat ja matsutamist, hakkas Aadul vaikselt halb.

Ta hakkas üle keha värisema, kõhatas kergelt, siis tungivamalt, ent surus kohe kohkunud peo suu peale.

Tundes, et järgmist kõhaatakki ta enam alla suruda ei jõua, tõusis ta peenetundeliselt lauast ja hiilis koridori.

Variolendina libises ta piki linoleumi ja roheka krohvikihi kokkupuutejoont luuakapi poole, mis oli ainus pisutki diskreetsust ja üksiolemist pakkuv paik selles hospitalis.

Vaevalt jõudis üks tema järel sulguda, kui kapisügavusest hakkas kostma räiget röginat, köhimist ja tatistamist. Õige varsti – teoreetilise pealtkuulaja imestuseks – ka siutsumist ja sädistamist.

Veelgi suurem oleks olnud võimaliku uudistaja imestus, kui ta veel hetke oma võimalikul vaatluspunktil oleks viibinud ja näinud luuakapi ust avanevat, misjärel kapipimedusest kümned, ei, sajad tibud otse haigla tüünesse õhku lendasid. Igaühel varvaste vahel midagi hõrku: suhkrusaiad ja kaneelirullid, lehekeelekesed ja pumperniklid, porgandipirukad ja pitsalaevukesed, moosipallid ja vorstisaiad. Miski kulinaarne ei olnud neile võõras. Tibuparv võttis suuna söökla poole.

Sööklas toksisid vanamehed ikka veel lusikaga tujutult oma supes. Õnnitlussaade raadios oli jõudnud juba 80-aastaste kategooriani, mis pani nii mõnedki neist huvitunult kõrvu kikitama.

Korraga paiskus söökla uks aga pärani ning sealt tuhises saali tibuparv, sööstis otse laua kohale ja sõna otseses mõttes puistas vanamehed üle saiakesterahe, maiustuste, küpsetiste, soolaste ja rasvaste hõrgutiste, delikatesside ning näksidega.

Kuivetunud käed tõusid ridamisi taeva poole. Igaüks krahmas, mida sai. Habemetüükas lõuad kattusid šokolaadiga ja vesised silmad peegeldasid iharalt pirukate ahvatlevaid kumerusi. Toivo, endine metsavaht, kes vanusest ja haigladieedist hoolimata ei olnud kaalus suurt kaotanud, viskas otse keset põrandat siruli, ajas pea kuklasse ja suu õieli ning lasi kõikvõimalikel pralineekompvekkidel endale suhu sadada. Kui esmane nälg sai rahuldatud, ajas ta käed laiali ja sahistas nendega lõputus kommijoas.

„Vaata, Valdur, ma teen kommiinglit!” hüüdis ta kelmikalt.

Valduri polnud Toivo jaoks silmi, sest tema suu jahvatas agaralt värske *baguette*’i kallal. Suur oli tema ehmatus, kui ta kohtas kahemeetrise saia teises otsas Madise samavõrd ahnet suud. Kuna Madis oli lõunasöögiks proteesid suhu jätnud, Valdur need aga eemaldanud, suutis Madis saia läbi töötada $\frac{2}{3}$ võrra kiiremas tempos. Seevastu jäi Valdur mälumise ja toidu niisutamise tõttu keskmise inimese söömistempost $\frac{1}{5}$ võrra maha. Niisiis tekkis *baguette*’i keskosast $\frac{4}{5}$ võrra ida pool hetkeks homoerootiline hetk, nagu Valdur pahaselt täheldas.

Samal ajal pikeeris täiesti ohjeldamatult nende peade kohalt mööda tibude ja õhupallide võlupilvede parve haaratud Jaanus, kes oli leidnud,

et lendavaid olendeid võib ekspluateerida ka improviseeritud lennuvahendina, kui pisut fantaasiat ja tehnilist taipu rakendada.

See meenutas talle ka neid rõõmsaid aegu, kui ta oli veel Rahinge kolhoosi põldude väetajana töötanud ning kevaditi ja sügiseti madallennul nende musta pinnasesse kõikvõimalikke Suure Kodumaa avarustes toodetud mürke puistanud.

„Isamaa hüvanguks!” karjus Jaanus Arturi ja Madise peaaegu kokku puutuvaid päid riivates. „Kurss on õige, tagame kavandatu täitmise!” lisas ta kuraasikalt.

Raadios oli õnnesaade jõudnud juba 90-aastaste kategooriasse, aga see ei huvitanud enam kedagi.

Korraga välgatas läbi õhu alumiiniumkulp.

Tädid olid end luugist üsnagi kogukatest büstidest hoolimata poolesti välja küünitanud ja rabasid nii palju maiseid hüvesid endaga kaasa, kui ainult said.

Tibukesed rändasid järjest tulel olevasse supipotti, mis andis kurjakuulutava sisinaga teada, et homme on lõunaks oodata kana-klimbisuppi. Sirelililladest ja sinilillesinistest pilvedest mätsiti ebamäärane tainas. Vikerkaarest sai kiire jõuvõtte tagajärjel rosinateta kringel. Tähekesed, kiirekesed ja aroomid reisisid aga kompotipurkidesse, kus nad omandasid äädika ja suhkru maitseomadused.

Vähem kui veerandtund hiljem seisis sööklatädid küll pisut hingeldades, kuid võidurõõmsate nägudega oma luugi taga ning neid ümbritses hulk ebamäärase maitse, lõhna ja värviga poolfabrikaate. Haigemaja sööginorm järgmiseks nädalaks oli täidetud.

Jaanus istus nurgas, hoidis põlvede ümbert kinni ja tihkus nutta.

III

Reede pärastlõuna oli ette nähtud meelelahutuseks.

Vanamehed koondati elutuppa, kus nad võisid sanitaride valvsa pilgu all mustvalgest televiisorist loodussaateid vaadata.

Täna näidati seal põnevat programmi „Sambla salaelu”.

Haigemaja koridorirägistikus otsis 86-aastane Endel asjatult vetsu. See oli ju alles siin olnud! Arusaamatuses sügas ta järgmisel koridorinurgal

oma karvutut pead. Endel oli vetsu otsinud juba viimased kolm tundi, ent keegi ei olnud tema puudumist veel märganud.

Üks vanur ees või taga!

Mõne äti mustavatesse koridorineeludesse igaveseks kadumine ei omanud suuremas plaanis erilist tähtsust.

„Sambla salaelu” ei olnud jälgimas ka Aadu, kelle tervis oli pärast meelde jäävat päeva sööklas ootamatult halvenenud. Kuna ta nagunii teistega suuremat ei seltsinud, ei pööratud sellelegi erilist tähelepanu. Ju siis tukub kuskil!

„WC 3 km →” oli kellegi värisev käsi kraapinud krobelsisse seinapinda.

„Lõpuks ometi!” rõõmustas Endel.

Äkki lõi tema sõõrmetesse tuttav lõhn.

See oli kukekommilõhn.

Endel nuhutas, unustas hetkeks piinava kusehäda ja arusaamatu koridoride labürindi ning lohistas end lõhna poole.

Lõhn tugevnes.

Lõhnale lisandus tuttavat säutsumist ja juba järgmise nurga peal möödus Endlist galopeerides põlvkõrgune roosa poni.

Ponil olid sinised haiglasussid jalas.

Ta ei olnud konfliktne loom.

Endel oli jõudnud koridori, kus asus ka suletud luuakapp. Seal tõi jäledat kõhimist, mida ka kõige lõbusam siutsumine ja kommipaberite krabin ei suutnud summutada.

Endel astus otsustavalt luuakapile lähemale.

Ta sirutas oma kulliküünist meenutava käe lingile, vajutas selle mõningate raskustega alla ja tõmbas ukse pauhti! valla.

Kapipimedusest pilgutasid talle vastu Aadu suured vesihallid silmad.

Aadu oli mähitud vikerkaarde nagu pehmesse pleedi ja tema ninasõõrmete küljes turritasid veel väikesed pilvetuustid. Tema rinnaesine oli šokolaadi ja karamelliga koos. Jalge ümber sebisid väikesed utekesed.

Enne kui vastastikusele äratundmisele jõudis järgneda mõni reageering, tabas Aadut uus atakk.

Võimsa aevastuse saatel väljus tema ninast veel neli meetrit vikerkaart, mis nüüd juba otse koridori voolas. Aadu toetas jõuetult käega vastu seina. Kõõksus paar korda ja ropsis põrandale viis kilo lahtisi kompekke.

Endel haaras Aadul käest kinni.

IV

Pisut hiljem seisis haigla elutoas kassipiltide all sünge komitee, kes üksmeelselt ja karmilt Aadut jõllitas.

„Sambla salaelu” oli jõudnud teise hooajani.

Aadu seisis, käed seljal vaheliti ja pea norus, komitee ees. Tema näol oli jõuetuse, hirmu ja surmahaiguse ilme.

Toivo tegi otsa lahti. Rusikas käsi tõusis suu juurde ja ta kõhatas paar korda demonstratiivselt.

Aadu raputas vaikides pead.

Toivoga liitus Jaanus, siis Endel, seejärel Valdur ja isegi pisut flegmaatiline Voldemar.

Nad kõik andsid ühelt poolt diskreetselt, läbi lillede, kuid siiski kurjakuulutava intensiivsusega mõista, et Aadul oleks aeg pisut nänni kõhida.

Aadu aga ainult vaikis, tundes paratamatuse kohalolekut.

Elutoa paksude kardinate vahele jäetud pilust võis näha, et tänaval möllas torm. Tuul keerutas ringi lumeräitsakaid, maapind oli kaetud märja plägaga ja sünoptik lubas öhtuseks tuulekiiruseks 20 meetrit sekundis.

Hetk hiljem avanes haigemaja välisuks, lastes sisse sellesama värskuse ja lume pahvaku ning sealt lendas tänavale Aadu kõhetu keha.

Ta jäi nõutult ukse ette seisma. Jõudis veel korra pead raputada, enne kui uks tema järel pauguga sulgus.

Vanamehed seisis natuke aega ukse ligi, kuulatades tähelepanelikult, kõrvad kikkis. Kui aga tänavalt hakkas läbi tuule ulgumise mulksuvat röginat kostma, seati end pisihaaval magama.

Aeg oli ju ikkagi hiline.

V

Haigemaja välisuks ei avanenudki enne järgmist hommikut, mil sealt Valdur, Voldemar ja Endel käevangus väljusid.

Nad astusid paar sammu uksest eemale ja nende silmis löi särama võidurõõm.

Valdur oli esimene, kes oma peenikeste sõrmedega Aadu elutu keha all sillerdavassee kommihunnikusse kaevus.

NELE MARIE TIIDELEPP

*

mineviku valikud
umbkaudselt
ütled sõnu
nagu pilvi korstnast
mind defineerib viga
mu viga

porivaibad trepimademel
kannavad olnud aegade hõngu
aegade unustust

miks ära kustud
pohmell
vaadake mind nüüd
raisad
kes kõrvale heitsid
eelmisel ööl
mu nahk kuumab
nagu veel sünnist verine varss

laperdan su tuules
ei või anda andeks
kuidas hiirehernesilmil
vaatad

mu keskosa
kõige ilusamat
mu piiska
mu lõõska

õhk lõhnab nagu
kaunis vabadus

õhk linastub
kangastub
õhk lõhnab nagu joobnud raisad

*

jooksen viiuliga poisi tuules
tallan ära
katki
ehk
kannad koiduni
mu kirge
mu sütt
mu vastvõrsund
lootust saada inimeseks
õige pea
lahti kammin
linnupesad
su okstest

nagu oleks uisud
jalast võtnud
mu tallad
ei puuduta maad
on vale kujuga
ei mahu
su jälgedes käima
lõhn tõuseb
üle jooksnud kallastelt
virg
ja hägu
löövad kokku
klaase

mis maailm see on selline
olen kaelast saadik
armunud koer
närune
satikaid täis
pauka
kraabib ust

*

kasside toomele
langeme alla lõpuks
kas tunned
vask
kannatan
nagu maailma raskust
sajaks alla
mu peale
kannatan
nagu kass liivas
nagu pirn lambis
mitte päris lõpuni keeratud
usu ma tunnen
veel

ja palju tahad
piisk pärnadel
nagu oleksin lapsest
suureks saanud
kahe päevaga
ma ei mahu
ma ei mahu enda sisse ära
piin
ja lõbu
piin ja lõbu

piin ja lõbu tahab välja saada
käes käsi
laskuvad alla
toomelt
otse kurgust alla
nagu mina

SANNA KARTAU PÄEVIK

13. juuli 2018

Milline näeks välja tänase päeva ajakapsel? Unine hommik ja salajane tahtejõud, rahulolematuse stiiliga ja mingi uue keele otsimine.

Uus õppetund: iseenda jaoks vastandlike tõdede analüüsimine ja lahtipakkimine.

Esimene vastandlik tõde: olen hakanud Sethi eest raha peitma. Finantsiline usaldus tema vastu on küll taastumas, sest tema töötunnid nädalas on hakanud ületama kümmet. Sellegipoolest on hunnik raha endiselt mu lausahtlis peidus. Palka saades libistan enda kuldse sigaretkarbi sisse umbes kolmandiku sissetulekust, ülejäänud läheb meie ühisesse kassasse. Selles peitmisprotsessis on peale teatud iseseisva salatseva rõõmu krüptilist viha ja üksildust, mis võib kaasneda raske energia- ja saavutusvaegusega. Mida see raha sümboliseerib? Mittetöötamise privileegi. Veelgi enam: privileegi seda mitte vajada, psühholoogiliselt vajada. Ma nõtkun töö kutse all, võtan selle lõppematust komplimendina ning nagu vapper isamaa eest võitlev sõdur löön autundega risti ette ja lähen lahingusse. Koristan laudade pealt tase, annan kundedele peenraha tagasi ja tühjendan solgiämbreid.

Teine vastandlik tõde: olin Sethi USA reisi ajal kirjanduslikult väga viljakas. Muu hulgas kirjutasin kaheksaosalise luuletuse vanglas istuva mehe ja tema salajase tillitaima suhtest ning vihase, kosmilise, pika ja feministliku teksti. Jeanette Winterson ütleb esseekogumikus „Art Objects” kõrvalmärkusena: „It is helpful for a woman artist not to have a husband”¹, ning vaadeldes oma tekste ärevuse ja uhkuse seguga, mõistan üsna hästi, miks Winterson nii arvab.

5. august 2018

Doris Lessingu „Kuldses märkmeraamatus” kirjeldab Anna Wulf teatud teleskoop-mikroskoop-harjutust, mille käigus püüab ta vaadelda maailma kõigepealt võimalikult lähedalt ja liigub siis kujutlusvõimega aina kaugemale, kuni näeb Maad pisikese sinise täpina.

Mingi segase hommiku esimesed küsimused endale. Ma ei lahku voo- dist enne kümnet suudlust – miks? Kas sellega kaasneb ellujäämise või kinniseotuse kinnitus? Juba selline küsimusepüstitus on täis viha enda vastu, sest see füüsiline rõõm ja nauding, mida tema huultest ja kehast saan, võiks olla esimene vastus.

Eile seisime kell 8.55 perroonil Ostkreuzi jaamas: tahtsime laisalt kaks tundi kauni järve äärde sõita, lamada, kaarte mängida, olla. Lahedustunne oli suur, aga kohe, kui ma naljatlevalt Tali räägitu abielust lauale tõin, sulgus rind ja pea hakkas pöörutama.

„Et kahe peale jääks meile mingi 300–1000 eurot rohkem kätte,” kirjeldan Talilt kuulnud sissetulekute erinevusi abielus ja abielus mitteolevate inimeste vahel maksuerisuste tõttu.

Seth imestas selle peale sügavalt ja ütles siis, et talle tundub, et me oleme niikuinii juba abielus.

„Või mis see vahe oleks?”

„Vahe oleks selles, et me lubaksime teineteisele igavest armastust ja lõppematut pühendumist. Kes seda kellelegi lubada saab?” Mu silmad pöörlesid samal ajal metsiku kiirusega üles-alla. Süda peksis ja vist oli ka kanaanahk üll. Miks ma midagi nii sulaselget selgitama pean?

„Me ei pea vandeid andma. Võime lihtsalt kohtusse minna.” Ta kirjeldas siis kiiresti abieludokumentide allkirjastamist ja maksuhüvede

1 Naiskunstnikule on kasulik mitte abielus olla (ingl).

nautimist. Mina protestisin tema lihtsa arusaama vastu järelejätmalt. Tahes-tahmata on abielu igavikulise suhte sümbol, mille kõige tõenäolisem järelm on suhte kraavi sõitmine ja selle juriidilise seose valus lahti sõlmimine.

Käime oma käitumise ja suhtluse radadel teineteisele aina lähemal ja tajun selgelt soovi kohe õigesti vastata.

Kujutasin liival lebades ette kaht telemängu: ühes küsitakse värviliste LCD-tulede valguses minult 25 000 € auhinnaga mängus erisuguseid küsimusi ja kaamera hüppab pidevalt publiku seas istuva ootusäreva, kuid armunud Sethi näole.

Teine mäng on seiklusmäng tänapäevasest Tarzanist & Jane'ist ning loomulikult eeldab iga vaataja, et kaks sugupoolt teevad ellujäämiseks koostööd, sest Mees vajab Naise abi ja vastupidi. Aga esimeses kolmandikus näeme sarkastiliselt ohkavat Naist, kes lubab peagi tagasi tulla, ent siis hoopis võttegrupist irdub ning metsas endale salajase pesa üles seab. Võttegrupp püüab teda alguses leida, kuid see osutub võimatuks, misjärel muudetakse sarja kontseptsioon puhtalt Tarzani üksiolekut dokumenteerivaks seeriaks.

8. august 2018

Astusin eile Curious Foxi sisse teatud rõhuva piinlikkusega, aga kuna olin suurepäraselt võimeline seda alla suruma, suutsingi Ziskat kallistada, Dave'ilt sooja sõbralikkusega joogi osta ja maha istuda. „Alati, kui sa ruumi astud, valguks sinna nagu päike.”

Seda lauset kuuldes valdas mind esmalt piinlikkus, mõte teatud tõmbelavast, liialdavast minust, kes soovis kogu hingest see päike olla. Aga miks on vajalik sellele mõttele ülima kriitilisusega otsa vaadata ja see vääraks tembeldada? Küpsust peegeldaks pigem selles lauses endas rõõmu ja tõe nägemine.

Pateetiline ja veider toon, mida ma hiljuti eesti keeles rääkides ja kirjutades kasutama olen hakanud, on selge märk emakeelest võõrandumisest. Mis ta veel olla saaks kui sideme puudumine sõnade ja konstruktsioonidega? Miski ei vajuta minust läbi, miski ei tundu mind vorminud olevat ja keel, ükskõik milline, tundub võõras.

Praegu on Elo Viiding see, kes mu emakeelt alles hoiab. Elo Viiding, vestlused Pireti ja koduste taimekobaratega.

*Olin sel õhtul üks nagu paljud
ja sama palju oli minus üht,
kõik mis mind jälitas, võttis paljude kuju,
mitte ükski polnud eriline, kõik olid nagu kõik.*

21. august 2018

Eksisteerin ühe suhte sees ja suur osa mu hommikutest muljetest pärinevad sellest. Esimene hommikupäike leidis mu käed mööda tema õlgu ja rinda reisimas, kukalt suudlemas ja tema lihaste rasket kuma nautimas. Paindusin lausa selle poole, paindusin ja nõtkusin, valgusin ja naeratasin sellele ootusärevalt. Soojus ja rõõm segunesid seksi lõppedes aga jälle nende

samade küsimustega, mida tunnen nagu oma vanust või sünnimärke käsi-vartel. Täna siin tippides tunnen sellele küsimustelaviinile ja kahtlusele otsa vaadates teatud tülpinud ükskõiksust. „Ja mis siis?” tahaksin küsida. „Ja mis siis?”

Me võime ju hallutsineerida või paranoiliseks muutuda, aga kui seda lõppematut hirmutunnet mitte pilada, korraks naeruvääristada, raskendab see hoopis olukorda. Mis vahe on hirmude tunnistamisel ja hirmude järgi elamisel? Teatud objektiivsus, mille tunneb ära aegajalise nende üle naermise järgi.

Õhtusel minu ja Sethi korraldatud Domiciliumil esitas Sarah väga raske, olulise teksti koduvägivallast ja katkistest peredest, mis pani mind mõtlema oma luuletuse „Blue Days, Blue Years” peale. Alles on sümpaatia ja kergus ja tüütu frustratsioon selle pärast, kui raske on lapsepõlvevalu seljalt maha raputada ning kui võimatu tundub enda üleskasvamise tingimused lihtsalt seljataha jätta.

24. august 2018

Me vaidleme pidevalt raha pärast. Mina kiskusin täna Modulatoris käies tüli üles. „Miks sul mapiklambrit vaja on?” Ja enne seda homikusoõgilauas: „Me ei saa pannkookide sisse *nii* pähkleid *kui ka* õunatükke panna.” Seth vaatas mulle sügava mõistmatusega otsa, aga kuna loogiliselt võttes oli mul õigus, ei saanud ta mu soovitusi eirata. Tänapäev kolmas juhtum oli ehituspoes, kust tema kirjutuslaua jaoks dokumendikarpe otsisime. Kujutlused väljaminekutest tekitasid ihule kananaha. Õilis eesmärk tegelikult. Ning kui arvesse võtta, et me mõlemad töötame ja poole üürist maksab korterikaaslane Sean, ei ole mu närvilisus põhjendatud. Kompulsiivne kokkuhoid.

Täna aga mõistsin seda ja ütlesin talle, et ei taha sellest rääkida, sest tean, et eksin. Et praeguses olukorras oli probleemi algpõhjus mu enda hirm ja neurootilisus, mitte tema eksimus. Võit. Ja teine võit: pärast tema problemaatilise rahakasutuse ja minu raha-alase neurootilisuse üle arutamist jõudsimme lillepoodi ning ostime mulle uue taime.

27. august 2018

Mu seinal olev *post-it* küsib mu käest: „Kas sa oled täna juba mediteerinud?”

Silme ees olnud valu ja pettumuse loor on nüüdseks lahtunud ning olen seda pühendumusega põletanud. Eile öösel püüdsin aga kätega jälle oma nägu katta nii kuis võimalik, hõõrusin nutmisest sügelevaid ja paiste läinud silmi ning tundsin kogu enesekindlusega, et a) ta ei saaks kunagi mõista, mis minuga toimub, ning b) kui ma talle räägiksin, ehmuks ta täielikult ja näeks mu sisse ja mõistaks, et põletikukolded mu sees on ammu mädanema läinud, et tõenäosus kunagi täielikult terveneda on olematu ning jah, patsient jääbki hammustama seda kätt, mis teda toidab, ja kuidas ma seda varem ei näinud ja mis salatrikke ta kasutas, et mind nii ninapidi tõmmata, aastaid mind veenda, et ta on üks meist, õnnelikust loomeinimestest.

Ühesõnaga täielik afektiseisund. Enne voodisse jõudmist kogesin seda WC-s ja köögis ja meie uute tugitoolide peal. Seth kandus mõistmisest segadusse ja segadusest kergesse frustratsiooni, sest hoolimata meie lähedusest on asju, mida ma talle ausalt öelda ei tahtnud. Ballistilised tõed tuleb hoolikalt kapist välja võtta, aga tol hetkel olin ma miinile astunud beebi, kes suudab välismaailmaga ainult karjudes suhelda.

„Nii et mina panen sind niimoodi tundma?”

Lessing kirjutab „Kuldses märkmeraamatus”:

Hirmus on see, et pärast iga eluetapi lõppu ei jää mulle midagi peale mingi banaalse käibetõe, mida teavad kõik: antud juhul tõdemuse, et naiste tunded on ikka veel kooskõlas niisuguse ühiskonnaga, mida pole enam olemas. [...] Ma jõuan pidevalt järeltulele, et mu tegelikud tunded on rumalad, mul tuleb pidevalt ennast nii-öelda tasalülitada. Ma peaksin olema nagu mees ja hoolima oma tööst rohkem kui inimestest, ma peaksin töö esikohale seadma ning võtma mehi vastavalt olukorrale, või otsima endale majanduslikel kaalutlustel ühe tavalise mõnusa mehe – aga ma ei tee seda, ma ei saa selline olla ...

Ja siis, jõudes voodis selgusele ja puhtusele, kui pisarad lakkasid voolamast ja hingamine taastus – naersime vist natuke, käed ei tikkunud enam nii tugevasti näo ette seda varjama –, langes vaikus. Sellest vaikusest sündis mingi veider lapselik, puhtalt lapselik rõõmus õppetund: „Kõik on korras.” Pikk vaikus, Seth kuulas mind ja ütles siis veel korra oma ragiseva häälega: „Kõik on tegelikult korras.”

„Nii tunda on okei.” Selle uue mõistmise endale sisendamist saatis vaikus. Tema silmadesse sugenes kerge humoorikus. Ma kuulasin iseenda sõnu, nagu räägiks dalai-laama. Mu diktsioon oli rahulik, aeglane ja avastav, justkui õpiksin nende sõnade abil alles uuesti kõndima. „Ja on okei, et pean seda praegu kordama.” Filmiversioonis saadaks seda hetke vist viiulid ja hell klaver, aga midagi polnud teha: kui ma seda imalust endale ette heidaks, ei saaks ma ka kurbust ja ilmajäetust endale andestada.

Nüüd aga millestki armastusevälisest: enamik taimi tunduvad õnnelikud, kasvavad nagu hullud ja mingit kängumist või allaandmist ma märganud ei ole, aga praegu on suvi ka. Sügise ja talve saabudes on võimalik, et mu armastatud taimepere läbib keerulise transformatsiooni ning liigub allmaailma.

10. september 2018

Alustasin päeva voodis ühe pruunide juuste ja soojade silmadega mehega, kelle entusiastlikult kõige tähtsaga üle kallasin, nagu und ei olekski olnud.

Siis ruttasingi Weserstraße poole, lihased soojad ja suu teatud ootus-ärevust täis, et saaks juba ometigi tööd teha! Peale kolme päeva iseenda eest vastutamist oli janu vist täis. Tegelikult ei tahtnud ma nii väga küll töötada, kuid olin uhke, et risti vastupidi enda taatele siiski sinna liikusin. Vaadake ainult, kui palju m i n a kannatada suudan!

Päev möödus hästi, uhkelt, ülesannete täitmisest ja keskkonna mõistmisest saadud rahuldust nautides. Serveerisin salatit, naeratasin. Võtsin raha, naeratasin. Osutasin käega prügikasti poole, naeratasin. Mõistsin, et kokk oli salati ära visanud, naeratasin. Milline rõõm on elada!

Kerges hallis valguses liikusin tunniks koju. Lugemine tuli jaheda raskusega, eriti pärast seda, kui kuulsin üllatavatest väljaminekutest. Ehkki meil rahaprobleeme praegu ei ole, tajusin sellegipoolest viha, kui Seth rääkis, et me enda taskust tema kollektiivi veebisaidi kinni maksime.

Vurrina keerlev meel jõudis loomulikult kiiresti selle reaktsiooni alguspunkti, selle tornaado silma – ta ei eksinud, kui raha sinna pani. Mu valu sündis hoopis selgusest, kui ebamugavaks teeb mind enda kunsti ja projektidesse raha investeerimine, kui need just teisi inimesi ei puuduta ega aita. Täielik häbi oleks lasta visiitkaarte trükkida, täielik häbi oleks enda domeeninime või produtseerimiskursuse eest maksta. Loomulikult, ma mõistan, et see häbi on ebaproduktiivne ja mõttetu. Muutuma peaks see häbi, mitte rahakasutus. Valu tuleb aga sellest, et ma ei oska häbist kuidagi lahti saada, ja üksindusest selles veidras kogemuses, mida tema ei jaga. Häbi – mina olin see, kes ellu jäi ja nüüd kindlustatult elab.

Selle häbi taga on unine ja purjus vabadus, millest unistan. See on kaootiline ja õnnelikke juhuseid täis. Selles on kahtlemata palju julgust

ja rasket vabadust, keerulisi vajadusi ja psühhedeelseid elumustreid, pidevas uskmatuses kordamine: „Kuidas see veel võimalik on?” Muidugi on selles ka armastust; sellist armastust, nagu me Sethiga praegu jagame, aga ilma varjus olemise tundeta. Palju luulet, palju vestlusi, palju seksi.

20. september 2018 / Bronwyni juures

Jõudsin just Bronwyni rahulikku korterisse, ta andis mulle paariks päevaks vabalt kasutada oma diivanit. Siiatulemise otsus oli väga lihtne: tahtsin üksiolekut avastada, küsisin sõprade käest, et kes mind rõõmuga enda juures kostitaks, ja pakkisin koti. Võtsin enda salalaekast mõnikümmend eurot, et üksi veedetud hetkede hinnalipikust kaugemale vaadata. Minuga on taimed, tuhat raamatut, internet ja Bronwyni imeline vaba naise hing, mis selle korteri kõrgete lagede all hõljub.

25. september 2018

Umbes kaks kuud tagasi tuli minu juurde inglasest sõber, et küsida nõu. Nimelt oli tal plaanis enda räpiduoga feminismist ja naiste ägedusest laul kirjutada. Piret oli ka siin, nii et istusime ja vestlesime kolmekesi pikalt, arutasime ideesid, tagasisidestasime nende algset kontseptsiooni ning soovitasime palju läbi mõelda: interseksionaalsus, eri kehade olemasolu visuaalis, iseenda tähelepanu keskmesse tõmbamise problemaatilisus ja palju muud.

Nüüd on video väljas ja paistab, et meie vestlusel väga suurt rolli kontseptsiooni läbitöötamisel ei olnud, sest kuidagi suutsid nad ikkagi minu jaoks täie pahmakaga ämbrisse astuda. Video laulule „Power of the Pussy” algab positiivselt: äge naisartist, kellega koos laul on tehtud, laulab mõne rea ennastkehtestavat värssi. Siis astub sisse gängstaräpi isikustatud stereotüüp Cashporn (misogüünia kaasa arvatud), kaadrisse liiguvad kaks *twerk*’ivat tagumikku ja nende peale lendavad dollarid. Teine duo liige lahendab aga olukorra – tema tarkussõnad naiste tõelise olemuse kohta panevad Cashporni tõde nägema. Sama situatsioon kordub, aga meeste rollid vahetuvad. Naised tantsivad pidevalt taustal, nendel on kandvad vokaalid ja põhiline *look work*: meik, seksikad kostüümid, tantsimine. Laulusõnad tunduvad olevat pigem mingitest maavälistest olenditest, keda

on vaja samal ajal humaniseerida ja heroiseerida, mitte inimestest, kellega nad iga päev koos eksisteerivad. Video algab ja lõppeb objektistava visuaalliga, sama kasutavad nad ikoonina Youtube'is.

Üks väljund, mis on mu ärritusel täna juba olnud, on luuleline: töötasin pikalt teksti „Somewhere, a woman” kallal. Kirjeldan selles selgelt probleemi, olen sõnades karm, ei pehmenda teravaid nurki. Selle videoga võrreldes tundub mu tekst ekstreemne, sõbralike sildade asemel liiga lõhkuv ja laamendav – ehk tekitab küsimuse: miks olla nii dramaatiline?

28. september 2018

Mingil veidral põhjusel on mu käed omandanud raudsvammiliku karmuse ja kuivanud seente välimuse. Pidev tihe töögraafik hoiab mu käed kindlalt kraanikausis ja töö iseloomu pärast pesen neid hoolimatult nõudepesuvahendiga, et rasva maha saada. Eile küpsetatud 6–7 kilo makaronivormi teevad mind uhkeks – kuigi või, piima ja kolme juustu kombinatsioon oli tõepoolest ehmata. Mina keetsin makarone, mina segasin nii Brie ja Camemberti kui ka Emmentali juustu sinna sisse, mina hakkisin seitse pead brokolit, mina pesin puhtaks spinati ja hoidsin kogu kompotil küpsemise ajal silma peal.

Töörütmi teeb nauditavaks see jõulisus, mis on köögis töötades vajalik. Mu lihased on tugevad ega vaja millegi tõstmiseks või pesemiseks abi. Mu aju on paindlik ja ärkvel ning iga põletushaav käsivarrel on ausalt öeldes uhkuse asi. Tunnen, nagu aitaks füüsilise töö tegemine mind välja ebatõhusatest õpitud naiselikest kehalistest harjumustest. Köögis on vaja raskeid asju terve käega krabada, mitte ainult paari sõrmega, nagu ma seda varem tegin, et neid elegantselt välja sirutada. Kuut kimpu peterselli hakkides peab seljavalu vältimiseks seisma, jalad veidi harkis. Kui päevallisseemneid suurel pannil röstin, pean neid keerama jõulise randmeraksakuga, mis nad lendama paneb, õigel hetkel ja õige tugevusega.

13. oktoober 2018

Jakob on Berliinis ja oleme täna terve päeva koos veetnud, tehes pausi viie-tunniseks vahetuseks Fishtankis. Kohtusime siin, minu juures, nüüd pärast

tööpäeva lõppu, ta jagas kivi ja mina panin köögiviljasupi poti tulele. Suitsetasime ja arutasime maailma ilusaid asju.

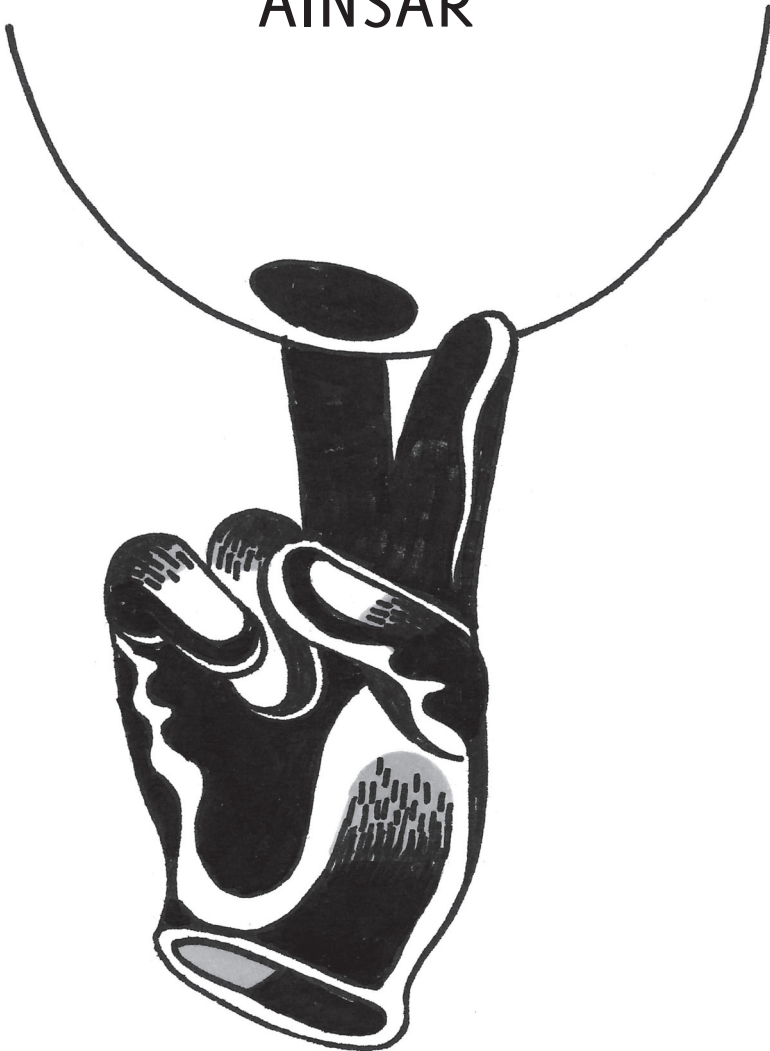
Vaatasin köögis ringi ning ühel hetkel siia kolimisest rääkides jõudsime jälle rahateemani ja jagasin lugusid sellest, kuidas Sethiga 2016. aastal raha kõrvale panime. Mõlemad täiskohaga frustreerivates töökohtades lihtsalt lahmimas, väsimus väsimuse otsas. Peod ju otsa ei saanud. Läks mitu kuud, enne kui olime Sethiga piisavalt kõrvale pannud ja saime lõpuks omaenda üürilepingu allkirjastada. Korter, kuhu kolisime, oli täiesti lage, nagu nad siin Saksamaal sageli on, ning tühi ruum ootas täitmist eluks vajalikuga.

Olime nii tublid olnud, et raha oli isegi terve köögi jaoks ja iga kuuga lisandus mingi uus kodumasin, madrats või kirjutuslaud. Plaanisime Excelis lisandusi ning mõtlesime väikeste puhkuste ja naudingute peale. Kaks õhinal last mängisid täiskasvanuid, itsitades salaja.

Eriline härdus selliste koduloomise hetkede peale tekib seetõttu, et väikese lapsena oli pidev ringiliikumine, uutesse kohtadesse kolimine ning eelmistes tekkinud võlgade eest põgenemine igapäevase elu normaalne rütm ja taust. Nädalad tädide juures või vanaema-vanaisa kodus Männikul, päevakodudes või internaadis. Nüüd aga on mul see pesa siin, korralike isehitatud raamaturiulite, suure kirjutuslaua ja imeliste kõlaritega kodu, kus saame inimesi nagu Jakob ja Natalia vastu võtta, mitmetunniseid luuletöötubasid korraldada ja kahekümne inimesega koos tantsida. Siin saan nutta, kasvada, armastada, kuulata, sügavale iseenda ja ühe teise hämmastava inimese veidrusesse sukelduda ja rikkamana tagasi tulla. Ja see pole üldse olnud nii raske, kui see lapsena vanemaid vaadates tundus. On olnud imeväärtuslik, vahest väsitav ja oma ilus hirmutavgi. Nii ilus ja nii oluline.

KAROLA
AINSAR

*

tipin impressionistlikke
muremõtteid enese
uustestamentlikesse labakätesse
nõör jookseb avaustest läbi ja sa
tõmbad mind enda poole
mina aga jookseksin parema meelega
vastu seina
nina veriseks

*

kui ta sõrmed mu rindadel
tantsisklevad
mõtlen
kas ta soovib olla sündinud 30 aastat
varem
minu pärast

*

ma ei saa su omaks
kui mu riided ära võtad
end mu ette istuma sätid
ja mind hoiad
kui mind mu maja ees suudled
veinist täis joodad
kui mind tahad
igatsed ja loodad

*

vastasid et sa luulet eriti ei naudi
aga grigorjeva raamat meeldib
see palja seljaga

võta mind niisamuti

*

lebasime kahekohalisel
mina nugadel
sina minul
mina sinul

*

tänane ei läinudki kõige paremini
kuued virvendavad silme ees
keerutavad tantseldes oma hapratel
taldadel
mina aga vaatan neid suu ammuli ja
mudin varbaid
palun tantselge ka

ISEENDASSE VAATAMINE NÕUAB JULGUST

INTERVJUU
VOOTELE RUUSMAAGA

Sveta Grigorjeva

Vootele Ruusmaaga tutvusin viis aastat tagasi oma debüütliku esitlusele. Järgnevate aastate jooksul oleme koos palju kordi esinenud nii Eestis kui ka välismaal. Ta on loonud heli mu luuletustele ja lavastustele. Pean Vootelet nii heaks luuletajaks kui ka oma heaks sõbraks, meie luulekeeled ja -meeled on ehk vastandlikud, aga nii ongi huvitavam suhelda ja koos maailma üle mõelda.

Vahel leian end kordamast teatud luuleridu. Kuna kardan lendamist, siis näiteks lendamise ajal võin endale palju kordi ette manada Doris Kareva sõnu „Hirm on hirmsaim gravitatsioon” ja see aitab mul oma hirmu kontrolli all hoida. Kas sul on mõni lemmikrida, mille juurde ikka naased või mis sinuga kuidagi kaasas käib?

Minu lemmikread pärinevad Kalju Lepiku sulest, need on melanhoolsema alatooniga mõtted. Näiteks „Meeleheite ruuged marjad”, mis on seotud puberteedia mõistmatustundega. Samuti kõnetasid mind tollal luulekogust „Öötüdruk” kolm rida: „Kurbuse vastu rohi ei ole rõõm. / Kurbuse vastu rohi on kurbus. / Ainult küürakas tunneb küüraka kurbust.” Üle ega ümber ei saa ka minu lemmikluulekogust, Richard Brautigani raamatust „Hanguga elavhõbedat pildudes”. Eriti luuletus „Foto 8”: „Igavik / surkimas / hambaid / ristiga / millele Jeesus / löödi.”

Mida need read sinuga teevad või mida sina nendega teed?

Nad iseloomustavad seda (sotsiaalset) pinnast, mille tõttu hakkasin luulest huvituma ja sellega aktiivsemalt tegelema, kirjutama. Tol hetkel pakkusid nad lohutust, sest mõtestasid lahti või piltlikustasid olukorda, kuhu olin tahtmatult või tahtlikult sattunud.

Need read on mõjutanud minu luulekeelt: kujundeid, melanhooliat ja eneseirooniat. Eneseirooniat pean terve inimese tunnuseks – selles on segunenud huumor, hapud viinamarjad ja jäärapäine uhkus. Luulekogu „Hanguga elavhõbedat pildudes” on enamikul reisidel minuga kaasas, justkui ettekirjutatud märkmik.

Mõlemad autorid on mehed. Kas sa suhestud kuidagi selliste eesliidetega nagu nais- või meesluule?

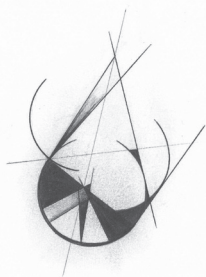
Eks naisluule või naisluuletaja ole praegu saanud ühiskondlike muutuste kontekstis mingisuguse risustava lisatähenduse, justkui oleks iseseisev naisterahvas negatiivse tähendusega. Et eesti luulekriitikas kasutatakse seda terminit – kohati üsnagi vägivaldselt –, ei konstateeri selle erisuse olemasolu. Mõistan Aare Pilve, kes kunagi kirjutab, et eesti luule ongi naistekeskne, sest meie suuline laulutraditsioon jäi alles tänu naiste mälule ja laulmisele. Ka rahvusliku ärkamise ajal kerkisid esile just tugevad naisluuletajad. Aga kuskil ei kirjutata ega kuule ma meesluulest, ma pole kusa-gil näinud seda mütoloogilist või müütilist meesluuletajat. Veel vähem

pean ennast meesluuletajaks, sest juba sõna „luuletaja” on minu jaoks liialt suursugune epiteet.

Samal ajal leian, et mingisuguseid eristatavaid jooni on sugude vahel siiski võimalik tõmmata, kuid see on pigem seotud luule ja selle tunnetatavusega. Ütleme nii, et tajun tihti seda erisust just eri vaatepunktide põhjal: kui erinevalt tunnetavad naised ja mehed kogemusi ning kuidas seda siis kirja panevad. Selles, kuidas kirjutab naine oma lapsest, kõneleb kaasa veel mingisugune muu tasand, mida mina isiklikult kohati ei taju või ei mõista. Võib-olla on see seotud sellega, et ma pole veel isa ja seetõttu on minu kogemuste pagas lihtsalt puudulik. Teemadest nagu perekond, armastus ja seks kirjutatakse erinevalt, aga see ei nõua minu arvates eesliidet *nais* või *mees*. Luule on luule ning see muudabki selle nii ilusaks, valusaks ja ausaks.

Mis on Instagrami-luule ja miks see sinu arvates nii popp on?

See on murdnud täitsa Instagramist välja ning müüb nagu lohe. Lugesin ükspäev Rahva Raamatu poes neid teoseid ja leian, et see on ikka kohutav pask – ma ei saa üldse aru, miks inimesed selliseid asju ostavad. Kas sina oskad seda põhjendada? Olen ma millestki valesti aru saanud – või veel hullem, muutun nüüd ise vaikselt Mihkel Kunnuseks ning tean paremini, mis on hea luule ja kirjandus ning mis mitte?

Mul pole sotsiaalmeedias kontosid, välja arvatud Gmaili postkast ja oma koduleht, mis on üles ehitatud tasuta platvormile. Olen end igasugustest muudest sotsiaalmeedia võimalustest ära löiganud. See on tinginud olukorra, et Facebook, Instagram ja Twitter on minu jaoks täiesti

*Teemadest nagu perekond, armastus
ja seks kirjutatakse erinevalt, aga see
ei nõua minu arvates eesliidet nais või
mees. Luule on luule ning see muudabki
selle nii ilusaks, valusaks ja ausaks.*

Visuaalsusel on mu loomingus väga tähtis osa ja seepärast nimetan oma luulet hetkede kirjanduslikeks fotodeks. Seepärast võib võtta minu luulekogu „Tavaline don Quijote” kui pildiraamatut, mis jutustab ühe lootusetu romantiku argipäevast läbi eneseiroonilise pilgu.

arusaamatud ning isiklikult ei suuda ma nende platvormidega kuigivõrd suhestuda. Samuti ei loe ma eriti blogisid. Kui mul on mingisugune mõte või vajadus millestki kirjutada ning seda jagada, siis kirjutan sõpradele ja sedagi valikuliselt. Seetõttu on mulle tihti tõgavalt öeldud, et minu e-kirjad on kohati ilukirjandus.

Ma ei oska isegi oletada, miks inimesed tunnevad vajadust kõik kirja panna ja üles riputada. Ja pärast need veel raamatukaante vahel avaldada. Võib-olla olen küünik ...

Su kogus on reisimisel ja linnadel oluline ja mingis mõttes isegi keskne koht. Mis sind reisimises paelub ja kuhu tahaksid kõige rohkem rännata? Miks inimene läheb ja miks ta tagasi tuleb; miks inimene läheb, aga tagasi ei tule?

Reisimine on mõnes mõttes lahti laskmine mingist eluperioodist, plärsatus seisva vee tasapinnal, millest saab alguse järgmine eneseotsing. See on minu puhul seotud oma koha ja kodu puudumisega. Sündisin Kohtla-Järvel, kus elasin 12 aastat, siis aga otsustasid vanemad kolida Võrru. Emapoolsete vanavanemate juured on Võrumaal. Tundub küll, et mis selles nii hullu on, et kolid ühe korra elus ühest linnast teise, kuid minu jaoks on Võru kõigest linn, kus elavad minu vanemad, see pole minu kodu. Nii võin kiiresti mõnda võõrasse linna armuda, sest tajun selles koduks olemise potentsiaali (näiteks Kopenhaagenis).

Reiside puhul on olulisel kohal olnud tülpimus – kui väsin endast, teistest või oma elust, soovin kohe ära minna. Ju ma siis põgenen ... (Suur-) linnade puhul paelubki mind romantiline anonüümsus, kiirus ja tempovaheldus. Naudin seda kontsentraadimuutust eneses – meeled on palju vastuvõtlikumad, tunnetan rahu ja enesele andestamist. Andestust just selles kontekstis, et mõtlen rohkem sellele, mille eest olen tänulik, kellest puudust tunnen, mida oma elus hindan ja väärtustan.

Sa oled ka muusik. Kas ja kuidas tajud sõna ja heli, muusika ja kirjanduse erinevust-sarnasust?

Minu jaoks on muusika ja kirjandus visuaalsed – iga lugu või luuletus on impressionistlik pilt. Seepärast on mõlemad meediumid minu jaoks impressionistliku pildi loomise teenistuses. Pean tunnistama, et muusikuna on minu nõrgim lüli rütmitaju ja seda lonkavat rütmi kuulen oma luuletusteski. Kompositsiooniliselt lähtun mõlema meediumi puhul samast: kõlavärvist, minimalismist, kujunditest ja õhulisusest. Kirjanduse puhul suudan olla eneseiroonilisem, teatrile helikujunduste loomisel saan tihtilugu katsetada eri žanritega.

Kuidas sa tekstidele heli lood, nii teiste kui ka enda omadele?

Kuidas need helimaastikud sünnivad? Mis muusikat kuulad?

Kuulan üsnagi erisugust muusikat, aga püüan nautida ka vaikust. Viimased neli aastat olen teatri- ja tantsulavastustele aktiivselt originaalmuusikat kirjutanud ning neid perioode elan väga intensiivselt läbi. Kirjutamiskuud on peas üsnagi mürarohked: palju muusikalist materjali, eri motiive ja muidugi proovisaali müra: kõne, muusika, tants, kiring. Kõik see väsitab ja seetõttu võin kodus tihti lihtsalt lage vaadata, kuulata puude praksumist ahjus või leevikeste sädistamist okstel.

Samas on müral ja müramuusikal minu jaoks tohutu võlu. Paar aastat tagasi sain ühe võimsaima kontserdielamuse, kui olin Taanis Helsingøris

*Eneseirooniat pean terve inimese
tunnuseks – selles on segunenud
huumor, hapud viinamarjad
ja jäärapäine uhkus.*

Clicki festivalil, kus esines müramuusika pioneer Keiji Haino. Oli imeline, kuidas see vanem väljapeetud härrasmees suutis üksinda saali ja lava täita. Kontsert oli intensiivne, ligi kaks ja pool tundi ainult müra. Uksel jagati kõrvatroppe, pärast kumises peas veel tükk aega.

Artistid, kes on mind praegu kõige rohkem mõjutanud, on Mika Vainio, Hannu Karjalainen, Alva Noto ja Ryuichi Sakamoto, Loscil, Jon Hassell, Keiji Haino ning Brian Eno.

Luuleüritustel esinimine ja üleüldiselt muusikaga tegelemine andis mulle tõuke loomaks plaat, kus mõlemad valdkonnad siduda. Arvestades seda, et olen kirjutanud päris palju luulet just reisidel, otsustasin kogutud materjalile anda muusikalise lisaväärtuse. Nii tekkiski idee audioreisipäevikust, mille sissekanded on luuletused neile komponeeritud muusikaga ehk „Audioluule reisipäevik” (2017). Esimese loo „La Victoria” kirjutasingi Rakvere Teatri pansionaadis ühel jaanuarikuu hommikul, kui meenus Hispaania reis ja sellega seotud emotsioonid. Püüdsin meelde tuletada hetki, kus ja kellega kusagil olin ja miks. Võib-olla seepärast ongi see kauamängiv üsnagi lineaarne ja mingil moel pretensioonitu. Praegu olen seda materjali *live*’is esitades lisanud juurde improvisatsioone, tänu millele on tekstid kontsertide ajal muutunud performatiivsemaks ja laetumaks.

Su tekstid on üsna napid, samas vägagi värvikad, töötavad pigem afekti põhjal. Kas sul on kirjutades eesmärk või soov, kuidas need võiksid lugejat mõjutada? Lisaks on su tekstid üsna haikulikud ja kuigi sa reisis pigem lääneriikides, on elutunnetuse kirjeldus pigem orientaalne. On sind mõni jaapani luuletaja mõjutanud?

Olen sinuga päri, et minu napid tekstid on üsnagi afektipõhised. Visuaalsusel on mu loomingus väga tähtis osa ja seepärast nimetan oma luulet hetkede kirjanduslikeks fotodeks. Seepärast võib võtta minu luulekogu „Tavaline don Quijote” kui pildiraamatut, mis jutustab ühe lootusetu romantiku argipäevast läbi eneseiroonilise pilgu. Kuigi pildid võivad olla napid, siis tajun endalegi üllatuseks, kui palju erisuguseid magusvalusaid emotsioone olen tegelikult neisse laadinud-peitnud.

Luuletamine ja sellega kaasnev seisund on mingil moel enesele andestamise protsess, meelte avamise aeg.

Jaapani luulega tegin tutvust tänu Ninniku raamatusarjale, kus on ilmunud Tanikawa Shuntarō „Sõnade asjatu flirt”. Oluline on olnud ka Konfutsiuse „Vested ja vestlused”, mis on küll hiina päritolu. Minult on nende mõjutuste pärast tihti küsitud, kas olen orientaalse kultuuriga põhjalikult tutvunud, kuid pean kahjuks alati eitavalt vastama. Arvan, et selline mulje tekib seepärast, et mulle on luuletamise puhul oluline just seisund. Tihtilugu vajan selleks vaikust, sisemist rahu ja aega. Iseendasse vaatamine nõuab julgust, sihipärasust ja aega, et end kõrvalt jälgida. Kuigi praegu võib jääda mulje, et olen tasakaalukas ja kõikumatu keskmega inimene, siis tegelikult see pole üldsegi nii. Seepärast ongi luuletamine ja sellega kaasnev seisund mingil moel enesele andestamise protsess, meelte avamise aeg. Inimtüübina olen aeglase vinnastumise ja arenguga. Luulekoguni jõudmine võttis ligi viis aastat, arvestamata veel varasemat aega, mis mind üldse luuleni tõi.

Kuidas suhtud kohustuslikku kirjandusse? Mina näiteks ei suutnud kooli ajal lugeda midagi, mida kaunistas sõna „kohustuslik”. Alatasa mõtlesin, miks on teatud raamatud tehtud kohustuslikuks ja teised mitte. Nii mõnigi kord peletakse kohustusliku kirjandusega noored raamatutest eemale, sest üldjuhul on kohustuslikud sellised raamatud, millega õpilane ei suhestu. Mulle tundub, et õpetaja peaks olema kuidagi kompetentsem – keegi, kes on teadlik sellest, mis parajagu kirjandusskeenel toimub ning mis võiks noori kirjandusest huvituma panna. Dostojevskist saan ma heal juhul alles praegu aru, 17-aastaselt aga ...

Olen sinuga mõneti päri. Isiklikult pööraaksin selle teema puhul tähelepanu pigem õpilaste suhtumisele. Kui puudub huvi elu sügavama poole vastu või kui puudub ideeline konflikt ühiskonna ja selle mõistmisega, siis puudub ka suhestumine. Kui mentaliteediks on negatiivne suhtumine või pigem huvi, on õpetajal raske leida neid suundi, mis tagaksid kirjanduse vastu huvi. Seetõttu ei ole see suhtlus ühepoolne, vaid põhineb dialoogil. Siinkohal ongi oluline, et kirjandusõpetajal oleks suhtlemis- ja tunnetusoskus. Kas ta tajub klassi ja selle vajadusi või valib suuna, mis on kujunenud kaanoniks? Minul näiteks vedas oma gümnaasiumi kirjandusõpetajaga, sest ta oli aldis vestlema kirjandusega seotud teemadel: kellel on uus raamat tulemas, keda ta soovib lugeda või mis stiiliga võiks tutvuda.

Mida pead tänapäeval eksperimentaalseks kirjanduseks? Mul on tunne, et ma muudkui esitan sulle küsimusi eri kirjanduslike žanrite kohta, aga mul on selliseid asju kuidagi huvitav küsida, mõelda enda jaoks lahti ja keerulisemaks žanrid, need, mida peetakse justkui iseenesestmõistetavaks.

Eksperimentaalne kirjandus tänapäeval – see on keeruline küsimus. Igasugused vormiga mängimised või oma keele väljamõtlemised on mulle alati huvi pakkunud: Anthony Burgessi „Kellavärgiga apelsin”, George Orwelli „1984” ja Aldous Huxley „Hea uus ilm”. Mulle pakuvad huvi igasugused düstoopilised teemad, kus luuakse oma nägemus, võib-olla mitte nii realistlik, kuid siiski. Praeguseks on nimetatud raamatud muidugi juba klassika ja enam mitte nii eksperimentaalsed, ent usun, et need toovad siiski esile mingid jooned, mis siiaaani ühiskonda ilmestavad.

Viimasel ajal olen tähele pannud, kuidas mingisuguses loominguprotsessis mõeldakse rahvale. Neile, kes on justkui juba eeldatavalt kunstist kaugemad ja peaksid seetõttu loomingust midagi saama. Seepärast tajun, et eeldatakse, mida ühiskond ootab, ja loomeprotsessis tullakse sellele vastu: lihtsustatud ja kiiresti/kergesti seeditavad teemad (lihtsad naljad, pateetika ja paksud värvid). Eksperimentaalsus kannab juba iseenesest tahet katsetada, nihutada või kangutada piire, standardeid, kaanoneid.

Kohtusime sinuga minu debüütliku esitlusel, kas mäletad? Mina vaatasin, et teistest eemal seisab üks poiss, kes joob vett ja teistega ei suhtle. Loomulikult tulin sinuga rääkima ja nii meie sõprus alguse saigi. Ütle mulle, mis värk sellega on, et nii mõnigi luuletaja ei suuda ilma alkoholita kirjutada – kuidas sa suhtud luuletaja kui kurva hedonistliku geeniusse müüti? Kas sellel on praeguses ajas veel kohta? Ja miks on nii, et naiste loomingust rääkides ei saa ükski kriitik jätta mainimata autori imagoloogilist poolt (nt Lauri Sommer viimati Triin Pajast kirjutades²) või et meeste kirjutatud luulest oodatakse ikka mingit melanhoolset rüütlikuju? Kuidas neid stereotüüpe lõhkuda ja kas seda üldse peaks tegema?

Muidugi mäletan seda õhtut. Siiaaani meenub sinu punane kleit, konts-kingad ja see põlemine, mis kohe tähelepanu tõmbas. See oli esimene Värske Rõhu üritus, kus oma luulet esitasin. Arvestades asjaolu, et olen

2 Vt <https://kultuur.err.ee/869437/arvustus-pajast-paistab>.

karsklane juba üle kümne aasta, siis ei oska vastata, miks mõnel on vaja end pisut eelnevalt „turgutada”, et loomingu kallale asuda. Arvan, et tegelikult ei ole ühtegi luuletaja arhetüüpi ega ettekirjutust, milline peaks luuletaja olema. Mida see üldse tähendab? Kui inimesel on midagi öelda, leiab ta selleks viisi ja see ei vaja mingisuguseid sotsiaalseid mängu ega stereotüüpe. Praegu tunnen, et ühiskond vajab rahu, selgust ja usaldust. Küll see luuletaja sobitub igale poole, tema on harjunud igas kontekstis ja olukorras ellu jääma.

Usun, et stereotüüpe peab aeg ajalt painutama või siis lõhkuma. Aga enne peab mõtlema, millest need on tulnud ja mis väärtust nad kannavad. Milline on olnud see kultuuriline või sotsiaalne pinnas, millest need on võrsunud? Kuna vajan luuletamiseks tihti vaikust ja üksiolemist, siis võin tunduda kui melanhoolne kurva kuju rüütel, kuid pigem on see lihtsalt kirjutamiseks vajalik ja sel ajal ei taju ma seda kuidagi poosi või millegi muuna. See on seisund, millesse olen end ise või millesse on elu mind viinud.

KAAREL MIHK

perspektiiv

ega need harakad
sulle ei laula

on vaja?

lehed tahaksid riisumist
aga milleks
tuba tahaks koristamist
aga milleks
juuksed lõikamist keha pesemist
töö tegemist elu elamist
aga milleks
ei suuda ilma mõtestamata
eriti midagi teha
põhilised bioloogilised vajadused
saavad rahuldatud
aga et midagi enamat teha

ei

kõigepealt on mõte vaja üles leida
ja alles siis saab edasi minna
saab eluga järje peale
teed endast lõpuks ometi inimese

aga milleks

jäin kinni

jäin okastraati kinni
püksid ribadeks kingad lõhki
varbad jalalabad sääred reied
katki katki katki katki
vähemalt mõistus jäi terveks
see veidi kõrgemal

olulised pikendused

oleks tekk
peajagu pikem
oleks surilina

päevik

iga viimanegi kui
inimsuhe nagu
päevavarga päevaraamat

musikaalne

on mu süda sitt trummar
ja mu aju kehv solist
või on hoopis elu
üks saamatu dirigent

siuksed lood

armastusega on siuksed lood
et elan vaid õhust

luuletaja nälg

pegasus pani
adraga lendu

turundus

luulet ei loe keegi
seepärast püüangi kirjutada
pigem selliseid tekste
mida lugedes öeldaks

see kah mõni luuletus

koht

olen vait ega räägi kellegagi
oma toas
vingun ja virisen
oma peas
ütlen et hoolin
kusagil minevikus
elan edasi
pealpool mulda

igal kohatusel
on oma koht

ei taha

ei taha noogutada
pea väsib ära
ei taha iseseisvalt mõelda
pea väsib ära

arhiiv

loome suuri arhiive
sest mäletada
oleks häbi

kosjasobitaja

taimetoitlane
ja lihasuretaja
täiuslik kooslus

matemaatiline

kui sul juba kahekümneselt keskeakriisi sümptomid
välja löövad
siis ega sa vist üle neljakümne ela

majanduseksperdi hinnang

elada on kallis
eks mahasuremine ole samamoodi kulukas
aga vähemalt oleks see
investeering tulevikku

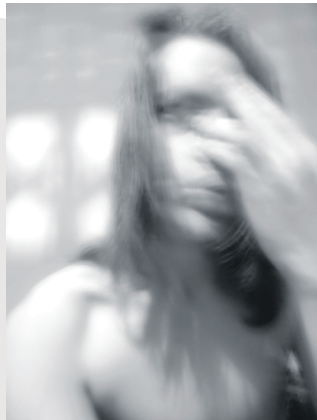
tunnustus

praegu olen veel madalam kui muru
aga iga päevaga kasvan üha pikemaks
peagi näen juba üle libleda
suurt ja laia maailma
kohtun uute murust kõrgemate inimestega
haaran uutest muruülestest võimalustest
iga päevaga on lähemal
uus murust kõrgem elu
iga päevaga on lähemal
muruniidukitera

AUTORIST: KAAREL MIHK (24)

Sinu tekstid on napid, mängulised, tugevate puäntidega. Kuidas jõudsid sellise kirjutamislaadini?

Katsetades ja proovides, missugused tekstid paremini välja tulevad, millised mitte. Lühemate tekstide puhul pole seda ohtu, et tekst lohisema hakkaks. Ütled ära, mis sul öelda on, ja kõik. Küllap on asi väheses kogemuses, et pikematest tekstidest tihtipeale asja ei saa. Harjutada on vaja. Sama on mängulisusega: tõsine tekst, mis ka lugeda sünniks, nõuab rohkem kogemust. Arvan ma. Lühike vastus ongi, et ma ei ole lihtsalt suurem asi luuletaja. Ehk on need alles esimesed sammud. Eks aeg näita, kas need sammud viivad ka kuhugi või tammun lihtsalt ühe koha peal.

Teed eksperimentaalset muusikat ja oled välja andnud päris palju albumeid. Trash on sind nimetanud *darkjazz funeralswing*'i artistiks. Kas helil ja müral on vahe? Miks avaldad albumeid kassetil?

Ise ma sellist ranget kategoriseerimist vajalikuks ei pea, jäägu see akadeemikutele. Arvan, et kuulaja või muusiku perspektiivist pole väga vahet, mis žanri mis alajaotusesse loodu kuulub (kuigi Trashi määratlus on ilmselt poolnaljaga pakutud) või kas seda üleüldse saab muusikaks pidada. Kuulamiseks on ta loodud. Kuulata võib mida iganes, see ei peagi tingimata muusika olema.

Kassett on odav, seega kui on soov oma muusika mingisugusele füüsilisele formaadile talletada, on kassett tüüpiliselt esimene valik. Kuid milleks üldse füüsiline formaat? Praktiliselt on see muidugi jaburus. Ma ise arvan, et füüsiline formaat ei pea olema pelgalt pakend, ja kui ta on hästi tehtud, võib ta kassetil/plaadil olevat muusikat täiendada, seeläbi moodustub uus terviklik teos. See on ehk üks põhjustest, aga eks igaühel ole oma arusaam, mismoodi *je ne sais quoi*'d seletada nii, et see näiliselt ebaratsionaalne tegevus vähegi mõistlik tunduks.

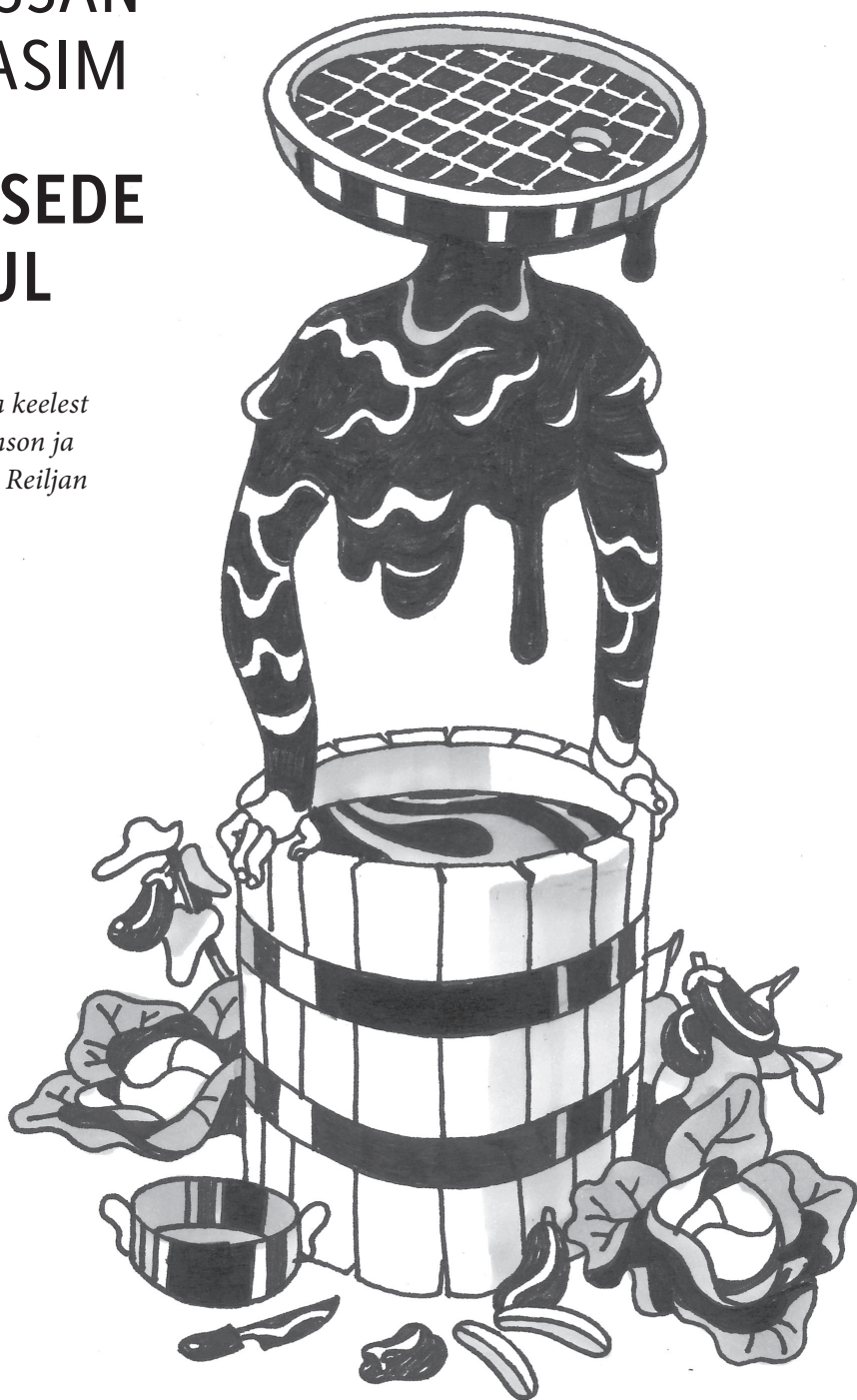
Mida praegu loed?

Parasjagu on pooleli Hubert Selby „Last Exit to Brooklyn”. Otsekohene, inimlik. Kui ei millegi muu, siis vähemalt keelekasutuse pärast tasuks seda lugeda.

HASSAN BLASIM

KITSEDE LAUL

*araabia keelest
Ivar Janson ja
Reelika Reiljan*

© 2013 Comma Press & Hassan Blasim
www.commapress.co.uk

Rahvas ootas järjekorras, et jutustada oma lugusid. Massi aitas suunata politsei, peatänav raadiojaama vastas oli liiklusele suletud. Ringi liikusid taskuvargad ja rändkaupmeestest sigaretimüüjad. Paljud kartsid, et mõni terrorist võib rahva sekka imbuda, lasta kõik õhku ning muuta lood liha ja tule pudruks.

Mäluraadio asutati pärast diktaatori kukutamist. Kohe algusest peale võttis raadiojaam dokumentaalse lähenemise, polnud uudiseid ega muusikat, ainult tõsieluraportid ja dokumentaalsaadet, mis käsitlesid riigi ajalugu. Raadiojaam pälvis suurt tähelepanu, kui teatati, et kavas on salvestada uus saade pealkirjaga „Nende lood nende endi häälega”. Üle kogu maa tuli kokku inimesi, kes kogunesid ringhäälingukeskuse ette. Eesmärk oli lihtne: taheti leida parimad lood ja et neid jutustaksid inimesed, kes ise sündmuste keskel olid, aga nende nimesid ei mainitaks. Seejärel valivad kuulajad lugudest välja kolm parimat, mis võivad väärtuslikke auhindu.

Mul õnnestus täita avalduse ankeet, kuid raadiojaama jõuda oli väga raske. Rohkem kui korra puhkes rüsinast tüli. Vanad ja noored, teismelised, riigiteenistujad, õpilased ja töötud – kõik tulid, et jutustada oma lugusid. Ootasime vihma käes üle nelja tunni. Mõni meist oli vaikne, teine hooples oma lugudega. Nägin käteta meest, kelle habe ulatus peaaegu vööni. Ta oli sügaval mõtteis justkui katkine kreeka raidkuju. Märkasin nägusa noormehe ärevust, kes oli koos temaga. Kuulsin kommunistilt, keda piinati seitsmekümnendatel Baa'thi partei vanglas, et habemega mehel olevat lugu, mis on määratud võitma, aga ta ise ei tulnud selleks, et võita. Ta oli lihtsalt hull, ent temaga oli kaasas sugulane, kes himustas auhinda. Habemega mees oli õpetaja, kes läks ühel päeval politseisse, et teatada naabrist, kes kauples rahvusmuuseumist varastatud antiikesemetega. Politsei tänas teda koostöö eest. Õpetaja naasis kerge südametunnistusega kooli. Politsei edastas raporti kaitseministeeriumile, teatades, et õpetaja maja on Al Qaida peidupaik. Politsei tegi nimelt antiikesemete salakaubitsejatega koostööd. Kaitseministeerium saatis raporti USA armeele, kes pommitas õpetaja maja helikopterilt. Tema naine, neli last

ja eakas ema tapeti. Õpetaja pääses eluga, aga sai ajukahjustuse ja kaotas mõlemad käed.

Minul endal oli Iraanis vangistuses veedetud pikkade aastate kohta mälus kubisemas üle kahekümne loo. Olin kindel, et vähemalt üks neist peaks sellel võistlusel olema tõeline hitt. Esimene ports osalejaid kutsuti sisse, misjärel teatati rahvale, kes meist maha jäi, et tänaseks on avalduste vastuvõtt lõppenud. Läksime sisse, meid oli ligikaudu seitsekümmend. Istusime suurde saali, mis sarnanes ülikooli sööklaga. Ülikonnas mees ütles, et kuuleme esmalt kaht lugu, mõistmaks programmi formaati. Ta rääkis veel lepingute õiguslikest aspektidest, mille peame raadiojaamaga allkirjastama.

Tuled hämardusid aeglaselt ja saal jäi vaikseks nagu kinos. Enamik osalejatest süütas sigareti ja peagi olime tihedas suitsupilves. Hakkasime kuulama ühe noore naise lugu, kelle hääl kostis selgesti saali kõigist neljast nurgast. Ta jutustas, kuidas islamistlik rühmitus pidas tema politseinikust abikaasat pikka aega kinni ning kuidas sektantlike tapatalgute ajal saatsid tapjad talle tema abikaasa pooleldi lagunenu ja peata laiba.

Kui tuled uuesti süüdati, puhkes kaos. Kõik hakkasid ühel ajal rääkima nagu herilaseparv. Paljud naeruvääristasid naise lugu ning väitsid, et neil on lugusid, mis on palju veidramad, jõhkramad ja hullumeelsemad. Märkasin üht vana, ligi üheksakümneaastast naist halvustavalt käega vehkimas ja pomisemas: „See ka mõni lugu! Kui jutustaksin enda loo kivile, murduks see haledusest pooleks.”

Ülikonnas mees tuli tagasi ja palus osalejatel rahuneda. Lihtsate sõnadega selgitas ta, et parimad lood ei pea olema kõige hirmsamad või kurvemad. Oluline on autentsus ja jutustamise stiil. Ta ütles, et lood ei pea ilmtingimata olema sõjast ja tapmistest. Olin ärritunud selle peale, mida ta rääkis, ja märkas, et enamik osalejatest ei pööranud ta jutule mingit tähelepanu. Üks elevandisuurune mees sosistas mulle kõrva: „See on jams, mida see tola räägib; lugu on lugu, ükskõik kas see on ilus või tobedus.”

Tuled kustusid taas ja hakkasime kuulama teist lugu. „Nad avastasid, et ta söötis mulle sitta – terve nädala oli ta seda seganud riisi, kartulipudru ja supi sisse. Olin kahvatu laps, kolmeaastane. Mu isa ähvardas temast lahutada, aga see oli nagu hane selga vesi. Tema süda oli igaveseks kivistunud. Ta ei andestanud mulle kunagi seda, mida tegin, ja mina ei unusta iial, kui julm ta oli. Selleks ajaks, kui ta emakakaelavähki suri, olid elutormid mind juba kaugele kandnud. Pögenesin mõne aja pärast riigist – peale juhtumit tunniga olin

armetu, löödud ja hirmust halvatud. Ööl, mil jätsin hüvasti isaga, saatis ta mind surnuaiani. Lugesime onu haul koraani esimese peatüki. Embasime ja ta pistis mulle pihku rahapaki. Suudlesin ta kätt ja kadusin.

Elasime Kirküki vaeses linnaosas. Meie kandis polnud kanalisatsiooni. Inimestel olid aias reoveekaevud, mida sai kaevata kolme dinaari eest. Kurdi juurviljamüüja Nozad oli ümbruskonnas ainus, kes nende kaevude kaevamisele spetsialiseerus. Kui Nozad suri, võttis tema poeg Mustafa töö üle. Ühel ööl puhkes Nozadi poes tulekahju ja ta leiti sealt tuhaks põlenuna. Mitte keegi ei tea, mida Nozad sel ööl tegi. Mõni väidab, et ta suitsetas hašiit. Mu isa ei uskunud seda. Kõiksugu õnnetuste puhul oli tema lemmikütlus: „Kõik, mida me siin üürikeses maapealses elus teeme, on kirja pandud ja ette määratud.” Seetõttu uskusin lapsepõlves, et „meie elu” on pistetud kuhugi kooliõpikutesse või poodi, kus müüakse ajalehti. Mu isa tahtis päästa mu lapsepõlve kogu hea tahte ja armastusega, mis tal oli. Ta oli armuline teiste inimeste ja elu vastu viisil, mis hämmastab mind siiani. Ta oli kui pühak inimeste tapamajas. Õnnetused tabasid meid üle aasta. Kuid isa ei tahtnud uskuda, et see müstiline needus võiks olla osa elust, võib-olla omistas ta selle saatusele. Olime haavatavad ja rünnakud võisid tulla igast suunast: tundmatusest, tõelisusest, jumalast, inimestelt; isegi surnud tulid tagasi, et meid piinata. Isa üritas mu kuritööd mätta igal viisil või vähemalt kustutada seda ema mälust. Aga see ei õnnestunud ja lõpuks andis ta alla. Ta jättis selle ülesande aja hävitusjõule, lootes, et see matab kõik.

Ma võisin olla maailma noorim mörvar – mörvar, kes ei mäletanud oma kuritööst midagi. Igatahes polnud see minu jaoks muud kui ainult lugu, lihtsalt üks lugu, millega inimesi ükskõik millal lõbustada. Märkasin, et igaüks kirjutas, jutustas või laulis minu kuritööst nii, nagu ise heaks arvas. Sellal ei töötanud mu isa veel marineerimisäris, vaid oli tankijuht; oli sõja esimene aasta. Mu ema tahtis kolmandat last, ent isa keeldus, sest sõda hirmutas teda. Elasime mugavalt ära. Iga kuu saatis isa piisavalt raha, et osta süüa ja riideid ning maksta üüri. Ema kas magas või käis külas mu tädil, kellega ta rääkis terve päeva kangaste hindadest ja meeste kangekaelsusest.

Suviti kaob ema unelmate maailma. Ta ei kuula, räägi ega isegi vaata. Keskpäeva kuumus kurnab ta ära. Siis läheb ta vanni ja magab paljalt oma toas nagu surnud huur. Öö hakul taastub tema elujõud, justkui oleks ta koomast ärkanud. Ema vaatab oma lemmikseriaali ja uudiseid, kus president annab kangelaslikele sõduritele medaleid vapruste eest, lootes ehk, et mu isa võiks olla nende seas.

Ühel keskpäeval jäi ema laeventilaatori all magama, käed-jalad laiali. Lipsasime vennaga, kes oli minust aasta noorem, hoovi. Seal ei olnud midagi peale üksildase viigipuu ja kanalisatsioonikaevu kaane. Mäletan, et ema tavatses viigipuu all nutta alati, kui mõni sugulastest suri või mõni muu õnnetus meid tabas. Kaevusuu oli kaetud vana köögikandikuga, mida hoidis paigal suur kivi. Nägime vennaga kõvasti vaeva, et seda kivi liigutada. Siis hakkasime väikeseid kivikesi kaevu viskama. See oli meie lemmikmäng. Meie naaber Umm Alaa meisterdas meile paberlaevukesi, mida me siis pasabasseinis ujutasime.

Räägitakse, et ma lükkasin venna kaevu ja jooksin seejärel maja katusse, et end kanakuudis peita. Kui suuremaks sain, küsisin neilt, kas võib olla, et ta kukkus ja mina jooksin ära ehmatusest. Selle peale öeldi: „Sa tunnistasid end ise süüdi.” Võib-olla küsitlesid nad mind nagu diktaatori politsei. Ma ei mäleta mitte midagi. Kuid nad räägivad neid lugusid, justkui kirjeldaksid mõne lemmikfilmi stsenaariumi. Kõik naabrid võtsid päästmiskatseset osa. Ei õnnestunud leida veokit, mis käis kord kuus tühjendamas naabruskonna kanalisatsioonikaeve. Kasutati kõike, mis käepärast oli, et sitt kaevust välja saada. Potte, panne, suurt ämbrit ja teisi anumaid. See oli jälg ja vastik töö, nagu aegluubis piinamine. Oli südasuvi, mispärast lisandusid sellele õudusele ja vapustusele roiskumislõhnad. Veel enne kui päike loojus, toodi ta välja – surnud laps, üleni sitaga kaetud.

Mu isa ei jõudnud rindelt õigeks ajaks tagasi. Onu kirjutas talle kirja ja hoolitses mu venna matuste eest. Matsime ta lastekalmistule künka otsas. Võimalik, et see on maailma kõige ilusam surnuaed. Kevadel kasvavad seal igat värvi ja sorti metsalilled. Kaugelt nägi kalmistu välja nagu hiigelsuure värvilise puu kroon. Surnuaia võimas aroom levis kilomeetrite kaugusele. Nädal hiljem tegi meie naaber Umm Alaa ukse lahti ja nägi mu ema. Sügav lein oli ta hulluks ajanud. Ta oli pannud väikesesse kaussi sitta ja segas seda plastlusikaga väga aeglaselt minu söögi sisse ning toitis mind sellega, ise samal ajal nuttes.

Isa saatis mu onu juurde elama, nii sai minust justkui pagulane. Kodus käisin reedeti külas. Minuga oli kaasas onunaine, et emal silma peal hoida. Olin nagu pall, mida jalgadega siia-sinna toksiti. Nõnda möödus kuus aastat, mil üritasin aru saada, mis minu ümber toimub. Pidin õppima mõistma, mida mu pereliikmete sõnad ja tunded tähendavad, ise samal ajal hõõguvaid süsi ketina kaelas kandes. Roomasin kui nugadest vaibal. Kanalisatsioonikaevust sai minu lapsepõlve õudusunenägu. Liigagi tihti kuulsin ütlusi selle kohta, et elu läheb edasi, muutub paremaks, lausa

lendleb täispurjes merel, või hullemaal juhul roomab aeglaselt mööda maad. Meie elu aga plahvatas hoopis nagu tulevärk, paiskus laiali jumala taevasse, meie saatuse oli olla võimsa äikesetormi eeltõuge. Veetsin lapsepõlve ja puberteediaastad kõrvaltvaataja, end varjudes peitva jahimehena, kes jälgib toimuvat ja tulistab. Peale päriselus kogetud õuduste mõtlesin ka ise õudusi välja. Lõin vaimusilmas pilte, kuidas piinatakse minu ema ja teisi inimesi. Joonistasin koolivihikutesse pilte hiiglaslikest veoautodest, mis laste päid purustavad. Ikka veel on mul meeles õpikukaanele trükitud presidendipilt. Ta kandis sõjaväemundrit ja naeratas. Pildi alla oli kirjutatud: „Pastakal on sama suur vägi kui relval.”

Mäletan ka petrooleumivankrit, mida vedas eesel. Talvel sõitis see läbi asumi kitsaste tänavate. Sellal kui teised lapsed järgnesid vankrijuhile, et näha eesli jubedat peenist kõvastumas, panin mina silmad kinni ning kujutasin ette, kuidas eesli suur ja must peenis läbistab mu ema pea, liigub paremast kõrvast sisse ja vasakust välja, ning paneb ta piinavast valust ahastavalt karjuma.

Aasta enne sõja lõppu kaotas isa vasaku jala ja munandid. See olukord sundis ema mind koju tagasi võtma. Isa võttis nõuks hakata köögivilju marineerima, samuti nagu olid teinud tema isa ja vanaisa enne teda. Räägiti, et mu vanaisa olevat olnud kuulsaim marineeritud köögiviljade kaupmees an-Nağafi linnas. Kuningas ise käis kolm korda tema juures. Ma pöördusin tagasi koju, minust said isa käed ja jalad ning tema kuulekas teener. Olin õnnelik, sest ta oli headuse kehastus. Hoolimata kõigest, mis ta oli läbi elanud, jäi ta ikka truuks oma hingele, mida kogu elu jooksul kogetud valu polnud tumestanud. Kaotatud jalg oli asendatud proteesiga ja tema võime armastada aina kasvas. Ta hellitas mu ema ja valas ta kingitustega üle – kullast kaelakeede ja sõrmustega ning lilledega kaunistatud aluspesuga.

Isa sillutas majaesise ja tegi kanalisatsioonikaevule tsementkatte. Viigipuule jäeti pisut ruumi, aga see suri soolase marineerimisvee pärast. Ema nuttis selle all viimast korda siis, kui sain kuusteist. Bagdadi valitsus ehitas kiirtee tarbeks uue maanteelõigu, kuhu alla jäi vana surnuaed. Seal oli tema isa haud. Kurvastasime kaua vanaisa kaotsiläinud säilmete pärast.

Terve õu oli täis plastist marineerimistünne. Samuti oli seal lademetes rätikutesse mähitud kurke, baklažane, rohelist ja punaseid paprikaid, kapsaid ja lillkapsaid; kottides soola, suhkrut ja vürtse; pudelites äädikat ning purkides melassi. Ja suured keedupotid, milles vesi alati kees. Veele lisati vürtse, siis kurgid, baklažaanid, lillkapsad, kapsad ja porgandid. Isa

ei olnud selles ametis sama osav kui tema isa ja vanaisa. Seepärast katsetas ta uusi meetodeid. Ta oli veetnud suure osa elust soomusautos – sõjaväes unustas ta enamiku salajasi retsepte ja nippe. Soomusauto võttis temalt ta munad, jala ja esivanemate kunsti.

Istusime tundide kaupa emaga vastamisi, lõigates baklažaane ja täites kurke küüslaugu või selleriga. Tema keel oli mürgine kui rästik. Suvi ei vaevanud teda enam, temast oli saanud päikese käes kõrbenud paks lehm. Ema keel oli terav ja ta suitsetas liiga palju. Mürgised umbrohutaimed olid tärnanud tema südames. Temast räägiti kaastundlikult, aga sama mürgiselt: „Vaene naine. Mees on impotent ja lapsi ka pole, välja arvatud see rongapoeg.” See rongapoeg olin mina. Tundus, et toon igal võimalikul moel ebaõnne. Isa oli suure osa ajast hõivatud, ta arveldas ja kauples turul poodidega ning vedas veoautoga tünne. Pärast loojangut vajus ta väsimusest kokku. Ta sõi õhtust, palvetas ja rääkis enda tööga seotud probleemidest. Siis läks ta voodisse, võttis ära jalaproteesi ja kõditas oma hallipäist naist sõrmedega.

Kui puhkes teine lahesõda, pidin minema sõjaväkke. Isa ja onu istusid ning arutlesid mu sõttamineku üle. Onu ei olnud esimese lahesõja rindeõudusi näinud. Ta töötas julgeolekuosakonnas linna keskel. Isa langetas otsuse ja keeldus mind surmale andmast: „Kuidas ma lasen neil tappa oma ainsa poja?” Onu vaidles vastu ja üritas selgitada, kuidas see tema seisukohast paistab: kuidas saaks ta lubada oma vennapojal riigi teenimisest kõrvale hoida? „Kas sa tahad, et nad meid kõiki tapaksid? Meid ja meie naisi?” Isa jäi aga otsusele kindlaks. Onu ähvardas meid, lubades mu isiklikult kinni võtta, kui ma sõjaväkke ei lähe, ent isa viskas ta majast välja ja ütles: „Kuule! Ma olen tõepoolest rahumeelne mees, kuid see on minu poeg, mu enda liha ja veri. Kui sa ta sõtta saadad, siis lõikan sul kõri läbi!” Onu oli tol õhtul purjus, lahkudes märatses ta kui härg ja sõimles valjusti. Isa tõusis püsti ja laskus siis palvetamiseks põlvili. Peagi ta rahunes ja ütles: „Palun, jumal, kaitse mind saatana trikkide eest. Ta on minu vend. Need olid kõigest purjus sõnad. Ma ju tunnen teda. Tal on süda õiges kohas.”

Olin kolm kuud kodus vangis. Tänavad olid täis sõjaväepolitseinikke ja julgeolekuüksusi. Isa otsustas, et ma ei tohiks päeval töötada, sest naabrid võivad mind märgata. Läksin öösiti õue nagu varas, latern käes. Istusin baklažaani-, kurgi- ja paprikakottide juurde. Pühendusin täielikult tööle ja mõtisklesin elu üle. Et isale mitte joomisega vahele jääda, segasin tühjas piimanõus arakit veega. Ööd veetsin napsutades ja joomise kõrvale sõin kõiki sorte marineeritud köögivilju, mille mu endisest soomukijuhist isa

oli sisse teinud. Alkohol ringles mu veres ja ma roomasin nagu laps kanalisatsioonikaevuni. Panin kõrva vastu tsementkaant ja nõjatusin sellele. Kuulsin teda naermas. Sulgesin silmad ja kujutasin ette tema palja öla puudutust, mis tunne see oleks. Ta nahk oli mängimisest ja pingutusest kuum. Mulle ei meenunud enam tema nägu. Ainus pilt temast oli ema käes, kes hoidis seda kiivalt endale, peitis fotot oma riidekapis paabulinna kujutisega kaunistatud väikeses puitkarbis.

Koidikul tõusis isa. Enamasti leidis ta mu õuest kaevu juurest magamas. Ta pani käe mu otsmikule ja ma ärkasin ta puudutuse peale. „Mine tuppa, poeg ... tee oma palved ... las jumal juhib su õigele teele tagasi.” Tal ei jäänud mu arakijoomine märkamata, aga religioon ei seisnenud tema jaoks prohveti sõnade, pühade reeglite, käskude ega keeldude järgimises. Religioon, nagu ta selgitas alati kõigile, kellega ta usuga seotud käskude, keeldude ja šariaadi üle arutles, tähendas talle eelkõige headust ja armastust. Ma ei unusta kunagi päeva, mil ta puhkes jalgpalliplatsil nutma, pisarad jõgedena silmist voolamas. See hirmutas lapsi ja mina tundsin piinlikkust ning olin ta nutu pärast segaduses. Rühm Baa’thi partei liikmeid tappis palliplatsi ligidal kolm kurdi päritolu noorukit. Nad seoti puupostide külge ja tulistati kõigi ümbruskonna elanike silme all surnuks. Enne seda kostis valjuhääldist: „Need reeturid ja terroristid ei ole väärilised sööma ja jooma ega raiskama selle riigi vett, õhku ja maa-varasid.” Pärast seda võttis parteirühm surnukehad kaasa, kuid jättis postid maha, et meenutada kõigile, mis seal juhtus. Isa sattus väljakule, sest olime koos teel kinno. Ta armastas üle kõige India filme. Kui ta uuris hoolikalt jalgpallivärvavat, millelt oli puudu üks ots, jõudis ta järeldusele, et väravapostideks oli kasutatud neid kolme posti. Puidule olid kuivanud verejäljed. Ta puhkes nutma, kui kuulis üht poistest ütlemas: „Onu, meil on üks väravapost puudu ... Võib-olla, kui nad tapaksid veel ühe, saaksime endale ühe puu juurde.”

Ühel suveõhtul pommitati meid jälle, algas taas sõda. Onu koputas närviliselt uksele. Ema luges parasjagu raha kokku ja toppis seda tühja tomatipasta pudelisse. Mina mängisin isaga malet. Ta võis mu tegelikult kerge vaevaga alistada, aga teda lõbustas mu rõõm, kui sain esimesena tema nupud võtta. Ta söötis mulle etturid, jättes endale alles vaid kuninga ja lipu. Seejärel hakkas isa musta lipuga järjest võtma minu nuppe, alustades etturitest ja lõpuks määrates surma ka mu kuninga.

Isa läks välja, et onu tervitada. Ema pani räti pähe ja läks kaasa. Nad seisis kanalisatsioonikaevu juures ja arutasid midagi närviliselt, aga

vaikse häälega. Jälgisin neid aknast. Mul käis pea eilsest joomisest veel ringi ja ootasin öö tulekut, et end uuesti täis kaanida. Ema kiirustas, et midagi trepi alt võtta. Isa ja onu tühjendasid koos marineeritud lillkapsa tunni. Ema tuli tagasi haamri ja naelaga, isa viskas tunni maha ja hakkas suvalistesse kohtadesse naelaga auke taguma. Ta polnud endale jalaproteesi külge pannud ning hüppas ühel jalal ümber tunni, justkui mängiks midagi või tantsiks. Onu parkis auto maja ukse ette ja tõstis marineeritud köögiviljade tunnid peale. Isa tuli tuppa, ise higist läbimärg.

„Kuula, mu poeg ... Praegu pole aega. Su onu sai teada, et politsei ja partei hakkavad koidikul kõiki maju läbi otsima ... Tal on al-‘Arwāni külas usaldusväärseid sõpru. Oota seal paar päeva, kuniks olukord maha rahuneb.” Läksin tühja tunni sisse. Ema pani kaane tugevasti kinni. Isa ja onu tõstsid mu auto peale.

Isal oli õigus. Nad olid ju vennad ja ta tundis onu südant. Onu juhtis autot tänavatel nagu hull, et mu elu päästa. Äärelinnani jõudis ta turvaliselt. Aga kõik teed, mis viisid linnast välja, asulatesse ja küladesse, olid sõjaväe valve all. Ainuke lahendus oli minna mööda üksikuid vähekasutatavaid teid. Ta valis raja läbi nisupõllu, mis jäi linnast ida poole. Võib-olla oli onu nii hirmunud, et unustas õige tee. Sest isegi linnalapsed teadsid neid konarlikke kiviseid künkaid nisupõldude taga. Võib-olla jooksid tal silme ees pildid inimeste piinamisest julgeolekuosakonnas, mis talt mõistuse võtsid. Võib-olla nägi ta vaimusilmas seda, kuidas kolleegid ta väävelhappetunnis lahustavad või ajalehe pealkirja „Julgeolekuohvitser aitas vennapojal hapukurgitunnis põgeneda”. Auto sõitis nisupõllule justkui nööriest veevut. Selle konarlik, hüplev sõit lõhkus mu ribisid ja õhuaukudest tuli sisse ainult tolmu, mida auto üles keerutas. Tünn haises nagu roiskuv kassilaip prügimäel. Kas mu onu kiskus julgeoleku keldrites inimestel küüsi küljest, koukis silmi välja ja kõrvetas nahale põletusmärke? Võib-olla juhtisid tema ohvrite hinged teda kuristikku või võib-olla oli see mu enda kurjustest tulvil hing. Võib-olla oli see aga hing, mis määras ette kõike müstilist ja surelikku ses mööduvas maailmas.

Seitse tunni kükitasid kuristikuhämaruses nagu magavad loomad. Kui onu üritas järjekordsest kivinukist mööduda, keeras auto kummuli. Tunnid veeresid ühes autoga kuristikku. Veetsin öö teadvusetult tunnis. Hommiku esimestel tundidel hakkasid päikesekiired tunni seintes olevatest aukudest sisse paistma justkui uppuja poole väljasirutatud õlekõrred. Mu suu oli verd täis ja käed värisesid. Olin valu ja hirmu saakloom. Hakkasin jälgima päikesekiiri, mis siksakitasid segaselt tunnis. Tahtsin

pääseda sellest kaosest, mis oli mu mõistuse üle võtnud. Tundsin, nagu oleksin just suitsetanud tonni kanepit; nagu kala, kes ärgates leiab end sardiinikarbist. Surnud tõuk hüljatud kaevu põhjas, purustatud luudega kõdunenud loode tünnikujulises üsas. Siis leidsin mälestustest pildi, kuidas mu vend vajub kanalisatsioonikaevu põhja ja mina temale järele sukeldun.

Kitsede nõrk, vaikne mökitamine oli esimene heli, mis minuni kostis. See kõlas nagu lastekoori proov. Kõigepealt mökitas üks kits, siis teine ja viimaks kõik kitsed koos, nagu oleksid nad lõpuks leidnud sobiva meloodia. Enne kui karjus neid kutsus, müksas üks kits mu tunni, nii et päikesekiir langes mulle täpselt silma sisse. Kusesin end täis. Olin uuesti sündimas maailma, mille julmus mind pahviks löi.”

NAJWAN DARWISH

araabia keelest Janne Savimaa ja Anneliis Hiire

Charlesi ema

Mu ema istub koos Charles Baudelaire'i emaga
öö läbi üleval nagu sugulase matustel
Minu ema ütleb talle: *Näed nüüd, mida luule meie lastega tegi?*
Najwan oli väiksena tõeline kullatükk
Aga Charlesi ema on vait
nagu viimane okas kurja lilleaia

Jeruusalemm I

Seisime mäel
ja tõstisime käed üles, et ohverdada sulle
aga nähes, et käed on tühjad
mõistsime, et ohvrid oleme meie ise

Surelikud langegu
teiste surelike käte vahele
Sina üksi jääd alles
Miks peaksid hoolima
püsitute kaootilisest palverännust

Meie käed kerkivad tühjalt
meie olemegi sinu ohvriand

Jeruusalemm II

Kui jätan su maha, muutun kiviks
ja kui tulen tagasi su juurde, muutun kiviks

Panen sulle nimeks Medusa
nimetan su Soodoma ja Gomorra vanemaks õeks
oo, ristimisastjas, mis põletas maha Rooma

Künkaharjadel ümisevad tapetud tasakesi luuletusi
ja ketserid teevad etteheiteid oma eluloo jutustajatele
Ma jätan maha mere, ta vaatab mind, ja tulen tagasi sinu juurde
tulen tagasi
siia väikese jõe äärde, mis voolab sinu meeleheitesse

Kuulen koraani retsiteerijaid ja surilinasse mähituid, kuulen lohutajate tolmu
Ma ei ole veel kolmkümmendki, aga sa oled mind matnud nii palju kordi
Ometi ronisin ma ikka maapõuest välja, sinu pärast
Saada siis põrgusse kõik, kes sind kiidavad
kes sinu valu suveniire müüvad
ja kõik, kes koos minuga praegu sellel pildil seisavad

Panen sulle nimeks Medusa
nimetan su Soodoma ja Gomorra vanemaks õeks
oo, ristimisastjas, mis ikka veel leegitseb

Kui jätan su maha, muutun kiviks
ja kui tulen tagasi su juurde, muutun kiviks

Need inimesed

„Kes on need inimesed?”

küsisin mina

ja loovutasin oma ihu tühjuse veskile

Tahaksin olla leib vanades suudes

ja uutes

Tahaksin olla

inimeste leib

keel, mida nad armastavad

nabanöör, mis nad allutab

Küsisin: „Kes küll on need inimesed?”

Mina olengi kõik need inimesed

Selgitus

Juudas ei reetnud mind meelega –

ta isegi ei tundnud nii suuri sõnu

Ta oli lihtsalt turu poeg

ja kui saabusid ostjad

ei teinud ta muud, kui müüs mu maha

Kas hind oli liiga madal?

Üldsegi mitte! Kolmkümmend hõbeseeklit

pole põrmust tehtud mehele väike summa

Kõik minu kallimad, ehtsamad sõbrad olid juudad:

nad kõik olid turu pojad

Uni Gazas

Oi, *fado*, ma magan, nagu magatakse siis, kui langevad pommid
ja taevas rebitakse lõhki
nagu elus liha
Näen reetmisest und
nagu nähakse siis, kui langevad pommid

Tõusen keskpäeval ja küsin raadiolt – nagu küsivad kõik:
„Kas pommitamine on läbi? Kui paljud surma said?”

Fado, tegelikult on minu traagika see
et on kaht sorti inimesi:
need, kes heidavad oma kannatused ja patud tänavale, et saaks magada
ja need, kes koguvad kokku teiste kannatused ja patud
voolivad neist krutsifiksid ja kannavad neid rongkäigus
Babüloni, Gaza ja Beiruti tänavatel
hõigates ise samal ajal: „Kas kukub veel mõni?”

Kaks aastat tagasi kõndisin Beiruti
lõunapoolse äärelinna tänavatel ja vedasin majasuurst risti
Aga kes tõstaks nüüd Jeruusalemmas
kurnatud mehe seljalt selle risti?

Maa on kolm naela
ja halastus on haamer
Pommita, Issand
Pommita lennukitega

Kas kukub veel mõni?

Meil pole enam midagi kaotada

Pane pea mu rinnale ja kuulata
varemete kihistusi Madrasa al-Salahiyya taga
kuulata puruks pommitatud maju Liftas
kuulata katkist veskit ja lugemistunde
mošee esimesel korrusel
kuulata rõdude tulesid
mis kustuvad veel viimast korda
Wadi Salibi kohal
kuulata, kuidas rahvamass lohistab jalgu
kuulata, kuidas nad tagasi tulevad
kuulata, kuidas surnukehasid visatakse vette
ja kuidas nad hingavad Galilea mere põhjas
kuulata nagu kala järves
mida valvavad inglid
kuulata külaelanike lugusid, mis narmendavad nagu *kufiya*'d
kuulata lauljate kaebeid, kui nende ajatu hääb jääb vanaks
kuulata Naatsareti naise, kes kõnnivad üle aasa
ja kuulata kaameliajajat, kes mind ikka veel piinab
kuulata, kuulata
siis mäletame seda kõike koos
ja unustame kõik, mida kuulsime

Pane pea mu rinnale
mina kuulatan mulda
kuulatan rohtu, mis võrsub läbi mu naha

Armastades kaotasime pea
nüüd pole meil enam midagi kaotada

ASHRAF FAYADH

araabia keelest Janne Savimaa ja Anneliis Hiire

*

Nafta pole kuri,
aga temast jääb järele vaesus.

Ühel päeval tõmbuvad mustaks tööliste näod,
kes leidsid uue maardla,
ja su süda ärkab taas ellu,
hing sünnib uuesti naftana,
mida võivad vabalt kasutada kõik.
See ongi nafta – töotus, tema

lõpp.

*

Nii öeldigi: hakake siin elama;
aga teie seas on avalikke vaenlasi,
minge kohe ära.

Jõe põhjast vaadake iseendale otsa,
ülemised, haletsege alumisi,
pagulased on abitud
ja mõttetud nagu veri naftaturul.

*

Prohvetid panid ameti maha,
ärge oodake uusi prohveteid.

Nüüd teevad hoopis analüütikud teile analüüsid
ja teenivad välja oma kõrged palgad.

Selleks et väärilt elada,
on vaja raha!

*

Viimsel kohtupäeval seisavad nad alasti,
aga teid uhutakse paljajalu
roostes solgitorust alla.
Jalgadele võib see olla hea,
aga mitte maale.

*

Seisan iga päev alasti,
hukkamõistuta, jumaliku loomistööta,
aga minusse ei puhutud hinge,
mu elu on maapealne põrgu.

Maa ongi pagulaste põrgu.

SIIM LILL

L'EUROPE-PUISSANCE

Noormees oli terve öhtupooliku veetnud süvenenult arvutiekraani vaadel-des. Jordan Peterson ja Sam Harris debateerisid ateismi teemadel ning see huvitas teda väga, ent siis otsustas ta magama heita, et hommikul varakult üles saada. Tee voodi korda ja siruta selga, vaikne kohvijoomine, et keha jõuaks ärgata ja seejärel lugeda-lugeda. Just siis, kui ta oli teki jalge vahele sättinud ja hakkas pisikest plastlampi kustutama, helises telefon. Tjah, varem poleks ta seda vastu võtnud, aga nüüd oli antud endale lubadus omada tahet ja alati vastata. Mitte viivitada ega edasi lükata.

Tulevad läbi, oli ta ütelnud. No las nad siis tulevad, mõtles noormees. Ühe ölle võib ju ometigi võtta. Kell oli veel vähe.

Neli korrust käepidemeid ja koledat rohelist seinavärvi ning tasane koputus, sest uksekell ei tööta, ja siis olidki nad kohal. Sõber, tolle sõber ja üks uus nägu. Lühikest kasvu kõhetu vanamees. Pealaelt kiilanev, komme toda pead õlgade vahele tõmmata. Ellipsikujulised prillid ja hall lühike habe, mis kattis ühtlaselt põski, lõuga. Ootamatult lõppeva ninaga vana mehe nägu, mis meenutas mingit metslooma, ja hall vest valgel triiksärgil.

Ah jaa, ütles sõber, kui vähesed odavad õlled olid maha laotatud ning kõik olid põrandale ja madratsile istet võtnud. Ah jaa, ütles sõber, tema on Alain de Benoist.

Kummaline nimi ühe kõhetu vanema mehe kohta, kes tuli laupäeva õhtul Tartus ühte neljanda korruse remontimata korterisse õlut jooma. Tagasihoidliku häälega, kuidagi vabandust paluvalt pöördus see mees nüüd tema poole, ulatades laia kuldsõrmusega käe. Alain de Benoist, ütles ta ja jätkas siis, ma tulin tõesti kaasa ja palun vabandust, tõesti palun vaban-

dust, aga meie jutt katkes ja see polnud veel õieti käimagi läinud, kõnelesime nimelt Noreena Hertzist ja tema K-generatsiooni ideest. Tõesti, ta meeldib mulle, too K-gen on teadupoolest põlvkond, kelle sünniaasta jääb 1994. ja 2005. aasta vahele. Esimene nutipõlvkond, kas teate. Too ängistuse ja üksinduse põlvkond. Teate, ta meeldib mulle, nagu Naomi Kleingi, kuigi te vahest arvate, et võiksin rohkem nõustuda Scrutoniga, kes kumbagi ei salli, oh tõesti ei salli. Ent see mulje on ekslik, meie maailmade vahel laiutab kuristik, narrid juurteta väärtusi taga nutvad filosoofid – ümbritsege see sõna jutumärkidega –, kes vaevu tunnevad maailma väljaspool oma poliitilisi prilliklaase, ent vabandage, teid ei pruugi see kõik ju huvitadagi.

Ei mingit aktsenti hoolimata võõramaisest nimest, mõtlesin ja kallasin õlut endale kurku ning sõbra sõber ütles, et ta peabki hakkama minema, kuigi oli ju just tulnud, ja kadus siis nõnda, et hetkeks arvasin, et tolmu-
saared põrandal neelasid ta. Mõte oli hüplik ja prillidega mees paiskas välja juba uusi nimesid: Ritzer, Polanyi, Scheler, Gehlen. Kummalised riimuvad nimed, kes kõik kuidagi omavahel sugulased olid või dialoogi pidasid. Minu põlgusobjekt on *Europe-marché*, *Europe-puissance*'i vastu pole mul midagi, ütles ta, kui ennast üles vinnasin ja nukralt tumekollast uriini väljutama läksin ning mõtlesin, et ma ei tea ju sellest kõigest mitte midagi, kui mitmendat korda võtsin ma kätte mõne sissejuhatuse filosoofia ajalukku või poliitfilosoofiasse või fenomenoloogiasse või süvaökoloogiasse, ei midagi, ei midagi. Ja õlled said otsa ja me otsustasime, et kell on veel vähe, ja liikusime edasi või tagasi linna, sest nii oli kombeks.

Tolles väikeses baaris, mis asus meeldivas sisehoovis, kuhu paistsid ühe treeningusaali aknad ja kus võis sageli näha higi, vaadati seinalt jalgpalli, aga jalgpalli ma ei seedinud, kuigi üritasin ikka teha nalja, et on suluseis, kuid ühel hetkel keegi enam ei naernud ja Alain oli vaikne ja lehitses huviga laual lebavat raamatut ja pomises midagi rindesõdurist ja neljaosalisest teest ja anarhistist ja tema pealage ümbritsevad juuksed olid paremalt poolt turris nagu siilil. Mu sõber ütles, et marmorkaljused ei ole

olemas, ja keegi ütles, et ole tasa, ja keegi ütles, et näe, t ü d r u k u d tulid, ja tulidki, sest sinna baari tuli vahel ikka t ü d r u k u i d, ja need, kes veel teinegi kord tagasi tulid, olid julged ega hoolinud sellest, et mehed ja poisid läksid üha vanemaks ning nende mõtted tiirlesid samu radu ja t ü d r u k u i d nähes jäid need rajad veelgi kitsamaks ja ühesuunalisemaks ning nii võis mööduda aastakümneid, vahepeal suri mõni mees või t ü d r u k ära ja äärmuslikul juhul otsustas keegi, et tema enam ei joo, aga üldiselt oli kõik hästi ja kindel ja turvaline – ja ohtlik, sest tekkis tunne, et see ümbritsev ongi elu, aga see ei olnud, sest mõni samm edasi rääkisid inimesed automootoritest ja nutsid ja naersid, kui keegi laulis *I know I'd go back to you, I know I'd go back to you, I'd go back to you, I'd go back to you* või hoopis *Ain't no other bitch gon' fuck me like you do I swear* ja üldiselt oli kõik sama kole nagu siis, kui Descartes viiuli saatel koeri piitsutas, et nood viulihääli kartma hakkaksid, või kui Dostojevski ennast üles keris ja heietama hakkas, kuidas ta kord avalikus saunas väikese tüdruku oli ära vägistanud; aga tegelikult oli kõik veel koledam, sest Descartes'i tabasid käbinäärmesse jumalikud ilmutused ja Dostojevski kirjutas ülevalt, aga nood, kes automootoritest rääkisid, harjutasid unesegaselt Pavlovi reflekteerimist ja ühtsid ja roojasid ja surid ja keegi ütles, et see ongi Jumala plaan, ja keegi ütles, et kõiges on süüdi see, et vana Euroopat ei ole enam ja et kristlikud väärtused on kadunud, aga mina sülitasin selle peale, sest kristlikud väärtused olid just uuesti sündimas, sest Egiptuse kõrbes leidis

üks sõnnikukorjaja pühakirjad ja kuigi tema ema põletas osa neist ära, oli allesjäänutest ikkagi piisavalt, et kristlikud väärtused luua jälle selliseks, nagu nood ilma tolle rõveda Irenaeuse ja Epiphaniose ja teiste perverssete kirikuisadeta oleks võinud olla, ning ootamatult oli jalgpall läbi saanud ja mu sõber oli endale takso tellinud ja Alain ja mina jalutasime järgmise baari poole, sest kell oli veel vähe ja ühe õlle võis ju veel juua.

Kuidas sulle meeldib polüteism, küsis ta, kui me teist pitsi absinti jõi, kuid see oli heleroheline ja absindimaitseline ega andnud absindi mõtu välja. Noh, jah, ütlesin pikalt mõtlemata. Aga kuidagi oli meie ümber tekkinud suur hulk inimesi, kellest üks deklameeris karedal häälel, armastan, ah armastan su sirelevaid sääri, mind aga tõrjud sa kui nurklikku kimääri, mille peale ütles keegi, et sooteema on tõesti oluline, ent veelgi olulisem on ... aga kusagilt toodi enne veel suupistetaldrik ja minust vasakule oli ilmunud ülikonnas mees, kes rääkis midagi neomarksistlikust hallist kardinalist ning kes läks kuidagi ärevaks ja hüüdis eri ajalehtede nimesid ja vangutas pead ning jõi murelikult, ent samas enesekindlalt õlut, ja juba oli üleüldine vestlus läinud mingile raamatule ja ma ütlesin paar lauset, millest võis justkui välja paista, et olen seda lugenud, kuigi tegelikult ei osanud ma isegi autori nime hääldada. Ainult Alain naeratas mulle nukker-röömsalt ja me otsustasime minna järgmisesse baari, sest ühe õlle võis veel juua ja kell ei olnudki veel liiga palju.

Suitsuruumi oli renoveeritud. Nii keegi ütles, kuigi ma ei saanud sellest aru, aga noogutasin nagu ikka. Ja rääkisin kaasa. Õhk oli suitsust paks ja kusagilt ilmus hall kogu, kes narrikuljuseid kõlistades monotoonset häälel loetles: golfi mängivad lihunikud, Taist imporditud naised, salaagendid, Nicaragua komitee naisfarmatseudid, Mercedesega sõitvad vagabundid, maheaednikest režiimiõõnestajad, relvakollektsionääridest maksukogujad, paabulinde viljastavad talunikud, sõjakad lesbid, Tamili jäätisemüüjad, kaubafutuuridega kauplevad klassikalised filoloogid, puhkusele naasvad palgasõdurid, fanaatilised loomaõiguslased, solaariumipidajast kokaiini-diilerid, firmajuhte pidavad *domina*'d, California andmebaasides möllavad arvutifriigid, puusepad, kes tarivad Saudi Araabiasse kullast vormitud ukse, kunstipetturid, Karl May uurijad, ihukaitsjad, džässieksperdid, palliatiivraviarstid, pornoprodutsendid, sisuloojad, hambaorgipakendajad ja ...

Lugesin narri kaelas rippuvalt kaardilt välja nime Enzensberger. Alain naeratas ta poole ja viipas käega, öeldes justkui, et audients on läbi ja ta võib minna, ning too läkski. Siis vaatas Alain mind ja ütles:

PHTHA RA PHTHA IË PHTHA OUN EMËCHA ERÛCHTH
BARÛCH THORCHTHA THÛM CHAIEOUCH ARCHANDABAR
ÛEAEÛ YNËÛCH ËRA ÕN ËLÛPH BOM PHTHA ATHABRASIA
ABRIASÛTH BARBARBELÛCHA BARBAIAÛCH – ABLANATHA-
NALBA ABRASIAOUA AKRAMMACHAMAREI THÛTH HÛR
ATHÛÛPÛ.

Kõik keerles ringi. Kõlaritest kostis õudset müra nagu ikka, aga nüüd oli selle kõige sees midagi õõvastavat. Müratagust vaikust, mis hüples siia-sinna. Nagu *sefrot*’i taga paiknev *klifot* oma purunenud anumate ja tume-date jõududega. Uks, mida paotades enam kinni ei saa. Võitlus, millest ei saa taganeda. Ainult lõpuni võidelda, olgu tagajärg milline tahes. Tagajärg, mis on niikuinii ette määratud. Goaträäns, teknopaarti, popp, funk, etno-folk, *i love you, easy baby money*, sosistas keegi mulle kõrva. Ja ma oleksin tahtnud talle midagi koledat öelda. Aga nukker oli olla ja õlu oli otsas. Ja me läksime koju.

Hommikul võtsin telefoni vastu. Keegi küsis, miks ma eile ei tulnud, olin ju ka kutsutud. Et ikkagi soolaleib ja lubadused. Mainisin, et sõber oli koos kummalise Alainiga külas käinud. Aga siis oli hetkeline mõistmatu vaikus ja hääل teisel pool küsis, mis sõber. Kordasin sõbra nime, aga seegi ei toonud selgust. Kas tõesti olin ma kõik need aastad teda ette kujutanud? Alaini olemasolus ma ei kahelnud, sest ta tuli just köögist kahe tassi kohviga, kuigi ma sellist kohvi ei joo, ja ütles mõtlikult: kord läks mulla Nasreddini naabril kaduma eesel ja nädalakese pärast pidasid kõik teda juba surnuks. Kui siis mulla seda kadunukest kord teel linna teeääres koh-tas, surmas ta looma suure kiviga, et naabrid ei peaks tühja leina pärast pettumust tundma. Hiljem seda lugu kuuldes tuli külarahvas kokku ja andis mullale peksta, aga järgmise seikluse ajal oli too jälle selline, nagu pole pekstu olnudki. Vaat sulle lugu.

JYRGEN
DENGO

Tulesõnad

Kui saan suureks, tahan olla nagu issi, karvane ja kuri.
Tahan osata kõike, mis ta teeb, suitsu teha ja viina juua,
aga praegu ma olen väike, mul ei lubata veel kuulata lorilaulude plaati.
Lauale on jäetud tikud, millega ta suitsu põlema paneb.
Näe, suitsupakk on kah, nüüd ma mängin isa.
Võtan pakist välja tikku, vean mööda toosi,
oo, vaata, säriseb, läkski põlema,
nüüd panen selle suitsu otsa vastu,
nüüd peab selle peale puhuma, muidu see ei kustu ära.
Ai! See teeb mulle aia, nüüd kukkus maha.
Vaata, põrandal on ajaleht, see põleb,
vaiba ots juba kärssab, läkski põlema.
Emme! Vaip põleb!
Emme, miks sa oled tööl, kui vaip põleb, kus issi on?
Et issi suitsetab ja ma tahtsin mängida isa, nüüd vaip põleb.
Nii halb lõhn on nagu pluusi kõrbehais.
Kunagi, kui vanaema veel elas, tegi pannkooke, olin pliidi juures,
seal kõrvetasin oma pidžaamapluusi ära. Vanaema pahandas.
Mis nad panevad lapsele igasugu plastikut selga, kõrbeb naha külge.
Vanaema ütles, et kõik, mis põleb halva lõhnaga, on tehiskond
ja et keskkond oli puhtam, kui tehiskond ei olnud.
Trambin vaiba peal, äkki kustub ära.
Ai kui valus, nii tuline.
Need sokid on tehiskond, ei tule jala küljest ära.
Vanaema juures hüppas kunagi tukk pliidi alt välja.
Siis ta viskas sellele vett peale ja ütles,
kuradi tukid panevad mul vana laudpõranda veel põlema.
Joogitass on kapis, sellega võtan vett.
Kui maja põleb, tuleb helistada tuletõrjesse.
Emme ei jäta kunagi telefoni koju.
Siin pole tasse, ma ei ulatu ju kapini.
Ükskord tädi Heldi juures hakkas suitsuandur piiksuma,
sest toas suitsetati. Issi võtab mind
vahetevahel Heldi juurde kaasa, seal on hea.
Vaip ikka põleb, siin on nii halb õhk,
lauaalg on ka juba põlema läinud.

Leek! Ära söö ära minu mandariinikoori!
Neid on hea lutsutada, kui süüa ei ole, sest isa tõi poest ainult õlut.
Tädi Heldi ja isa musitavad ja kallistavad hästi palju ja kõva häälega.
Mandariinikoored on ära kärsanud, mida ma siis nüüd närin.
Siin on nii palav, ma tahan siit ära, ei saa hingata,
ma ei ulatu selle lingini. Emme! Emme! Tule koju!
Issi ütles, et ta tuleb kohe tagasi, kus issi on!
Nüüd juba sein põleb kah, laud, sein, põrand, palav on, õhku pole.
Emme! Emme! Emme! Kõik põleb!
Siin on nii palav, mul on nii valu! Ai! See kõrvetab!
Tuli! Miks sa ei ole minu sõber! Miks sa kõrvetad mind!
Vehin käega, siis ta läheb äkki ära! Tuli, jäta kohe järele! Ära põle! Aiai! Aiai!
Nüüd mu juuksed läksid kärssama, nii halb hais on. Valu on kah!
See on minu juuste lõhn, see tuli lõikab minu nahka ju.
Sellepärast tuli ei kuulagi mu sõna, et ma olen tehis, muidu mul oleks hea lõhn.
Appi! Emme! Emme! Emme! See tuli sööb mu ära! Appi!
Emme! Emme! Emme!

Morfium

Kuule, poiss, kas sa näed,
seal üleval riulis on kolm mustast klaasist purki,
ole hea, anna sealt mulle see keskmine.
Kõik valutab, nii vastik on.
Mäletan, olime sõjaväes, päris Volga ääres,
ohvitserile hakkasime vastu, meie, kolm eesti poissi,
meil keelati eesti keelt rääkida, aga ikka rääkisime.
Selle eest anti peksta, nüüd see pole midagi.
Andrus, too lihtne hea südamega poiss, sai kõige vähem,
aga meile virutati nii, et päivi andis veel tunda.
Oh jah, aga nüüd, terve keha valutab,
süüakse seestpoolt aegamisi, kindlalt,
köhin, nagu kopsud tahaksid välja tulla.
Ah, on saanud häid sigareid tõmmatud,
neid ma ei kahjatse, mis sest nüüd.
Oh kurat,
vingun sulle siin nagu naine, nutt peal ja ...
võtku see vähk preilnaid, neile sobib küll kannatada,
aga vahi tõbe. Täismees, selleks end pidasin,
murdub nii kui tamm tuules. Aiai. Aiai.
Anna purk, lõpetame selle jura ära.
Sa veel väike, sa veel ei mõika,
ma ainult magan natuke, siis hakkab mul parem.
Näe, kiisugi siia tulnud, nurru, Nurrikene,
käed värisevad, kas ikka saan ise lahti.
See kukkus maha, läks katki, mis see Nurri nüüd ...
Sa raisk, poldki morfium, palderjan oli.
Valus on, mine ära, poiss,
ära vaata, kuidas inimene kannatab, õpid veel ära.
Oh kuradi kurat.

Lumehelbekesel valutavad jalad,
 keraamiliste teradega kohviveski pöörleb,
 jahvatab aega ja oakohvi;
 lumehelbeke armastab teid kõiki,
 loomaliha sööb kahe suupoolega
 ja kuulutab maailmale oma lõppematut kaasatundmist.
 Majja on kolinud hiired, toimetavad köögis,
 kuis küll saada neist lahti, nad ei kuulu ju siia.
 Siis kukkus klaas maha ja purunes kildudeks,
 kellelegi tuli mõttesse katta kipsiga auk
 seinas,
 peen klaasikillupuru segati kipsi hulka ja auk topiti kinni
 ja hiired ongi majast kadunud.
 Lumehelbekeste elu läheb jälle rahulikult edasi, häirimatult,
 hiirekesed püüavad pääseda kööki, nährivad seina,
 aga kipsi sees olev peen klaasipuru lõikab nad seest tükkideks,
 hiireveri voolab, lumehelbekesed armastavad teid kõiki.

*

Kõik on möödas nüüd, ära nuta.
Tuli veel leegitseb, kuid meie oleme väljas.
Sinu nukud ja kingakesed jäid majja, neid pole,
aga sa ise oled väljas ja nii on kõik hästi.
Väike poiss kolmandalt korruselt ei ole meiega,
tuli ei anna alati välja kõiki, keda ta noolib.
Mõned neist jäävadki sinna ja siis on kõik.
Ära nuta, laps, me oleme siin, vaadake, et ta gaasi poleks hinganud,
äkki viite tüdruku ka kiirabiauto juurde või viite ise haiglasse,
igal juhul tuleks ta lasta üle kontrollida.
Tegelege pääsenutega, küll surnud ise välja tulevad.
Nüüd võib vist kustutamise lõpetada jah, paagid on ka tühjad.
Viige inimesed eest ära, see kukub varsti kokku.

TIINA VEIKAT

*

sa oled laokil
ole-ole

ei ole tarvis
iga sekund
mängida käsna

võib olla
ka läbipaistev kile
mis ei neela sisse
kõike
ja kõiki

võib olla
lihtsalt
laokil
ja laiali
kui
kiviklibu

no reply

kirjavahetus
ümbrikusse pakendatud aeg
postmargid
eelmisest sajandist
helelillakas leht
su konarlik käekiri

maailma imelisim vestlus
tolmuga

бесплатно

ilutseb
su garderoobil
võluvam veel kui
kostüümilaenutus
su
toormaterjal
värske aroom
kuis küll kutsub sirvima
su punakarp
rehkendus ei ole raske
küünarnukk
ehk minema peab
käiku
võin loovutada küll
ühe tou
nii põnevamgi
бесплатно
kuis ise
rahulikult
vaatad pealt
ja tähendad rahumeeli
et inimesele
ikka meeldib
alustada päeva
positiivse
võitlusvaimuga

pilves selgimistega

kuidas läheb?
mis muud kui
pilves selgimistega
eks ole
sa ehk ei pannudki tähele
sissejuhatust
kust leiab
ohutuslüliti
või kasutusjuhendi
igaks juhuks
kui
maa väriseb
ja järjehoidja
kaob
pole hullu,
ütled sa targalt
pilves selgimistega
kergendab mobiilsust
peaasi on
et
tuul puhuks mõõdukalt

ÜHED VARASTAVAD KLEEPSE, TEISED KAOTAVAD DIPLOMEID

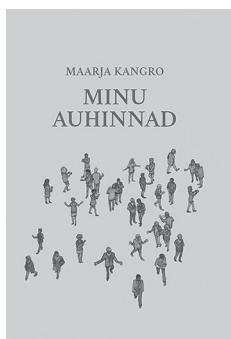
Silvia Urgas

Maarja Kangro
„Minu auhinnad”
Nähtamatu Ahv, 2018

Pakkisin Maarja Kangro „Minu auhinnad” koos Anton Hansen Tammsaare romaaniga „Ma armastasin sakslast” kaasa ühele reisile. Reisikaaslane lisas kirjastuse Petrone Print Minu-sarja raamatu meie reisisihtkoha teemal. Kokku tuli reisilektüür, mis lausa karjus: „Mina! Mina! Mina!” Lugesin kõik kolm raamatut nädala jooksul läbi ning mõtlesin pidevalt sellele, mida minavormis kirjutamine ja enesekeskselt elamine tähendab. Anneli Kõvamees on Petrone Prindi Minu-sarja pidanud *selfie*-ajastu kirjanduseks, sealjuures tsiteeris ta lauset „Ma armastasin sakslasest”: „Iga haritud inimene võib vähemalt ühe romaani kirjutada – romaani iseenesest.”¹

Kuigi iga vähegi keskendumisvõimeline inimene võib kirjutada romaani iseendast ning ka välismaal elamisest raamatu vorpimine ei ole vähemalt teoreetiliselt raske – mine ja koli ära, kes sind ikka takistab –, ei saa mitte igaüks kirjutada romaani oma auhindadest. Kangro tõdeb, et on sellise raamatu kirjutamiseks täpselt õigel positsioonil: „Õnneks ei ole ma Eesti kõige auhinnatum kirjanik, sest sel juhul ei sobiks mul moraalsetel kaalutlustel niisugust raamatut kirjutada. See oleks ju teiste rõõmu rikkumine, kui auhinna rekordiomanik laseks institutsioonist õhku välja. Ma ei ole ka kõige auhinnavaesem kirjanik, sest sel juhul ei saaks ma samuti seda raamatut kirjutada, vähemalt mitte niisugusel kujul.” (lk 14) Kangro Vikipeedia lehel on tunnustuste loetelu peaaegu sama pikk kui tema teoste oma. Vastupidi kõikidele õpetajatele ja õppejõududele, kes on mulle kunagi tarkust jaganud, arvan ma, et Vikipeedia artikli põhjal saab siiski mõningaid järeldusi teha.

Kuidas eristada lihtlabasest kirjatsurast õiget kirjaniku, kellele kirjanik olemine pole pelgalt amet teiste seas? Kangro tegeleb „Minu auhindades” ka selle teemaga; täpselt küll ivaga, mis teeb kunstist kunsti: „Ja ikkagi, kuna looming, kunst on avalik asi, annab sellele legitiimsuse *keegi teine*” (lk 12). Seega peab keegi ütlema, et kunstiteos on legitiimne ja päris, et teoses on midagi, millest võib piinlikkustundeta teistele rääkida. Kuidas ma tean, et Maarja Kangro on õige kirjanik? Võin vaadata

1 Anneli Kõvamees. „Petrone Prindi „Minu” sari: *selfie*-ajastu kirjanduse kaardistus” – *Philologia Estonica* Tallinnensis, nr 2, 2017.

tema Vikipeedia lehelt tunnustuste sektsiooni või kontrollida kirjanikupalga saajate nimistut. Aga kirjanikupalk on samuti omaette auhind, lisaks veel selline, mida ilma ühegi auhinnata on ilmselt päris raske saada.

Legitiimsuse kindlakstegemiseks saab kontrollida ka autori raamatutele antud hindeid Goodreadsis – nagu Kangro avastas, ei jää ühegi Eestis enim pärjatud kirjaniku populaarseima raamatu hinne alla nelja täрни viiest. See kehtib ka „Klaaslapse” puhul, mida on sel veebilehel Kangro teostest kõige rohkem arvustatud. Paistab, et isegi pealtnäha populistlik meedium Goodreads on institutsionaalsete auhindadega lahutamatult seotud. Kangro tsiteerib kasutaja Marca arvustust Paavo Matsini „Gogoli diskole”: „Raske on tunnistada, et sulle ei meeldi ja sa ei suuda lõpuni lugeda raamatut, mis on saanud Kulka aastapreemia + EL-i kirjandusauhinna” (lk 215). Kangro raamatute hindajad mõtisklevad samuti tema auhindade üle, näiteks kommenteerija Britt arutleb „Minu auhindadele” neli täрни andnud arvustuses: „Üllatust ja peamurdmist pakkus mulle aga hoopis asjaolu, et paljukiidetud „Klaaslapse” eest polnudki Kangrole raamatu kirjutamise ajaks auhinda antud.”²

Seega mõjutavad auhinnad tahes-tahtmata seda, kuhu autorit kirjandusväljal paigutada. Siiski ei käi tunnustused ühte sammu müügiedu või populaarsusega. Kangro on Apollo ja Rahva Raamatu töötajatelt kuulnud, et kulka kandidaadi kleeps raamatul elavdab huvi nädalakeseks; rohkem on kasu aga sellest, kui raamat on eraldi lauale välja pandud. Kleepsul on aga ikkagi suur sümboolne võim: näiteks varastas keegi 2017. aastal kulka nominatsiooni saanud raamatutelt kleepsud ära, kleepis need rahvale tundmatu ja toetuseta jäetud autori Kalle Mälbergi teostele, mille seejärel kandidaatide lauale tõstis (lk 97). Kahjuks pole Eestis auhinnad „kübetki nii võimas müügiinstrument kui Booker või Goncourt” (lk 212). Ehk peaks müügiedu suurendamiseks andma laureaatile diplomi asemel hoopis nädalase ligipääsu Rahva Raamatu Instagrami kontole?

„Minu auhinnad” on jaotatud kaheks osaks: esiteks isiklikud ja kronoloogilises järjekorras kirjutatud mahlakad ja intiimsed seigad Kangrole antud auhindade või žüriitöö kohta ning teiseks uurimus kirjandusauhindadest ja auhinnakultuurist üldisemalt. Paratamatult on huvitavam lugeda raamatu esimest osa, sest see rahuldab sama kohta inimese hinges, mis krabab kõmuajakirjade ja Äripäeva ri-

kaste edetabeli järele: kes kellega käib ja kui palju teenib. Kangro on avameelne, saladust ei tehta ei peigmeeste nimest ega preemia suurusest või keskmisest

2 Vt https://www.goodreads.com/review/show/2579134704?book_show_action=true.

sissetulekust. Nagu seltskonnakroonikat ikka, on ka „Minu auhindade” esimest osa kerge lugeda, ainult et tavaliselt ei kirjuta Elu24 inimeste eraelust ega tööelu kuluaaridest nõnda teravalt ja hästi. Kangro on kaasahaarav ja järgmise auhinnapeatükini jõudes mõtlesin tahes-tahmata, mis küll sai Itaalia peigmehest, kes tal eelmise auhinna saamise ajal oli. Kui statistilised andmed ja kronoloogiline järjestus teost pidevalt tagasi maa peale ei tooks, võiks „Minu

Paratamatult on huvitavam lugeda raamatu esimest osa, sest see rahuldab sama kohta inimese hinges, mis krabab kõmuajakirjade ja Äripäeva rikaste edetabeli järele: kes kellega käib ja kui palju teenib.

auhindasid” lugeda ka ilukirjanduslike elementidega elulooraamatuna, mis on teine kind fiktionaalsest teosest isegi põnevam. Autobiograafilisust või minavormis jutustamist tunduks aga imelik ette heita, need on ju tema auhinnad, mitte kellegi teise omad.

Nii mõnigi „Minu auhindades” kirjeldatud juhtum on kas otseselt naljakas või mui-gama ajavalt absurdne. Näiteks kurikuulus seik, kus pärast AK-d lasti eetrisse Kangro luuletus, milles kõlas sõna „türa” – see pa-

handas muidugi netikommentaatoreid, kes keeldusid luuleks pidamast midagi, mis on hilisem kui Visnapuu (lk 79). „Minu auhindade” tipphetked on vahepalad Kangro kogemustest Balti Assamblee žürii liikmena. Kuna mina pole Balti Assamblee auhindadest kunagi varem kuulnudki, kulub siinkohal marjaks ära Kangro selgitus selle toimumispõhimõtetest: „Olime kirjade ja lepingute järgi „eksperdid” (mina olin lisaks veel *šoferis*) ja pidime valima välja kolm laureaati: kirjanduses, kunstis ja teaduses. See oli üks veidramaid žüriisid, mida võib ette kujutada. Baleriin, kirjanik, produtsent, majandusteadlane, rahvaluuleinimene peavad langetama otsuse orgaanilisi pooljuhte käsitleva teadustöö, nägemata jäänud filmi ja neile arusaamatus keeles kirjutatud luule kohta.” (lk 131) Nagu sellest veel vähe oleks: „Kirjutamata seadus on seni olnud, et iga Balti riik peab igal aastal preemia saama. Ja kui ühes kategoorias karikas käes, siis teises enam ei saa.” (lk 132) Balti Assamblee tundub kui kõikide mõttetute žüriide lõpuboss, sisutühi onupojapoliitika kõige puhtamal kujul. Kuigi Kangro kasutab inimeste pärisnimesid, ei ole ilmselt kellelgi põhjust solvuda või ennast paljastatult tunda, sest kedagi ei valata poriga üle. Kui, siis üksnes mõnda Balti Assamblee žürii liiget.

„Minu auhindade” teine osa (alapealkirjaga „Meie auhinnad”) langetab esimese läbinisti isikliku osa järel paratamatult pinget ja pinevust. Siiski on Kangro tänuväärselt tegelenud statistikaga, mis on hea uudis inimestele, kellele meeldivad teiste rahakotti vaatamise kõrval ka arvud – nagu oleks Kroonika, Äripäev ja Statistikaameti blogi ühtede kaante vahele pandud. Enim pärjatud autorite nimekiri küll

ei üllata, aga nüüd leiduvad vähemalt värsked ja süstematiseeritud andmed, millele toetudes saab kirjanikke edukaks või heaks lahterdada. Kirjandusauhindade vähesuse üle Kangro andmete järgi Eestis just kurta ei saa – nagu Dodo „Alice’is Imedemaal” kuulutas: „Igaüks on võitnud ja peab saama auhinna” (lk 188). Tuleb välja, et tahtlikke tapmisi on ühes aastas keskmiselt vähem kui kirjandusauhinna, aga vange on kirjandusauhinna kandidaatidest palju rohkem (lk 200). Eks ütlevad need numbrid Eesti elu kohta nii head kui ka halba. Võib-olla ei ütle need midagi, sest statistikast võib igaüks endale meeldivaid järeldusi teha. See, et Eesti vangide arv on murettekitavalt suur, ei tähenda ilmselt samal ajal seda, et Eestis oleks tunnustatud kirjanikke vähe. Peale selle võib tunnustatud kirjanik mingil hetkel olla ka vang (meenub räppar Beebilõust, kelle tekste on Vikerkaares avaldatud).

Kuigi Kangro kasutab inimeste päris-nimesid, ei ole ilmselt kellelgi põhjust solvuda või ennast paljastatult tunda, sest kedagi ei valata poriga üle.

Loorberipärgade alla mattuvate ja kulka auhinnakirja ära kaotanud kirjanike kõrval (lk 324) on aga palju selliseid autoreid, keda kunagi isegi ei nomineerita. „Ülaosas on väike hulk neid, kel auhindu on palju, ja allosas suur hulk neid, kel auhindu pole, aga kellele need tähendaksid palju” (lk 206). Autor, kes on mõne auhinna juba võitnud, tundub ka järgmise žürii jaoks turvaline valik. Raamatu tagakaanel on sõna võtnud Eero Epner, Tõnu Kõrvits ja teised kultuuritegelased, kes on nõnda tunnustatud, et ruumi kokkuhoiu ja väikese krutski eesmärgil lõpevad nende laureaadiitlite nimekirjad kolme punktiga. Oleks huvitav lugeda tagakaanelt hinnanguid inimestelt, keda pole kunagi kõrgemal tasandil tunnustatud. Kuigi nad seda nii väga tahaksid ...

Ma ei kujuta ette, milliste tunnetega loeb „Minu auhindu” inimene, kel puudub igasugune kokkupuutepunkt kirjandus- või muu analoogse kultuuriauhinnaga. Ehk piisab teosega suhestumisest ja lugemishasardi tekkimisest ka keskmisest suuremast tunnustusvajadusest? „Minu auhinnad” pani mind mõistma seda, mida mõni sõber oleks võinud mulle ilmselt väiksema vaevata ammu öelda: ma sõltun täielikult tunnustusest. Arvatavasti sõltub igaüks, eriti aga selline inimene, kes vahepeal oma mõtteid teistele lugeda annab ja seeläbi end haavatavaks muudab. Kui kirjutatud teistele ei näita, ei tule ka tunnustust, ent vähemalt pääseb kindlapeale kriitikast – või veelgi hullem, ükskõiksusest.

Tundsin end terve eelmise aasta professionaalses mõttes üsna nirult: tajusin, et olen loll ja läbikukkunud. Kui vahepeal küsitakse, kuhu viimati kirjutasin või millal on uut raamatut oodata, palun end kõhahooga vabandada ja

põgenen sündmuspaigalt ning soovitatavalt ka linnast, kus vestlus toimus. Palgatöös olen enda hinnangul samuti läbinisti keskpärane. On nagu on, palk tuleb iga kuu kontole ja ülima ebakompetentsuse eest kohtusse veel kaevatud pole. Ikka vaikselt unustuse ja lõpu poole.

Nõnda mõtlesin umbes aasta aega igal jumala keskpärasel päeval, kuni sain „Minu auhindu” lugedes aru, et olen end selliselt tundma hakanud pärast ülikooli lõppu. Kui maailmas on midagi, milles ma olen hea, on see standardiseeritud testide lahendamine – ma lihtsalt oskan seda teha, selle eest antakse mulle häid hindeid ja jagatakse kiitust. Olen haridussüsteemi ootustele vastanud samamoodi, nagu Kangro peab Vahur Afanasjevi „Serafimat ja Bogdani” viimase aja üheks kavalaimaks žüriiootuste kalkulatsiooniks eri põlvkondade, ajaloo ning eksootiliseks tehtud rahvus- ja usuvähemuse kombinatsiooni pärast (lk 269). Iga õppeveerandi lõpus saadud kiituskiri on mu ajus midagi lõplikult rikkunud: kui mind regulaarsete intervallide tagant ei kiideta, vajun musta masendusse. Rikutud refleksid muidugi ei välista seda, et kõik, mida ma edaspidises elus teen, ongi lõputult mõttetu. Aga siis võiksin elada oma keskpärasel elu vähemalt rahus, ilma pideva kiitusenäljata. „Minu auhindadest” selgub minust targemate inimeste näitel, et kuigi auhindadel on teatav tähendus, ei ole ärakulutatud auhinnaraha, varastatud kleepsud ega kaotatud diplomid siiski nii olulised, kui võiks arvata.

Nii et lugege Maarja Kangro „Minu auhindu”, kui tahate piiluda eesti kirjanike eraeludesse ja rahakottidesse, kui teile meeldib statistika või kui mõtisklete tunnustusvajaduse tähenduse üle. Ärge seda raamatut avage, kui kuulute autobiograafiline-kirjandus-pole-kirjandus-koolkonda – siis te ainult ärritute.

MÄLU HURMAVAD MAASTIKUD

Mette Mari Kaljas

Kristel Algvere

„Merehurmarohi”

Värske Raamat nr 20

SA Kultuurileht, 2017

Kristel Algvere debüütliku „Merehurmarohi” on õrn ja pisut unistav teos, mille neljas osas avaldub peamiselt olustikupoeesia kaudu autori ühiskonnakriitika, mõttemaailm ning inimeseks kasvamise teekond. Luulekogu neli osa moodustavad ühtse terviku, need toimivad koos, on kui sõbralik dialoog eri vaatenurkade, seisundite ja paikade vahel. Vabavärsilised luuletused jagunevad geograafiliselt: esimeses osas uitab Algvere Hiiumaal; järgmine kogum tekste kõneleb Tartust ja kolmas Berliinist. Viimasena tuleb naasmine Hiiuomaale. Teost ilmestavad Jaan Rõõmuse teksti-tundlikud illustratsioonid ja Maris Kaskmanni kujundus, mis tunnetavad Algvere luulet suurepäraselt ning aitavad selle olemusse sisse elada.

Esimene osa on suures jaos kogum looduspilte. Algvere tabab meisterlikult looduse püsimatust, üürikeste hetkede välereuse, muutuvust ja mööduvust. Üksnes mõnesõnalised loodusvisandid on täpsed ja eredad, tundlikule lugejale ehk lausa käega katsutavad, füüsiliselt tajutavad. Algvere ei ütle palju, ta ei koorma luulet liigsete selgituste ega detailidega, jätab nii mõndagi kirjutamata. Ent siiski on olemas ka see, millest kirjutatud pole, ridadevaheline moodustab tekstiga tasakaaluka ja mõjusa terviku. Näiteks luuletuses „Suvehommik” kirjutab Algvere, et „tagasi sõites olid udulained põldude kohal kõrgemale kerkinud / ja naabrite väravas põlev latern ootas kustutajat” (lk 9). Ometi õhkub stroofist peale kirjutatu veel kastese heina niiskust ja varahommikuse taeva värvi. Võrdlemisi minimalistlik kujutusviis annab ruumi terviklike, suurejooneliste maastikupiltide tekkele lugeja teadvuses ja kuigi tekstis esinevad looduskirjeldused rajanevad selgesti Algvere isiklikel spetsiifilistel mälestustel-paikadel, jätab see kujutusviis (iseäranis eesti) lugejale võimaluse siduda värse omaenda mälestustega. Nõnda võtaksid luuletuse „Ritsikaid ja tähti” read „siis aga vaatasin korraks sauna poole / et kas korstnast ikka suitsu tuleb / või kas ema juba tuleb saunast” (lk 17) nii mõnegi eestlase teadvuses konkreetse ja isikliku mälu põhineva kuju. Algvere tekstid mõjuvad värskest ka kümnekordsel lugemisel, sest just nii, nagu loodus on pidevas muutumises, on ka luuletused igal lugemisel pisut

isesugused, saavad uusi kihte ja tähendusi. „Merehurmarohi” saavutab lugejaga hingeläheduse, lubab ta oma maastikele uitama, ent annab samal ajal võimaluse paigutada kirjeldatud paiku lugeja seniste mälestuste ja kogemuste konteksti.

Teose esimeses osas leidub nii mõndagi päevaraamatule omaselt spetsiifilist ja isiklikku, nagu luuletuses „Väntvõll”: „kuna üks üritus lükkus jälle edasi, siis tulin koju / 18.20 jõudsin bussiga lõpp-peatusse – / see on meilt 4,5 kilomeetrit”

(lk 12). Ehkki sellised detailid nagu kella-aeg ja kilomeetrite arv jätavad üldistusvõimaluse üpris kesiseks, on tänu Algvere siirale, küllaltki pretensioonitu ja iseene-sestmõistetavale kujutusviisile teemaga siiski kerge samastuda.

Hiiumaa-luulele järgnevas mahukas osas pöördub Algvere pilk poeetiliste linnavaadete taustal tunde- ja hingeelule, inimsuhetele. „Merehurmarohu” teise osa

peategelane on siiski Tartu, õigemini Algvere pisut klišeelik nägemus ülikoolilinnast: ikka needsamad Supilinna ja Karlova puitmajad ja kõverad tänavad või Toomemägi ja Emajõgi, mis näiteks Mehis Heinsaare ja mitme teise Tartu kirjaniku teostes üha korduvad ja korduvad. Kojumineku asemel satub Algvere „supilinna tänavatele naerma / plakatatud seintega suitsusesse klubituppa”, muidugi ka „vahepeatusega raekoja platsil / et suudelda” (lk 27). Samas aga teeb tekstides kodulinna tänavate kohtamine ja suisa nendega seostuvate mälupiltide autoriga jagamine rõõmu. Tundsin seda iseäranis luuletuse „Lugemispäevik” (lk 37) puhul, milles minahääl loeb Vallikraavi tänava seintele kirjutatud lauseid. Ent pikapeale hakkavad motiivid korduma, kaotavad üllatuslikkuse ja muutuvad natuke kuluks, väsitavaks.

Tartu-piltide sekka toovad vaheldusrikkust ning jahmatavat värskust tabavalt sõnastatud tundmused ja mõtted, näiteks: „ise aga muutusin vaid varjuks / iga laternavalguse heita / ja autotule valgustada // varjud ei armasta, ega ju?” (lk 38). Vaheda sõnastusega paistavad silma ka suure tõlgendamisvõimalusega luuletused „Märtsilumi” (lk 25), „Kastani Kristianile” (lk 30) ja „Perspektiiv” (lk 26), milles autori mõttemängud moodustavad laia kasvulava mõtisklusteks vastuoluliste tunnete, aja voolu ja inimene olemise üle. Viimases mõõdab autor maailma, rääkides „aleksandri tänava jäässe uuristunud kanjoneist”. Luuletus on vormilt lihtne ja pretensioonitu, ent selle alltekst kaevub sügavale, jääb kauaks meeltesse kummitama.

„Merehurmarohu” kolmas osa on raamatu sidusaim: impressionistlike sugemetega värsid rajanevad üksteisel,

Mõnesõnalised loodusvisandid on täpsed ja eredad, tundlikule lugejale ehk lausa käega katsutavad, füüsiliselt tajutavad.

laenavad üksteiselt, moodustavad tervikuna natuke salapärase, aga helge Berliini reisikirja. Algvere suurlinnakirjelduste atmosfäär on lummas ja unenäoline. Vahel jälgib autor Berliini saginat rahuliku ja ehk ka võõra kõrvaltvaatajana: „mida rohkem inimesi vaadata saab / seda õnnelikum ma olen” (lk 60). Siis jälle astub ta elu ja inimeste keskele, talle meeldib olla üks neist, kes „metroos sõidavad öösi / [---] ilusad noored ja rahumeelsed / enesekindlalt elus” (lk 56).

Kodumaast eemal viibides avaldub autori ühiskonnakriitilisus eestlasliku eneseuhkuse pihta – ta palub (küllaltki vihjamisi), et kaasmaalased oskaksid näha omaenda riigipiiridest kaugemale: „ja veel mõtlesin oma haridusele / mis ütleb, et ainult eestis on metsa // milliseid lollusi ma veel olen kellanud / milliseid valesid ja eneseõigustusi” (lk 49). Samuti koorub tekstidest välja mure Eesti metsa ja looduse pärast: „mul on tunne, et siin on rohkem metsa / ja loodust järel kui eestimaal / kus rahahimus kõike maha

Kui tavaliselt tekib võõraid reisipilte vaadates tülpimus kiiresti, siis Algvere tekstide puhul säärast tunnet ei teki, tahaks läbi autori pilgu hoopis veel rohkem näha, tunda, kogeda.

raiotakse” (lk 47). Algvere ühiskonnakriitika on kohati siiras, vahel salvavalt irooniline, aga mitte ahastav. See ei ründa agressiivselt, ent tabab valusaid kohti oskuslikult ja paneb lugeja kõnealuste probleemidega silmitsi seisma.

Mind hämmastab Algvere suutlikkus tabamatuna näivaid värelusi sõnastada nõnda loomulikult ja liigsetesse seletustes laskumata, et teksti värskus säilib. Ta ei ütle palju ega vali hoolikalt sõnu, aga nagu ka Hiiumaa-luule puhul, on Berliini lõhnad, värvid ja helid selgesti tunda. Juba esimeses Berliini-luuletuses muutub suurlinna atmosfäär aiatavaks, linna helid tungivad kõrvu: „teispool torino tänavat / nutab üks laps hommikust nuttu / kõrgustes tiirutavad piiritajad / neile viuksuvad varblased vahele” (lk 45). Kergelt ja visandlikult, lihtsate sõnadega ning natuke kompamisi kirja pandud sündmuste ja paikade kohta on huvitav lugeda. Kui tavaliselt tekib võõraid reisipilte vaadates tülpimus kiiresti, siis Algvere tekstide puhul säärast tunnet ei teki, tahaks läbi autori pilgu hoopis veel rohkem näha, tunda, kogeda. Näib, et tema luule teeb huvitavaks ja lihtsasti loetavaks küllaltki proosaline keelekasutus: Algvere kirjutab nii, nagu tunneb, ei otsi suuri sõnu ega kujundeid. Tänu lihtsale sõnastusele on paljude luuletuste puhul tunne, nagu kuulaks vana sõbra reisimuljeid – silmast silma, lihtsalt, siiralt, huviga.

Pärast Tartut ja Berliini tuleb taas Hiiumaa vaikus ja rahu. Tundub, et minahäl on pärast rändamist leidnud oma koha, on aeg vaadata enesesse. Nõnda on raamatu neljandas osas

esiplaanil sisekaemuslikud mõtisklused kõiksuse, usu, inime olemise ja aja üle. Saare rahulikud maastikud loovad selleks sobiva fooni ja raamistiku. Selle osa tekste iseloomustavad vahest kõige paremini read „ja seistes täna selle saare läänerannikul / uskumatult helerohelise jää serval / rebasejälgedes ma tundsin / et selline võiks vast olla jumala lähedus [---] aga mina ei ole usklik / vaid ainult lootlik” (lk 75). Algvere tekstid on isiklikud, kuid ilma liigsete selgitusteta ja jätavad lugejale avara tõlgendamisruumi.

Nagu ka esimese osa puhul, leidub viimase ridades ohtlalt eestlastele ja ajastule omaseid armsaid elemente (näiteks „istusin öösel kaua üleval / ja kuulasin ööülikoole” (lk 65) või „polnud ammu joonud kraanivett / sest pudel värskat / on alati saunaköögis ukse kõrval maas” (lk 70)). Samas jääb Algvere säärase ajalikkusele kalduvate kujunditega parajalt mõõdukaks, harvad sellised kujundid on hästi valitud, üllatavad ja panevad muigama.

„Merehurmarohi” on vaikse istumise, sisekaemuste ja omaette olemise raamat, meeldiv lugemine, mis pakub hingele rahu. Ehkki tõsi küll, säärastel sisekaemustel on oht pikapeale väsitada, need võiksid teha ruumi näiteks teravamatele ühiskonnakriitilistele seisukohavõttudele, mis kõnetaksid rohkemaid lugejaid (Algverel potentsiaali selleks jagub!).

KOHTUMINE PEEGLIS EHK VOOTELE RUUSMAA EKSISTENTSIAALSED IMPRESSIOONID

Henri Otsing

Vootele Ruusmaa
„Tavaline don Quijote”
Värske Raamat nr 22
SA Kultuurileht, 2018

Vootele Ruusmaa debüüt „Tavaline don Quijote” tundub olevat eeskätt lüüriline päevik, ühe eluperioodi ja selle põhiküsimuse läbikirjutamine. Ajale omane proosalähedus ja äng ei tee lugemist kergeks – küll aga kerglaseks, kui lugeja pole valmis pühendumaks.

Lugemise suhteline raskus tuleneb teemade tõsidusest. Näiliselt. Seda toetavad autori napid illustratsioonid, sõnades on avarust, tohutut vaikust. Midagi ka haikulaadsest lihtsusest. Ent avara ja püha vaikuse asemel leiab hoopis vaigistatud siseelu. Või teisiti: siin on vastumeelsus maailma vastu, vastumeelsus teha sõnu, sõnu, sõnu. Tumm, tähenduse ta maailm – nii võib ehk kokku võtta selle, millega seisinsilmitsi, kui proovisin ette autori Quijote-maski.

Sest just sellise lugemisstrateegia juurde mind viidi. Autor on luuletustena pakkunud välja hulga impressioone, et lugeja saaks lasta neil endas kajada. Kuid impressiooni juurde kuulub ka vaataja pilk, nimetagem seda maskiks. Näib, et tajupildist tähtsam ongi ümberkehastumine, maskikandmine ise. Kogu teos näib kulgevat „kas tõesti olen nõus / nahka vahetama?” (lk 19) tähe all. Autori ja jutustaja (maski) vahel on pidev pinge.

Otseselt maskile on pühendatud teose viiest tsüklist teine, kõige ühtlasem osa. Siit leiab häälestuse ülejäänud teose lugemiseks, katse leida endast tavaline don Quijote. Ja muidugi ennast temas. Oleks luules vähem hetkesolu ja rohkem tagasivaatamist, võiksin näha teatud noorusetapi lepitseripanemist: näete, selline ma olin, tavaline rüütel, pateetilisuseni idealist. Aga ei, kibe küünik ei ela oma elu, vaid püüab ideaalidest pettumise juuri välja kaevata ehk jõuda iseenda äratundmiseni.

On ju luule esimene tegelane Mina ja selle Mina ekstrapoleerimine üks luule võimalikke lõppeesmärke. Aga mõte liigub minaselguse poole kõrvaltpilgust paisunud tegelase, maski kaudu. Iseenesest jabur mõte: püüda selgust ümberkehastumises. Siiski ehk mitte täienisti, kui kaaluda maski küsimust, „kes mõtles / mind välja?” (lk 34). Ümberkehastumine lubab endast välja astuda, ennast silme ette seada.

*

Teos jaguneb kuueks osaks, peamine järgnevusprintsiiip näib olevat öise ja päevase (kuigi domineerib **must**, ööga seostuv) ükskõikne vahetumine. Ehkki luuletusi oleks võinud rühmitada „kellaaja” järgi (algavad hommikuga, lõppevad ööga), ei kõlaks see kokku sisulise vastuseisuga naiivsele ühtsusepüüele.

kardin on sõel
toa ja õue vahel,

mis sõõratab
päeva ja ööd,
tuult ja suitsu
tolmuks
aknalauale (lk 71)

Narratiiv on luulekogus nimme lõhutud, ööpäev liigub mööda killustatud ülekordamise kaunis jõhkrat partituuri. Seda kinnitab sisuline hoiak: „hommikul veristan / jalad kustunud / tähtedel // korjan jupikaupa / kokku purunenud / ööd” (lk 53). Iga jagu liigub ööst hommikusse või päevast öhe ja midagi sarnast toimub ka aastaegadea. See kiirmontaaži meenutav võte mõjub lausa fenomenoloogilise eksperimendina.

Tõepoolest, impressioone antakse edasi halastamatu vaimse intiimsusega. Peaaegu metoodiline järeleandmatu isikliku afekti läbikaemises ja tajupildi konstrueerimises teeb ilma maskita lugemise vahel lausa talumatuks. On see autori või siinkirjutaja refleksi, kuid maski distantseeriv mõju on lausa hädavajalik.

Luuleimpressioonid näivad võrsuvat üksikutest tajuimpulssidest. Enamasti on selline *punctum* loodud ühelaadse kujundina, ootamatust võrdlusest paisunud metafoorina. Korduv allstruktuur aitab mõtet leida seal, kus see on hästi peidetud. Vahel kuhjub aga keskele kujundile liigliha, kujundite kukerpallid püüavad juba terviklikule väljendile veel midagi lisada.

Lugejale on see raske, lausa läbielamine. Kui lugeja on veendunud, et tahab loetut mõista, peab ta ümber kehastuma ja partituuri läbi mängima. See on omamoodi sisu-vormi kokkukõla. Sest luulekogu läbistab sisekonflikt, jaanoksalik ehk, mille talumise olematu kergus väljendub ka lugemises eneses.

Nii näib värssi katkendlik rütm ja kõlakeel nimme trotsivat raske mõtte kaunist väljendust. Ometi pole see

**Tavaline don Quijote ei tunne
kompromissi: iga valik
näib talle lõplik.**

kakofooniline. Kaks-kolm riimi ja alliteratsiooni on küll õnestunud, aga on sama juhuslikud kui kõnekeeleski. Ometi pole see kõnekeel. Tekkimas on oma hää ja materialiseerumisprotsess, Oksa sarkastilise paatose asemel ehk paatoslik sarkasm.

salaja teritan
sametises rahus
järgmist hommikut,
mis pidi väidetavalt
õhtust targem olema
võib-olla siis
hoopistükkis
teravam? (lk 59)

*

Ent mask jääb. Ja nii on ka iga luuletus teatud mõttes rep-
liik. Samas ei ole tekstid sugugi dramaatilised. Kirjeldatud
sündmused on pigem nagu detailid vanalt fotolt kui midagi
etendatavat. Legendi järgi pärinevad teatrimaskid matu-
serituaalilt, kus näitleja kandis kadunukese surimaski ja
etendas tema elu tähtsamaid tegusid. *Persona* kui sotsiaalne
roll oli Roomas kodaniku vältimatu tunnus just surimaskide
tähtsuses – need sidusid inimese tema esivanematega.
Tavalise don Quijote puhul jääb aga mulje, et iga mask on
surimask.

Mida ma sellega silmas pean? Ilmselt seda, et tavaline
don Quijote ei tunne kompromissi: iga valik näib talle lõp-
lik. Sellest ka võimetusetus otsustada. Kuigi tal puudub oma
Sancho Panza ja Rocinante – üksindus, jällegi praeguse aja
Quijote tunnus –, peab ta võitlust, mis on samavõrd püha
kui tema eelkäijal. Selle erinevusega, et teravmeelne hi-
dalgo võitleb igavese au ja kuulsuse, armastuse eest, tava-
line hidalgo aga nendesse väärtustesse uskumise eest. Või
hoopis vastu? Igatahes on tema hullus sama kategooriline.
Ja iga hullusel põhinev otsus samuti igaviku palge ees, elu-
ajaks. Selles mõttes on iga mask ja roll tõepoolest surimask,
ta on päriseks.

Kategoorilisuse sobitamine maise eluga on idealisti,
maksimalisti, perfektsionisti probleem. Ent igaüks neist
kolmest on aeglane surm, sest siinses elus pole ju ometigi
ühtegi valikut, mis kangekaelsuses lõpuni taltuks: „pigem
oksendan / kui otsustan” (lk 57). Asi ei ole soovis olla õn-
nelik, vaid „lihtsalt, et – ei oska” (lk 20). Ideaalsed nõuded
empiirilisele maailmale. Tavaline don Quijote pole niisiis
kinnisideeinimene, vaid kinniskahtluseinimene. Iseendast
teadlikuks saanud kahtlus, peegelduste regressioon. Aga

selle momendi raamistamine maskina on julge samm, kui mask ka eest ära käib ...

Mask võrdleb end Hamletiga: „kas naerda või mitte naerda” (lk 20). Kui mask käib eest, võib naerda, tõesti, ja mitte lihtsalt üksindusmuiet muiata. Aga kui mask on näoga üheks saanud, siis mitte, siis lihtsalt ei oska. Ka nutta mitte. Siis on mask tumm ja maailm tumm, kuigi käratsevad mõlemad.

Mulle näib, et Hamleti parafraas pole põhiküsimus, põhiline pole isegi tegelik „mis oleks õilsam?”. Pole ju Hamleti eksimus vale vastus sellele kuulsale küsimusele – ennemini vastamatajätmine. Näib, et tavaline don Quijote on sarnases afektis. Aga miks jääb siis põhiküsimus vastamata, võib-olla isegi küsimata: millega ta tegeleb?

Väikese lahtikirjutusena antud seisundipuntrast meenub Madis Kõivu „keegi ei ole mult mu olemiseks luba küsinud”¹. Moraalne küsimus eeldab moraalset süsteemi, aga lõpuni pidetus seisundis ei saa sellest rääkidagi, „tuhat häiret” on sügavamal. Küsimus pole selles, kas mu vanematel oli õigus mind luba küsimata ilmale tuua, vaid selles, kuidas suhestub empiiriline mina esmase Minaga – mis õigusega on mind pandud oma olemasolu eest vastutama? Kes seda tegi?

Siia tahtsingi, küll vastumeelselt, jõuda. Julgen väita, et oma olemasolu eest vastutuse võtmine on „üheainsa tõesti tõsise filosoofilise probleemi”² põhi. Kui küsimus seisneks selles, „mis oleks õilsam”, oleks tegu Simsoni, mitte Wertheriga.

Ei, see on isoleeritud teema ja kaudselt pole võimalik sellega suhestuda. Aga otse silmsidet hoida on jällegi ohtlik – kuristikku vaadata. Oht on selles, et esmane Mina ehk minateadvus kaotab pinnase, kui kuristik talle vastu vaatab. Temast edasi ei pääse, edasi on ratsionaalselt lahendamatult võrrand, mida saan kirjeldada kõige rohkem Absurdina.

hirm elada –

tõdemus, mis
ehmatas
poolsurnuks

paberil arglik
pisike **must**
rist (lk 56)

See *tõdemus* (kuigi loodan, et mu tõlgendus ei vasta tõele) on aga sügavaim punkt, kus isiksuse lõim võib juurduda. Küsimus on tähenduse närtsimises: kui mina pole mina, siis pole mul ka tähendust.

1 Madis Kõiv. „Kolm tamme. Studia memoriae III” – Tallinn: Õllu, 1995.

2 Albert Camus. „Sisyphose müüt” – Tallinn: Eesti Raamat, 1989, lk 7.

Täpsemalt öeldes: kui minu esmane Mina seab kahtluse alla empiirilise Mina loa ülepea olemas olla, lahtub igasugune maine mõttekus (järele jääb tumm maailm); samas saab mitteempiirilisel põhinev tähenduse loomine sellest vastasseisust alles võimalikuks. See on otsustav kriisipunkt, kus elu murdehetkedel ära käiakse ja kust tagasi tullakse: võib trotsida, rõõmuga lootuse hüljata ja iseenda piires tähendusi luua; võib uskuda, „sest see on absurdne“; võib unustada, kui võimalik. Aga edasimineku olgu võimatu, ahvatlusist hoolimata.

*

Kui otsida „Tavalisest don Quijotest“ strateegiat viimase ja põhilise sõlmpunktiga tegelemiseks, leiab selle ehk luule viimasest tegelasest: Sinast. Ütlen seda kahtlusega, sest see sõltub sellest, kas Quijote-maskist räägitu peab mingiski teisendis paika. Niisiis Quijote Minu ja Sinu „armastus valati ühest tassist teise / ning sinu oma jäi tühjaks // minu tass ajas üle“ (lk 22), millest kujunes „justkui ülemise naabri / veeuputus“ (lk 23). Muide, selles stroofis võrdleb Quijote end Noaga – milline äraspidisus! Ja tsükkel lõppeb järgmiste sõnadega: „kas armastus on / või mitte, / sel pole vahet, // sest ootan äraminekut, / et saaksid jõuda / koju“ (lk 24). Kõneleb trotslikult allaheitlik mask, lugeja töö on edasi liikuda. Ent see on juba siinkirjutaja usk ja arvamus. Sel ilmselt ülemäära komplitseeritud viisil hakkab aga vähemasti tasapisi kuulma, kuidas „ritsikate / laulus säriseb vaikus“ (lk 44).

Ruusmaa debüüt on mulle nähtavas seega julge ja omahäälnel. Näen tavalises don Quijotes õnnestunud koondkuju praeguses ajas täiskasvajatele; kohtusin isegi temaga peeglis, see kõik on tõepoolest „tavaline“. Kõige, mis on välja jäänud (looduse-loomuse vastuseis tehnikale, kirjandustehniline analüüs, religioossed tõlgendusvõimalused, võrratu luuletus „Patsid“), ja kõige muu, mida ei näinud – sellegi nimel soovitan „Tavalist don Quijotet“ pühendunult lugeda, sest see on eeskätt kontsentreeritud impressioon. Tükike maailmas olemise sisemust.

Püüdsin pikalt vastu panna võrdlusele imažismiga, sest rikutud on ju enamikku Ezra Poundi reegleid ja soovitusi, aga ... nojah, hilja. Kui juba, siis on siin vahest veel, ütleme, fernandopessoalikku mitmust, Juhan Liivi patenditud eestlase jonnakat raskust, kindlasti meie kaasaegseid Eestist ja välismaalt. Aga kõige rohkem on siin elu, pisikest ja õrna.

ARMASTUS JA HÄVING

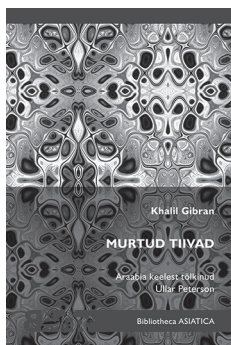
Ester Jürmann

Khalil Gibran

„Murtud tiivad”

Tõlkinud Üllar Peterson

TLÜ Kirjastus, 2018

Khalil Gibrani ingliskeelsete teoste lennukus ja tiivustav jõud on teada-tuntud, tema saavutusi on küllalt eestindatud ning tema peateose, ajatuid väärtusi ja üldist tarkust jutlustava „Prohveti” (1923, ee 1995)¹ köited raamatukogudes kapsaks loetud. Seega on põhjust rõõmustada, et tõlkijate ampluaa laieneb ning jätkub raha, inimesi ja kompetentsust, mida on tarvis nii vanema kui ka uuema araabiakeelse kirjanduse, sealhulgas Gibrani loomingu vahendamiseks.

Esmalt mõni sõna Gibrani ajastulisest ja esteetilisest kontekstist. 20. sajandi alguse araabia kirjandust iseloomustab uuesti- või taassünd (ar *nahda*), kirjanduslik ärkamine, kohanemine uue, 19. sajandil järsult avardunud (kirjandus)maailmaga. Avaneti välismõjudele, katsetati läänelike proosavormidega ning rikastati kirjanduspilti moodsate või ääremail parajasti moodi läinud suundumuste, tuttavaks saanud ismide ja kirjandusvooludega. Eriti võimas oli see mitmekordne ärkamine Egiptuses ning Gibrani sünnimaal Liibanonis, kus ilmus enim mugandusi ja jutukirjandust. Samuti levisid seal literaatide seas üllad valgustusideed, nägemused humansemast, demokraatlikumast kodumaast ja orjastatud rahvakihtide vabadusest, mis lülitisid üldisemas kirjanduslikku programmi ning tihenesid sümboliteks, teemadeks ja motiivideks. Uue ilukirjanduse loomise ja keele elustamise hoog, avatus ja otsinguline ärksus kandusid araabia metropolidest ja vaimuelu keskustest üle autoritele, kes elasid emigratsioonis Põhja- ja Lõuna-Ameerikas. Uues Maailmas oli kirjanduslike vormide areng niisama hoogne: veel suuremal määral kirjandusruumi dialoogivõimele, kultuuriülekanetele ja -tõlgetele toetudes sündisid seal põnevad tekstid. Näiteks Ameen Rihani „The Book of Khalid” (1911), päris esimene romaan Ameerika araabia kirjanduse kontekstis, kirja pandud küll inglise keeles, aga täis arabisme, arabiapäraseid retoorilisi ja poeetilisi võtteid (nt riimproosa, parallelismiga liialdamine ning vaimukad keele- ja sõnamängud lihtsalt mõnu ja naudingu pärast), ohtralt allusioone

1 Peale ülimenuka „Prohveti” (tlk Doris Kareva) on Loomingu Raamatukogus ilmunud Heikki Silveti tõlgitud „Prohveti aed” (2000) – mis sisu poolest jätkab sama teemat, üldnimiliku spirituaalsuse otsinguid – ning aforismide, mõttesalmide ja teiste lühivormide raamat „Liiv ja vaht” (2001). Äsja ilmus ka kogumik „Hullumeelne. Tähendamissõnad ja luuletused” (tlk Rauno Alliksaar, 2018).

araabia kultuurile ja kirjandusele. Teine, esoteerilisem näide on veidi hilisemast perioodist, Mikhail Naimy „The Book of Mirdad” (1948), mida on võrreldud nii Rihani romaani, Gibrani „Prohveti” müstitsismi kui ka John Bunyani allegoorilise teosega „Palveränduri teekond”, mis kujutab hingerännakut. Bostonis ja New Yorgis tegutsenud Gibrani peetakse seejuures Ameerika araabia kirjanduse üheks rajajaks.

Liibanoni ja Ameerika araabia kirjandusringkonnad suhtuvad 1920. aastatel araabia(keelsest) kirjandusest kaugenud ning äkitselt idamaa targaks või vaimseks õpetajaks hakanud Gibrani ambivalentset. Ennekõike tekitab vastakaid tundeid hilise Gibrani kirjanduslik looming, omamüüt ja poos. Noore, alles kujuneva autorina võttis ta igatahes novaatori rolli ning toetas uut ja arenevat algupärast belletristikat, mis tähendas eemaldumist vanadest, iganenud vormidest (luules näiteks islamieelse algupäraga kassiidadest) ja traditsionalismist. Vastandudes selgelt klassikalisele ja uusklassikalisele kirjandusele, tuli Gibran sajandialguse kirjandusse siira, rikkumata, tundliku loojanatuuri ning tõsimeelse romantikuna, kelle meelisteemade hulka kuulusid muusika, looduse müstika, mässavad hinged ning nühfid aasal ja metsas. Samal ajal on tema varases proosaloomingus ka realismi ja sentimentalismi sugemeid.

Niisi asetseb kirjaniku loomeprintsipi tuumikus romantismi, realismi ja sentimentalismi triaad. „Murtud tiibade” (1912) põhilaad näib seda kinnitavat, vähemalt sisuldasa, kuigi võib vaielda, kas teose sisuline dominant on roman-

Vastandudes selgelt klassikalisele ja uusklassikalisele kirjandusele, tuli Gibran sajandialguse kirjandusse siira, rikkumata, tundliku loojanatuuri ning tõsimeelse romantikuna.

tiline või pigem realistlik, on see idealistlik ilutsemine, müstilis-sümbolistlik, sotsiaal- või hoopis psühholoogilis-kriitiline realism. Kuigi selles jagub vanamoealist melodramaatilisust ja sentimentaalne kõrvalmaik on üsna tugev (kohati kisub teos nii kole haledaks, nagu loeks tundeist jutustust pealkirjaga „Vaene Selma”, „Õnnetu Selma” või „Ilus Selma”), siis sentimentaalsuse tasakaalustuseks on passusi, mis lisavad romaanile ülevust ja tõstetust. Minategelane pürgib vaimse sõpruse ja jumaliku armastuse kaudu

lõpmatuse ning sõnatu, piiritu, sügava tähenduse poole. See on võrdne platonistliku Erose triumfiga, ekstaatilise tunnetusega, armastajate saladusliku, mõistatusliku intuitsiooni ning vabadus-, headus- ja iluihalusega. „Murtud tiibadest” leiab omajagu realistlikus laadis kaasaja pahede piitsutamist ja rõhumise paljastamist. Seega kehtib kolme ismi ühtsus ja läbipõimumine.

Vormidominandi kirjeldamiseks tuleb minna euroopalistest ismidest kaugemale. Kevadise ärkamise loos, tundelises ja pihtimuslikus minajutustuses, mida peetakse enamasti autobiograafiliseks romaaniks, on peale fiktsionaalse narratiivi jõuliselt esiplaanil hingestatud lürism, lüürilise armastaja sisemaailma kirjeldus ja tormitsev eneseväljendus. Seejuures iseloomustavad Gibrani loomingut üleminekuvormid nagu proosaluule ning lüürilise proosa ja poeesia segu, mis võimaldavad suuremat loomingulist vabadust ning jäävad autorile loometee lõpuni omaseks. Stiil on pateetiline ja kujundiküllane, teoses on tarvitatud enam-vähem kõiki traditsioonilisi retoorilisi figuure ja troope, sest suureõnaline retoorilisus oli varem poeesia põhiprintsiip. Retoorilisus oli väljendusviis, millega *nahda*-põlvkonna kirjanikud veel arvestasid, pealegi soosis seda vana kirjanduskeele autoriteetsus ja kõrgstiili hea tava, mis andsid elegantsele sõnaornamendile ja ilukõnelausetele suure tähtsuse. Teisalt seostub Gibrani sõnastuslik liigliha tendentsiga ligineda

Gibrani loomingut iseloomustab proosaluule ning lüürilise proosa ja poeesia segu, mis võimaldab suuremat loomingulist vabadust ning jääb autorile loometee lõpuni omaseks.

kõnekeelele ja rahvakirjandusele. Tähtis on lausete rütmistus, poeetilistest vormivõtetest annavad tooni kordused ja parallelism: „Ei kätkenud Selma ilu mitte tema kuldne kihar, vaid ta juuksesalgust hoovav siivus, ilu polnud mitte tema suurtes silmades, vaid neist silmist kiirgavas pilgus, mitte kahes roosat värvi huules, vaid neist välja valguvas mesimagususes, see polnud mitte tema vandlikarva kaelas, vaid viisis kallutada

da seda kaela kergelt ettepoole. Selma ilu ei peitunud mitte tema keha täiuslikkuses, vaid aristokraatlikus hinges, mis oli sarnane maa ja lõpmatuse vahel hõljuva ereda lõõmava leegiga.” (lk 27–28)

Romaani kõrgelennuline stiil toob niisiis platonistliku ning platoonilise kire armastus- ja surmatõve astmed kenasti lugejani. Peenesse platoonikasse, unenäolistesse seisunditesse ja minategelase fantaasiasse süvenemine, pikad kirjanduslikult viimistletud dia- ja monoloogid ning tiraadid ei loo teab mis palju võimalusi sündmustiku arendamiseks, nii et teose süžee on teisejärguline. Napis proloogis on põhiline ära öeldud. Kaheksateistkümnenda-aastane nooruk armub ja kannatab, niisiis on see järjekordne õnnetu armastuse romaan. Tegelaskond on väikesearvuline: minajutustajast peategelane, kelle nime ei avaldata, tema armastatud Selma Karame ja tolle isa Faris Karame, kes on läbinisti head ning seetõttu hukule määratud; kurjust, armastuse ja vabaduse vastujõudu külvavad võimukas peapiiskop Bulos Ghaleb ning piiskopi vennapoeg Mansur Bek Ghaleb, kellega Selma on sunnitud abielluma.

Seejuures on romaanis kujutatud armastus jäägitu; see on säärane tunne, mis nõuab harduslikku alistumist. Noortele armastajatele on küll antud võimalus foiniiklaste jumalanna Astarte (keda võib võrrelda sumerite Ištariga ja kelle üks kuulsamaid järglasi on vanakreeka Aphrodite) silma all vanas pühamus joovastuda maisest, paganlik-meelelisest armastusest, ent selle asemel võidutseb vaimne, kristlik ja platooniline printsiip. Ühtlasi kujundavad piibellik leksika ja kujundid autori stiili. Esimestest lehekülgedest peale aktiveerub kristlik alltekst, mis jutustab allusioonide, võrdluste ja metafooride kaudu inglitest, saatanast, Aadamast ja Eevast, paradiisist, käsu rikkumisest, keelatud vilja maitsmisest, pattulangemisest, tulemõõgast ning põrgutulest. Jutustaja vahendab lugu religioosse pidulikkuse ja pühadusega, mille loob surma lähedus ja kõikvõimsus: „Kui juhtute mööduma sellest seedrisalu servas asuvast hauast, siis minge sinna sõna lausumata ning astuge vaikel sammul, et ei ärritaks te jalad niiske maakamara all puhkavat keha” (lk 9).

Romantilisele retoorilisele mudelile omaselt ilmestavad stiili mütoloogilised kujundid, kombineeritud on ka paganlike semiitide ja kristlikku mütoloogiat, mida saab hõlpsasti armastusmütoloogiasse üle kanda, samuti leiab killukesi muistse Lähis-Ida pärimusest ning kohalikust kristlikust või kirikukirjandusest. Gibran mütologiseerib sümbolistlikus vaimus ka Elu ja Surma, Saatust ja Armastust. Romaani finaalis jäävad siiski kõlama Surm, Ilu ja Ülevus. Nii pääsebki stilisatsioonis esile uusromantiline põhitoon, uudne on ka ekspressiivne sõnakasutus, mis annab hästi edasi surma nukrust, kängumist, määndumist, painajalikke visioone. Ehk isegi hua- ja öölaulikute sünget kalmisturomantikat? Algne melanhoolia ja kurbus asendub viimastel lehekülgedel müstilis-irratsionaalse vaimu ja meeleoluga, tumeromantilise, edgarallanpoeliku või gootiliku õhkkonnaga.

Jättes kõrvale looduse puhtuse idealiseerimise, kirglikud emotsioonid ja teised romantilise nägemuse elemendid, näib „Murtud tiibade” ilma- ja eluvaade õigupoolest üsnagi uusplatonistlik. See on täis igivanu dualisme, vaimsust, hingelisust, uusplatoonilist idealismi, igavesi, puhtaid ja täiuslikke arhetüüpe nagu hüve, ilu ja armastuse idee. Nii ilu kui ka armastus seostuvad emanatsiooniga²: tõeline ilu on „pühast õilsast hingest leviv kiirgus, mis voogab kehast väljapoole

sarnaselt elu esiletungimisega seemne sisemusest” (lk 23). Hinge puhtuse taga on kõlbeline ilu, mis päästab, aga ka tõde ja headus. Selmast saab kaunishingest minategelase jaoks esmalt valgus, mis on nii vaimu kui ka armastuse metafoor, hiljem aga ülev idee, eeterlik esteetiline ilmutus

2 Emanatsiooni ehk valguse kiirgumist, (välja)voolamist ürgalgest peavad uusplatonistid jumala avaldumisvormiks, ent emanatsiooniõpetuse või valgusfilosoofia kajastused ulatuvad filosoofiast kaugemale. Ilukirjanduses seostub emanatsioon tihti armastatu, Erosee, ilu ja tõega.

või Ruthi ja Angelika sarnane abstraktne naiseideaal. Nõnda ülistab Gibran vabastavat, ravivat Erost ehk uusplatoonilist armastust, mis on kehaline ja hingeline uuestisünd, seotud puhta vaimse ja jumaliku maailma ja vaimu ekstaasiga ning mis põhineb igaviku kujutelmal ja toob inimese „lähemale valgusele ja kõrvetavale tulele” (lk 25). Armastus avaldub mitmeti: on värske, süütu, noor armastus, aga ka taevane ja maine armastus. Ideoloogilises plaanis joonistub välja armastuse astmestik, hierarhia.

Tema tegelased on tänu armastuse võimsale kosmilisele jõule alailma kõrgel taevaseis sfäärides planeetide ulatuses, või vastupidi, vajuivad maa sügavusse, on ikka „taevasse tõusmas või allilma langemas”.

Tegelikult mahub Gibrani üldisemasse armastusefilosoofiasse või -teooriasse veel mitu armastuse liiki, sealhulgas kõikemattev hingeline armastus ning platooniline kirk, aga ka isa ja tütre Storge (kiindumus, perekondlik pühendumine), Selma ohvri-meelne Agape (kõige vaimsem, jumalikum, uustestamentlikum) ja headele sõpradele omane südamlik, liitlaslik Filia. Märksa traagilisem on õnnetu armastaja keelatud, võimatu, tumm armastus, mis põrkab ühis-

kondliku normi vastu või avaldub maises elus saatusliku, julma, surmava Erosena, mis kujutab endast „kirest haaratud hinge ja ihast aheldatud keha” (lk 67). Tõelisele, õilsale armastusele seab kirjanik aga vastu lihaliku loomusega Mansur Bek Ghalebi narkootilise, orjastava, perverteerunud, kurja ja iseka Erose, ahne iha ja kiire armastuse.

Hingeline ega tundeline alge, inimese hing ega süda ei sula kehaga ühte, sest uusplatoonikute jaoks on keha hinge vangla. Kuigi inimhing on valgus, on hinge lihalik, maine kest siiski räpane. Luud ja liha, mateeriat ja ainelise maailma piiratust minategelane ei salli, sest tema paleused on inimvaim ning „kuuvalgusest ja planeetide särast täidetud lai ilmaruum” (lk 39). Armastajana püüdleb ta olemise lätte, maailmahinge, täiusliku sfääri poole, et olla „osake sellest-samast Täiuslikust Seadusest, mis Kuud Maa ümber ja Maad ümber Päikese ning Päikestki – ja kõike seda, mis asub tema taga – Jumala ümber käima paneb” (lk 38–39). Areneda saab kahes suunas: üles või alla, tõusta või langeda. Enamasti on ülal vabadus ja vaimsus, all alama sfääri madal animaalsus ja materiaalsus. Nõnda on ka Gibrani tekstimaailmas: tema tegelased on tänu armastuse võimsale kosmilisele jõule alailma kõrgel taevaseis sfäärides planeetide ulatuses, või vastupidi, vajuivad maa sügavusse, on ikka „taevasse tõusmas või allilma langemas” (lk 58). Hingki tõuseb seesmiselt ja on vaba, palju vabam kui põlatud surelik keha, ning on emana-tiivses hierarhias lähemal vaimule ja jumalikule ühtsusele. Platonliku skeemi järgi viib hinge tee igavikku, keha osaks jääb surm ja põrm; surma kaudu vabanenud hingest, igaviku

embamisest ja muust sellisest on üksjagu juttu selleski romaanis. Lõppude lõpuks saab kõik teoks „Kõikvõlge Vaimu tahtel” (lk 24). Hilisemas loomingus püüab Gibran ületada paljusid traditsioonilisi dihhotoomiaid ja binaarsusi, samuti keha ja hinge, vaimu ja materia dualismi.

Platonismide, uusplatonistliku mõtte ja kristliku vaimsuse kõrval figureerib „Murtud tiibades” *nahda* õpitud vaimsus. Minategelane mõtestab armastusekogemust pühakirja raamatute ja kirjanduse kaudu, tal mölguvad meele maailmakirjanikud-luuletajad „araablane Qais, itaallane Dante ja kreeklanna Sappho” (lk 30). Isegi kui keskaegse (uus)platonismi ja kristluse taustal tundub, et tema armastust võib kõrvutada just Dante armastusega, siis tundeelu intensiivsuses, ekstaasides ja ahastuses on siin teatav ühisosa Sapphoga. Minajutustaja armastuse religioon, hinge ja armastuse usk, usuline pühendumus armastatule, lahusolekust ja kaotusest põhjustatud lein ning hingevalangud sarnanevad aga 7. sajandi kõrbelauliku Qaisi armuhaiguse, -hulluse ja surmaga. „Murtud tiibade” kui mõnevõrra wertherliku ärkamisromaan romantilise ning ühtaegu traagilise kangelase valulised hingeheited ja hingestatud, üleva ilu nägemused panevad mõtlema kaugetele aegadele ja inimestele ning hingelistele otsingutele romantilistes ja ebaromantilistes romaanides.

RAAMATU- SOOVITUSED

Inga Gaile, „Klaas”

Loomingu Raamatukogu, 12–14, 2018, tlk Aive Mandel

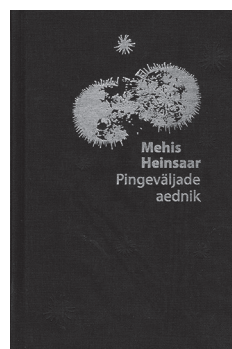
Inga Gaile on üsna õhukeses romaanis võtnud kokku teise maailmasõja eel-
sed aastakümned Läti ajaloos. Seejuures keskendub ta 1930. aastate lõpule,
ajajärgule, mis võiks korda minna juba seepärast, et eestlastel oli sarnane
saatus. Romaanis on – ehkki vihjeliselt – juttu nii baltisaksa ühispärandist,
aastast 1905, vabariikide loomisest kui ka 1930. aastate lõpu presidendivõi-
must. Ajaloo foonil hargnevad aga sündmused, mida peaks teadma ja mille
üle praegu samuti sügavalt järele mõtlema, näiteks puhta täisväärtusliku
rahva aretamise idee ning küsimus, mida hakata peale väheväärtusliku osaga.
Gaile tõstatab erisuguste armastuste õiguse küsimuse ja arutleb üksikisiku
julguse üle vastu astuda sellisele ühiskonnale, mis kuulutab teise inimese
mingil põhjusel väheväärtuslikuks. Romaani tõukejõuks on armastuslood ja
just armastusest tuleneb julgus maailmale vastu astuda, üle kõige kumab aga
lootus, et igal inimesel on õigus olla õnnelik.

Mehis Heinsaar, „Pingeväljade aednik”

Verb, 2018

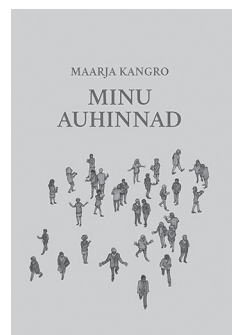
Olen sel sügisel aina kaasas kandnud Mehis Heinsaare teist, äsjailmunud
luulekogu „Pingeväljade aednik”. Natuke tema novellide moodi, aga oma
nappuses eriti sügavad luuletused viivad argipäevast eemale – või oleks
hoopis õigem öelda, et argipäeva tähenduste taha. Nõnda on need sageli
nukrad pildid, milles mure ja lootus on kohatise vallatusega segamini ning
kus minnakse lindude, loomade ja lohede kaudu süvitsi inimhinge. Kui olla
Heinsaare novellide austaja, tuleb nii mõndagi tuttavat ette: kas või võime
luua mõne joonega ebatavalist, seejuures aga kaheldamatut maailma. Mulle
tundub, et seekord seisneb Heinsaare teema paljuski inimese siseilma sumbu-
mises ja mures mõttelennu vaikimise pärast. Luulekogus kirjeldatud vaikilmad
on mõnikord lausa ohtlikult veetlevad, ent inimest on koheldud varjamatu
õrnusega. Igaüks, kel on parajasti raske aeg, võiks lugeda luuletust „Draakon”.

Maarja Kangro, „Minu auhinnad”

Nähtamatu Ahv, 2018

See on väga põnevas žanris teos, kaante vahel on nii dokumentaaljutustus
kui ka sellele järgnev põhjalik esseistlik uurimus. Esimene osa sisaldab autori
isiklikku teekonda kirjandusauhindade maailmas kirjaniku, tõlkija ja žürii-
liikmena. Teine võtab statistiliselt ja teatava üleilmse konteksti lisamisega
kokku needsamad kirjandusauhinnad üldiselt. Autorilt võiks esiteks õppida,
kui nõudlik on kirjanik/tõlkija ise oma loomingu suhtes. Teiseks on üsna
imepärane see, kuidas kirjutaja ei naera kunagi inimeste üle, vaid kui naerab,
siis narruse üle. Kuri teravmeelne irvitamine võib kergesti tulla, ehe huumor
on see-eest märksa raskem ülesanne, sisaldades seejuures võimet iseendagi
üle naerda. Lõbus, mõtlemapanev ja kaasahaarav lugemine.

Elle-Mari Talivee

AUTORID

Hassan Blasim (45)

on iraagi kirjanik ja režissöör, kes on avaldanud luulet, lühiproosat ning ühe romaani. Siinne novell on pärit kogumikust „Iraagi Kristus“ (2013), mis on pälvinud laialdast tunnustust.

Karola Ainsar (18):

„Olen veel päris naiivne. Ootan tormi ja raputust.“

Ashraf Fayadh (38)

on palestiina päritolu Saudi Araabia luuletaja ja kunstnik. 2015. aastal mõisteti ta surma, sest olevat õhutanud ateismi luulekogus „Sisemised instruksioonid“ (2008), kust pärinevad ka siinsed luuletused. Pärast PEN-i jt välisorganisatsioonide sekkumist muudeti surmaotsus kaheksa-aastaseks vanglakaristuseks, mida Fayadh praegugi kannab.

Najwan Darwish (40)

on palestiina luuletaja, ajakirjanik, tõlkija ja toimetaja. Ta on avaldanud seitse luulekogu ja tema luulet on tõlgitud rohkem kui kahekümnesse keelde. New York Review of Books on nimetanud teda üheks oma põlvkonna olulisimaks araabiakeelseks luuletajaks.

Jyrgen Dengo (28)

elab praegu Budapestis, aga kunagi pole kindel, kus ta on homme. Kirjutab muusikat ja tekste, püüab tabada ja edasi anda mõtet hetkes. Hea õnne korral võrtsitab lugu kontekstiga.

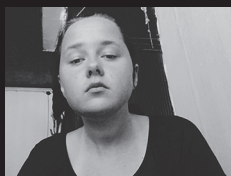
Liisi Grünberg (28)

joonistab illustratsioone ja koomikseid
grunberg.cargocollective.com

Anneliis Hiire (24):

„Raamatut tuleb hinnata kaane järgi – mida paksem kaas, seda kõvemat pead on vaja.“

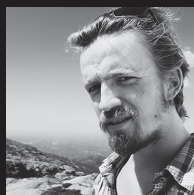
Ester Jürmann (26):

„Magistreerun kirjanduslikul-teaduslikul suunal. Aga väidetavalt olen ühtlasi igavene üliõpilane, karikeeritav kuju, sobin prototüübiks. Buršikombeid eitan alati, kui kaitsekõnega esineda tuleb.“

Ivar Janson (25):

„Rändur, keda hoiab elus puhas uudishimu, soov näha maakera kumeruse taha. Erilist huvi pakuvad keeled. Õpin inglise, saksa, türgi, araabia ja portugali keelt. Praegu elan ühes Portugali unises külakeses.“

Mette Mari Kaljas (17):

„Kirjatähed ja taevatähed rõõmustavad mind.“

Sanna Kartau (25)

on luuletaja, aktivist ja blogija, kelle jaoks on eba-võrdsuse paine kasvanud viljakaks kirjutamisteenaks.

Siim Lill (31):

„Dr Lill on kunstnik, kirjanik, mõtteloo mitmekordne professor, ajaloolane ja haridusminister.”

Kaarel Mink (24),

Vt lühiintervjuud lk 61

Talvike Mändla (26):

„Rändaja ja luuletaja.”

Henri Otsing (24):

„Pastakaga maakas.”

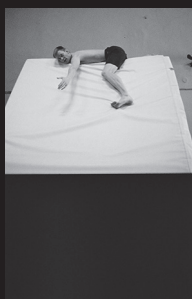
Reelika Reiljan (22)

omandas Tallinna Ülikoolis bakalaureusekraadi arabistika erialal, praegu õpib TTÜ-s rahvusvaheliste suhete ja Euroopa-Aasia uuringute magistrantuuris. On lingvistikahuviline ja eriliselt völbki teda araabia keel.

Janne Savimaa (26)
on lõpetanud TLÜ arabistika ning täiendanud ennast Egiptuses ja Marokos. Vabal ajal loeb väärtkirjandust ja reisib.

Sarah Särav (22):

„Paremakäeline. Linnas maakas, maal vurle. Huvid: süvenemine, eestlased Nõukogude tagalas II maailmasõja ajal ja sarkasm.”

Siim Tõniste (32),

vt lühiintervjuud lk 11.

Ave Taavet (30)

on vabakutseline animaator ja karikaturist, teeb kaastöid eri kultuurilehtedele ja töötab praegu oma esimese dokumentaalfilmi kallal.

Nele Tiidelepp (20)

tudeerib praegu Eesti Kunstiakadeemias, tegeleb ruumi ja sõnaga.

Silvia Urgas (26)

otsib sponsorlust järgmistelt brändidelt: Microsoft Word, Jänksi pipar-koogikohuke, Spotify, kino Sõprus, Jenkki, Wolt, eri söögikohtadelt ja üürileandjatelt Tallinna kesklinnas ning võimaluse korral ka kodumaistelt piparmünditootjatelt. Koostööpakkumised palun saata postkasti.

Tiina Veikat (30):

„Igasugune takistus ületatakse visadusega.”
– François de La Rochefoucauld

IN MEMORIAM

PRIIT KRUUS

(03.12.1981–25.11.2018)

Võib öelda, et noorus otsis noorusele kohta – Priit Kruus oli kõigest 23-aastane, kui ta 2005. aasta sügisel Värskele Rõhule aluse pani. Tollane kujundaja Lilli-Krõõt Repnau on kirjeldanud alguspäevi nii: „On aasta 2005, kohtun Priiduga Tartu Ülikooli kohvikus. Ta räägib mulle põlevil silmil, kuidas on tungiv vajadus luua uus kirjandusajakiri, noortelt noortele ... Ma ei mäleta, mitu päeva olin enne esimese numbri ilmumist järjest üleval olnud. Mina olin Õismäel, Priit Tartus, kummalgi viimane, lõplik fail arvutis lahti. Rääkisime lauatelefoniga ja parandasime varahommikuni veel viimaseid näpukaid. Keset väsimust leidis Priit veel aega pidada sütitavaid kõnesid hetke ajaloolisusest ja sellest, kuidas see mulle kindlasti meelde jääb. Selles oli tal muidugi tuline õigus.” Priit on öelnud, et Värske Rõhk loodi apoliitilise, mitteprogrammilisena: „Värske Rõhk kehastab mõtet, et mõnikord on revolutsioon see, kui revolutsiooni ei ole.” Olles ise uurinud lähemalt eesti kirjandusrühmitusi, otsis ta võimalusi, kuidas noori kirjandushuvilisi kokku tuua. „Eesmärk oli luua kanal, mis kestaks.” Need algsed põhimõtted on Värskes Rõhus püsinud aastate jooksul oma kõige tuumsemas osas samad, Priidu loodu jätkub ja loodetavasti kestab veel kaua.

Õpetajana süstis Priit noortesse kirjandushuvi, ta oli toetav ja inspireeriv nii pedagoogi kui ka isiksusena. Nii mõnigi tema õpilastest jõudis kirjanduseni tänu temale – Värskes Rõhuski töötab kriitikatoimetajana tema endine õpilane Hanna Linda Korp. Priit töötas ka Tallinna Ülikooli lektorina, samuti lõi ta oma õpetajakogemuse põhjal palju kõneainet pakkunud monoetenduse „Õpetaja Tammiku rehabiliteerimine”.

Priit jõudis lühikese aja jooksul väga paljudeni ja tema kaotus puudutab meid sügavalt.

Värske Rõhu toimetus

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Liisi Grünberg

Fotod lk 32–41 Sanna Kartau

Fotod lk 46–55 Vootele Ruusmaa

Fotod lk 80–83 Siim Lill

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 57 (1/2019)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Talvike Mändla
4	Siim Tõniste
12	Sarah Särav
20	Ave Taavet
28	Nele Marie Tiidelepp
32	Päevik: Sanna Kartau
42	Karola Ainsar
46	Intervjuu Vootele Ruusmaaga
56	Kaarel Mihk
62	Hassan Blasim
72	Najwan Darwish
77	Ashraf Fayadh
80	Siim Lill
86	Jyrgen Dengo
92	Tiina Veikat
97	Silvia Urgas Maarja Kangrost
102	Mette Mari Kaljas Kristel Algverest
106	Henri Otsing Vootele Ruusmaast
111	Ester Jürmann Khalil Gibranist
117	Raamatusoovitused
118	Autorid

Hind 2.90 eurot

9 771736 295428 01